

Hakkı Atun

**Kıbrıs'ta Evkaf İdaresi'nin
Kısa Tarihi**

Hakkı Atun

Kıbrıs'ta Evkaf İdaresi'nin Kısa Tarihi

Kapak Tasarım
Ceyhan Özyıldız

Sayfa Tasarım&Redaksiyon
Zeliha Özyıldız (Avangart®)

Dizgi
Kürşat Dünki

İlk Baskı
Ekim 2021

Baskı
Okman Printing
Mustafa Ruso Cad. K. Kaymaklı, Lefkoşa.

ISBN: 978-9925-593-14-9

Yazar İletişim
Hakkı Atun
hakkiatun@gmail.com
Tel: 0533 863 33 88 Ofis: 0392 227 58 00

Hakkı Atun'un diğer kitapları

- 1) KKTC Cumhuriyet Meclisi Resim Koleksiyonu, KKTC CM-1998
(Meclis Başkanlığı döneminde hazırlanmıştır.)
- 2) KKTC'de Lions Kulüplerinin Kısa Tarihçesi
- 3) New Approach to Urban Design-Lambert Academic Publishing-2010
- 4) Şehrin Gölgeleeri, Kıbrıs'ta İlk Kurulan Futbol Kulüpleri-2014
- 5) Bir Öz Yaşamöyküsü, Hakkı Atun'un Anıları-2016
- 6) Bir Öz Yaşamöyküsü 2, Hakkı Atun'un Politika Anıları-Birinci Kitap-2018
- 7) Bir Öz Yaşamöyküsü 3, Hakkı Atun'un Politika Anıları-İkinci Kitap-2019

TEŞEKKÜR

İki ciltlik kitabından yararlandığım değerli Araştırmacı-Yazar, Kardeşim, Mustafa Haşım Altan'a şahsım ve toplumumuz adına teőekkürü bir borç bilirim.

Diğer kitaplarımda olduğu gibi, bu kitabımın yazılışında da emeiği geçen Kardeşim Kürşat Dünki'ye; kapak tasarımıyı yapan Ceyhan Özyıldız'a; basım ve yayın hazırlıklarını gerçekleştiren Zeliha Özyıldız'a, ayrıca, kitaba katkılarından dolayı Halil Giray ve Vedat elik Beylere en içten teşekkürlerimi sunarım.

Kıbrıs'ta Türk varlığının en önemli kurum ve simgelerinden biri olan Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin temelleri, Lefkoşa'nın 9 Eylül 1570 tarihinde fethedilmesiyle, Lala Mustafa Paşa tarafından kurulan ve ilk vakıf olan Sultan Selim Han Vakfı'na dayanmaktadır. Kıbrıs'ın fethinin 1571 yılında tamamlanmasıyla birlikte de daha pek çok vakıf kurulurken, bu vakıflar o günlerden bu yana varlıklarını sürdürmektedirler.

Vakıflarımız, 450 yıllık bir geçmişe dayanırken, hâlâ daha varlığını sürdüren, hayırseverlik ve dayanışma ruhuyla pek çok çeşitli hizmetlerde bulunan, Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin çalışmaları takdire şayandır.

Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethinden sonra, Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin kurulmasının yanısıra, devlet yöneticileri ve hayırsever vatandaşlar tarafından, iki bine yakın vakıf kurulmuştur.

Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiltere'ye kiralananından sonra, Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin yönetimine el konulmuş olup, İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından Vakıflar İdaresi etkisizleştirilmeye çalışılırken, pek çok vakıf malı da haksız ve yasa dışı şekilde Rumlara devredilmiş, bu şekilde de Kıbrıs Türk halkının en köklü ve en güçlü kurumu olan Vakıflar İdaresi, yok edilmek istenmiştir. Ama ne var ki tüm bu olumsuzluklara rağmen, Vakıflar İdaresi varlığını devam ettirmiş ve halkımızın verdiği büyük mücadele sonrasında, Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin yönetimi, 1956 yılında Türklere devredilmiştir. Bu mücadeleyi, büyük bir başarıyla sonuçlandıran ve Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin yeniden Türk yönetimine geçmesini sağlayan ulusal

liderimiz Dr. Fazıl Küçük ile dava arkadaşlarını ve bu kutsal mücadeleye katkı koyanları saygı ve minnetle anıyorum.

Kıbrıs Vakıflar İdaresi ile vakıflarımızın tarihçesinin ele alındığı “Kıbrıs’ta Türk Vakıflar İdaresi” adlı bu değerli eseri bizlere, ülkemize ve yetişen yeni nesillere kazandıran, tarihimize ışık tutan eski Başbakanlarımızdan (1994 – 1996) Sn. Hakkı Atun’u en içten duygularıyla kutlar, tebrik eder, çalışmalarının devamını dilerim.

Saygılarımla,

Ersin TATAR
KKTC Cumhurbaşkanı

ÖNSÖZ

Vakıf, bir malın kalıcı olarak toplumun, insanlığın ve diğer canlıların yararı için kullanılmak üzere sahipleri tarafından bağışlanmasıdır. Yani mal sahiplerinin mallarını sonsuza dek iyilik amaçlı kullanıma açmasıdır. Bu sebeple vakıf sosyal bir kurumdur.

Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresinin 148. ayetinde "Herkesin yöneldiği bir yönü vardır. Öyleyse siz de yararlı işler yapmada birbirinizle yarışın" denilmiş ve bu ayetle insanların iyilikte yarışmaları açıkça istenmiştir. Atalarımız da iyilikte yarışan kimseler olmak için yüzyıllarca insanlığa hizmet verebilecek vakıf geleneğini oluşturmuştur.

Türk âlimi Farabi "Erdemli Şehir" adlı kitabında bu ayetle ilişkili olarak "toplum yaşamında iyiyi, doğruyu ve güzeli gerçekleştirmek suretiyle insanların mutluluğu sağlanır" diye yazmıştır. Mutluluğa ulaşmak için kurulan her şehir erdemli şehirdir. Mutlu olanlar, adaleti ve yardımlaşma ruhu canlı olan bireyler olup ihtiyacı olan diğer bireylere de yardımcı olabilen kişilerdir. Böylelikle kurumlar, şehirler, ülkeler birbirlerine yardım ederek dünyada yardımlaşma ve iyiliğin hakim olmasını sağlarlar.

Türkler, kurdukları devletlerde vakıf geleneğini en yüksek seviyelere taşımışlar ve fethettikleri coğrafyalara da bu iyilik medeniyetini taşımışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1571 yılında Kıbrıs'ı fetih etmesiyle birlikte adamızda 2200 vakıf kurularak, vakıf geleneği devam ettirilmiş ve fethin amacının Kıbrıs halkını sö-

mürmek değil bilakis ihya etmek olduğu açıkça ortaya konmuştur. Fethin ilk yıllarından itibaren kurulan vakıflar, Kıbrıs adası üzerinde yaşayan halkın, eğitiminden sağlığına kadar birçok alanda ihtiyaçlarını karşılamıştır. Dayanışma ve yardımlaşma anlamında önemli görevler üstlenmiş ve kendisine gelecek için de önemli bir vizyon geliştirmiştir. Vakıf geleneği; din, dil, milliyet ayrımı yapmaksızın tüm kesimleri huzur ve güven içerisinde bir arada tutarak aynı zamanda milli gelirin tabana yayılmasında ve toplumsal huzurun sağlanmasında önemli paya sahiptir. Bu konuda ciddi görevler üstlenmiş ve yerine getirmiştir. Okulların, sağlık ocaklarının, camilerin, su kemerlerinin ve hanların yapımını, bakım ve onarımını, öğretmenlerle imamların maaşlarının ödenmesini, her türlü ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının karşılanmasını ve daha birçok alanda sosyal sorumluluk geleneğini devam ettirmiştir.

1878 yılında Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçmesiyle maalesef tarihi kaynaklarda da görüldüğü ve arşivlerde tespit edildiği üzere vakıf malları yasa dışı ve uluslararası hukuka aykırı bir şekilde başta Rumlar olmak üzere şahıslara ve şirketlere devredilmiştir. Bunun tespitlerini yapmaya ve yasa dışı olarak gasp edilen vakıf mallarına sahip çıkma mücadelesine devam ediyoruz. Bu konuda günümüzde en somut örneklerinden bir tanesi de hiç şüphesiz vakıf malı olan Maraş'tır. Genelde toplumun faydası için vakfedilen bir malın şahısların mülkiyetine geçirilmesi kesinlikle bir insanlık suçudur.

1571 yılından itibaren 450 yıllık ülkemizin en eski ve en köklü bir iyilik kurumu olan EVKAF'ın (Kıbrıs Vakıflar İdaresi) tarihi sorumluluğunun bilinciyle bu iyilik geleneğini yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak amacı ve gayretindeyiz. Dünya literatürüne önemli bilgilerle katkı koyacak olan bu kitabın yazarı Sayın Hakkı Atun Beyefendiyi bu değerli eserinden dolayı tebrik ediyorum.

Prof. Dr. İbrahim Fadıl Benter
Kıbrıs Vakıflar İdaresi Genel Müdürü
Lefkoşa, 2021

*Ben gelmedim karga için
Benim isim sergi için
Dostun eri gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim.*

Yunus Emre

VAKIF, Hazreti Peygamberimizin zamanından itibaren İslam toplumlarında çok güçlü bir inanışa ve uygulamaya dayanarak, değişmez ve değiştirilemez bir GELENEK haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun her köşesinde olduğu gibi, dört asıra yakın bir süre Osmanlı Türk idaresi altında kalan Kıbrıs'ta da, 1571 yılında fetihten hemen sonra uygulanmaya başlamış ve çok güçlü ve hayırlı bir kurum olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Sosyo-ekonomik gücü ve etkili rolü ile Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs'ta varlığını ve yaşamını sürdürmesinde tarihi yerini almıştır.

Ömrünü ulusal Kıbrıs davası yolunda harcamış olan Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, bir yazısında Evkaf konusunda şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Vakıflar İdaresi, Kıbrıs Türkü'nün, en eski, tarihi ve köklü bir kuruluşudur. Kıbrıs'ta Türk varlığının köklü bir şekilde korunmasında, ulusal Kıbrıs davamızın bugünkü aşamaya ulaşmasında, Evkaf'ın büyük katkıları ve hayati rolü olmuştur.”

Nitekim hâlâ devam etmekte olan bu hak ve inançla, geçmişte İngiliz idaresi ve Rumlarca gasp edilen başta Maraş'ta ve Piskobu'daki İngiliz askeri üssündeki vakıf mallar olmak üzere, Türklere ait diğer mallar konusunda, haklı ve hukuki bir savaş verilmektedir.

On yılı aşkın bir süreden beri BRT'de hazırlamakta olduğum ***“Şehrin Gölgeleleri”*** programları ile ilgili araştırmalarımda, Vakıflar İdaresi'nin tarihine ait özellikle halkımıza sunulan bilgilerin çok sınırlı olduğuna şahit oldum. Özellikle en sade vatandaşlarımızın da okuyup anlayabileceği, Vakıflar İdaresi'ne dair kısa bir tarihçenin yazılmasının yararlı olacağı kanısına vardım. Kaynak olarak; 1980'li

yıllarda görev yapmış, daha sonra Milli Arşiv Müdürlüğü'ne atanmış, değerli araştırmacı Mustafa Haşim Altan'ın **"Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi"** isimli iki ciltlik kitabından yararlandım.

Son yıllarda, özellikle Kapalı Maraş'ın yerleşime açılmasının gündeme gelmesinden sonra daha da önem kazanan Türk vakıf mallarının tartışılmasına; gerçekçi ve sağlıklı bilgi sunmak ve Kıbrıs'ta Vakıfların genel tarihine ışık tutmak üzere yazdığım; **"Kıbrıs'ta Türk Vakıflar İdaresi"** isimli bu kitabımın gerek halkımıza, gerekse Vakıflar İdaresi'ne yararlı olacağını ümit etmekteyim.

Hakkı Atun

KIBRIS'TA TÜRK VAKIFLAR İDARESİ'NİN TARİHÇESİ

Sizlere sunacağım tarihi bilgileri; 1986 yılında Milli Arşiv Sorumlusu Mustafa Haşim Altan'ın hazırladığı "Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi" isimli iki ciltlik kitabından derledim. 1571-1974 yıllarını kapsayan kitap, Cumhurbaşkanı Denктаş'ın büyük beğenisine ve takdirine mazhar olmuştur. Denктаş Bey, kitabın sunuş kısmında şöyle demiştir;

"Vakıflar İdaresi, Kıbrıs Türkü'nün en eski, tarihi ve köklü bir kuruluşudur.

Kıbrıs'taki Türk varlığının köklü bir şekilde korunmasında, ulusal Kıbrıs davamızın bugünkü aşamaya ulaşmasında, Evkaf'ın büyük katkıları ve hayati rolü olmuştur.

Sahip olduğu büyük emlak ve mal varlığı ile Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs'taki haklarının temelini oluşturmuş, varlığının teminatı olmuştur."

Kıbrıs'ın fethiyle, Türkler; Ada'nın Venedikliler altında yaşanan esaret havasını dağıtıp, hak ve adalet prensiplerine dayanan özgür bir idare sistemi kurmuşlardı.

Aynı zamanda, hayırseverlik ve bağış yapma anlayışı ve özverisine dayalı ve Peygamberimiz (S.A.V) efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa zamanından gelen gelenekle, Kıbrıs'ta da "Vakıf Kurumu"nun temelini atmışlardır.

Kıbrıs'ta Rum Ortodoks toplumuna ait kilise mallarını ve dinî teşkilâtını esir alan Venediklilerin uyguladığı esaret zincirlerini kıran, kiliseye özgürlüğünü veren ve mallarını iade eden ecdadımız, aynı hak ve menfaat esnasından yürüyerek, mülkiyeti Allah'a ait olup menafii cemaatin dinî, maarif, nafia, sosyal ve sağlık ihtiyaçlarına

hasredilmek üzere, birçok gayr-i menkullerini “vakıf” namı altında asırlarca idare ettikleri Kıbrıs’ta da tescil ettirdiler. Vakıflarla, bu alicenap ve adil atalarımız, mallarını vakfetmek suretiyle en büyük insani ve milli görevlerini ifa ederek, kendilerinden sonra gelecek kuşaklara, yani bizlere, bu kuruluştan azami istifade edebileceğimize inanarak huzur içinde göçüp gittiler.

Padişah Sultan II. Selim, Lala Mustafa Paşa, Arap Ahmet Paşa, Ferhat Paşa, Ağa Cafer Paşa gibi üst düzey hayırseverlerin kurduğu ve başlattığı vakıflar ile, onlardan sonra gelen fedakar ve yöneticilik ruhu taşıyan seçkin kimselerin, toplumumuza bahşettiği vakıflarla ve onların yanı sıra nice hayırseverler, bu ulusal hayır kurumuna bağışta bulunmaya devam etmişlerdir.

Vakfın tanımı şudur;

“Bir malın Tanrı malı olarak kabul edilmek suretiyle, insanların yararına bırakılmasıdır.” Vakıf; İslâm hukukunda özel bir terimdir. Vakfın tanımı, İslâm hukuku ve özellikle Ahkâmül Evkaf’a göre yapılmıştır.

Bu duruma göre “Vakfolunan herhangi bir şey (mal, mülk v.s.) ne satılır, ne satın alınır, ne miras kalır, ne bağışlanır, ne de rehin olarak kullanılır.”

Vakıflar; dünya durdukça vakıf olarak kalırlar ve yararı her nereye adanmış ve ayrılmışsa, ancak oraya sarf olunur. Tarih boyunca, Osmanlı İmparatorluk topraklarında, sayıları yüz bini aşan vakıf kurumlarının ve ilgili bulunduğu vakfiye yani vakfedilen mal, koşul ve kurallarının, toplum çapında yönetilmesinde ve uygulamaya konulmasında başvuru en büyük kaynak, Ahkâmül Evkaf, başka bir deyişle Evkaf Anayasası’dır.

Merhum Ahmed Sami Bey’in Evkaf müdürlüğü zamanına ka-

dar Ahkâmül Evkaf eski Türkçe harflerle yazılı idi. Dolayısıyla Vakıflar ve Din İşleri Dairesi personeli, bu yasadan arzu edilen surette yararlanamamaktaydı.

Bu zorluğu yenmek üzere Ahkâmül Evkaf kitabı, Kıbrıs Müftülüğü personeline Mustafa Haşim Altan tarafından eski Türkçe'den, yeni Türkçe'ye çevrilmişti.

Üç çeşit vakıf vardır.

- 1- Evkaf-ı Mazbuta (Mazbut Vakıflar)
- 2- Evkaf-ı Mülhaka (Mülhak Vakıflar)
- 3- Evkaf-ı Müstesna (Müstesna Vakıflar)

Mazbut vakıflar, bakım ve idaresi doğrudan doğruya vakıf idaresine bırakılan vakıflardır.

Mülhak vakıflar, mazbut vakıflardan farklı olarak nesil ve gallehları henüz son bulmamış, mütevellileri tarafından idare edilen vakıflardır.

Müstesna vakıflar, Kıbrıs Mevlevi Tekkesi etrafında, "Cela- liye Vakfı" adıyla oluşan vakıflardır. Bunlar müstesna sınıfını oluşturmaktadır.

Vakıflarda vakfiyeler kadar, vakfiye içerisinde yer alan koşullar da çok önemlidir. Bu nedenle vakfiyelerin mahkemelerde Ahkâmül-Evkaf'a dayalı olarak, kadı veya hakim huzurunda hazırlanması gerekir. İlmi temellere oturtulan vakıf müessesesi, gün be gün geliştirilmiş, yasal hüviyetiyle topluma ve devlete yararlı tarihi, dinî, sosyal, ekonomik ve kültürel hizmetler haline getirilmiştir.

Kıbrıs'ın İngilizlere icar edildiği tarih olan 1878'e kadar **KIBRIS EVKAF'**ı İstanbul'a bağlı olarak ve Ahkâmül-Evkaf altında, İs-

tanbul'da Evkaf-ı Hümayun tarafından atanan bir muhasebeci tarafından idare edilmekte idi.

Kıbrıs'ta kurulan vakfiyeler-Kıbrıs vakıfları, önceleri muhasebecinin denetimi altında mütevellileri tarafından idare edilirdi.

Kıbrıs fethini takip eden yıllarda, vakıf yapmakta öncülük eden, başta Sultan II. Selim olmak üzere Kıbrıs yöneticilerinden başka kendi isteği ile insanlık yararına, sahibi bulunduğu mülkünü Tanrı adına vakfeden birçok hayırsever de bulunmaktadır. Bütün bu hayırseverlerin ismini Haşim Altan'ın kitabında bulmak mümkündür. (s.104-105)

İstanbul'da kurulan Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kararı ile taşralarda (Kıbrıs dahil) Evkaf müdürlükleri kurulmuştur. Taşra evkafı arasında önemli bir yeri olan Kıbrıs Vakıfları ve Kıbrıs Evkaf Müdürlüğü de aynı Hatt-ı Hümayun ile yeni bir yönetim aşamasına getirilmiştir. Dört kez Sedaret görevine getirilen Kıbrıslı Kamil Paşa, 1864 yılında Padişahlık katında isdar edilen (çıkartılan) hatt-ı hümayunla, Kıbrıs'ta yeni bir idari yönetmelikle donatılmış olarak Evkaf Müdürlüğü yapmıştır.

Kıbrıs Evkaf Müdürlüğü, çok zengin ve kapsamlı evkafa sahip bir müdürlük olarak İstanbul'da Sadaret (Başbakanlık) makamı ile yazılı veya sözlü ilişki kurabilmekteydi. Kıbrıs Evkaf Müdürlüğü, Sadrazamlık katından doğrudan doğruya yazılı emir alabilmesine karşın, yanıtını yine bürokrasi uyarına göre kademeli şekilde İstanbul'a ulaştırırdı.

Osmanlı İdaresi'ne karşı 1821 yılında başlatılan Yunan İhtilalinin en güçlü uzantısı Kıbrıs Ortodoks Kilisesi olmuştur.

O dönemde Kıbrıs Başpiskopos'u olan Kyprianos'un Kıbrıs Türk Vakıflarına, ENOSİS uğruna başlattığı saldırıların amacı, Türk toplumunun ada üzerindeki varlığına son vermektir.

Sadaret makamına ilaveten Şeyhülİslâm da Kıbrıs Kadılığına emir vermekte ve dinî kurumlarımıza, camilere atama yapmaktaydı. Kıbrıs'ın fethi için fetva veren Şeyhülİslâm (1571) Ebussuud Efendi idi.

1860 yılında Kıbrıs Evkaf Müdürlüğü'ne getirilen Kıbrıslı Kamil Paşa, iki buçuk yıl bu görevi sürdürmüş, Kıbrıs'ın İngilizlere kiralanmasından sonra iki kez Evkaf-ı Hümayun Nazırı (Bakanı) olan Kamil Paşa, Kıbrıs vakıflarına büyük ilgi göstermiş, birçok hizmetlerde bulunmuştur.

1878 yılında Kıbrıs'ın İngilizlere kiralanmasından sonra, Evkaf'ın idaresinde ayağımız kaymaya başlamıştı. Çünkü Osmanlı Meclisi'nin onayı ile Sultan Abdülhamid tarafından isdar edilen 1878 Antlaşmasına ilişkin fermanın içeriğinde, Kıbrıs Vakıflar sorumlusuna yardımcı olmak üzere İngiliz yetkililerince bir memurun atanabileceği yer almaktaydı.

Ancak gerçek olan şu ki, Kıbrıs Adası 1878 Antlaşmasıyla, Osmanlı Devleti'nden yasal olarak koparılmış değildi.

Fermanda belirtildiği üzere, Türk toplumu arasından seçilecek bir kişi, Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin onayı ile Kıbrıs Evkaf Müdürlüğü'ne atanacaktı. Bu durum, vakıflar açısından, Osmanlı Devleti ile olan idari bağlantıyı ortaya koymaktadır.

Haşim Altan'ın yorumuna göre 'Ferman'a İngiliz idaresi adına, "Evkaf Memuriyeti"nin konması, Kıbrıs vakıfları için gerekçesizdir. Çünkü İngiltere'nin Kıbrıs'a ayak bastığı tarihte, Lefkoşa'da bir Evkaf Müdürlüğü ve başında da Evkaf Muhasebecisi Ahmet Hulusi Efendi bulunmakta idi.

Bu uygulama Türk toplumunca tepki ile karşılanmış ve 1956 yılında Evkaf'ın Türk toplumuna iadesine kadar, bu uğurda mücadele vermesine sebep olmuş, ancak Vakıf mallarının büyük kayıplara

uğramasını engelleyememişti.

İngiltere ilk adım olarak, 4 Haziran 1878 Antlaşmasına dayanarak, Kıbrıs Evkaf Muhasebecisi Ahmet Hulusi Efendi'ye, tüm Evkaf mallarının yönetilmesinde yardımcı olmak üzere, İngiliz delegesi olarak, Yüzbaşı Avukat M. B. Seager'i atadı.

Bu atama aynı zamanda İngiltere'nin Kıbrıs vakıfları konusundaki müdahalesinin başlangıcı olmuştur.

Bu atamaya, Kıbrıs'taki Türk İslâm cemaati rıza göstermemiş, Evkaf'ın idare salahiyetine katılmalarına tepki göstermeye devam edegelmiştir.

Yüzbaşı M. B. Seager, hemen işe giriişerek, muhasebe cetvelleri ve raporlarını inceleyip, Kıbrıs vakıflarının durumu hakkında, **"Seager Raporu"** diye adlandırılacak bir rapor hazırlamıştır. Koloni İdaresi'nin, Kıbrıs Türk toplumunun kaderi ve geleceği üzerinde rol oynamak için, bu raporu bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Seager'den sonra göreve getirilen İngiliz Evkaf delegesi Wilfred Collet, Dersaadet'e (Osmanlı Padişahı) gönderdiği raporunda, akçe göndermenin mümkün olmadığını, (1899-1900) Hükümetin bilgi ve denetimi ile gelirin tümünün Kıbrıs'ta harcandığını bildirmiştir.

Eski Kıbrıs haritası

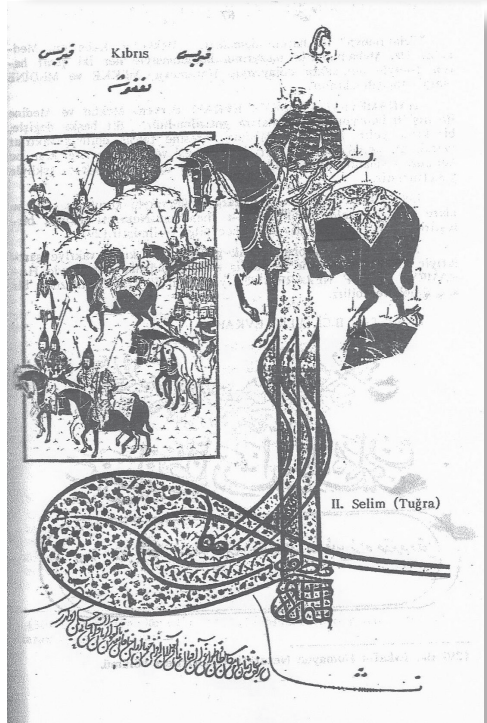

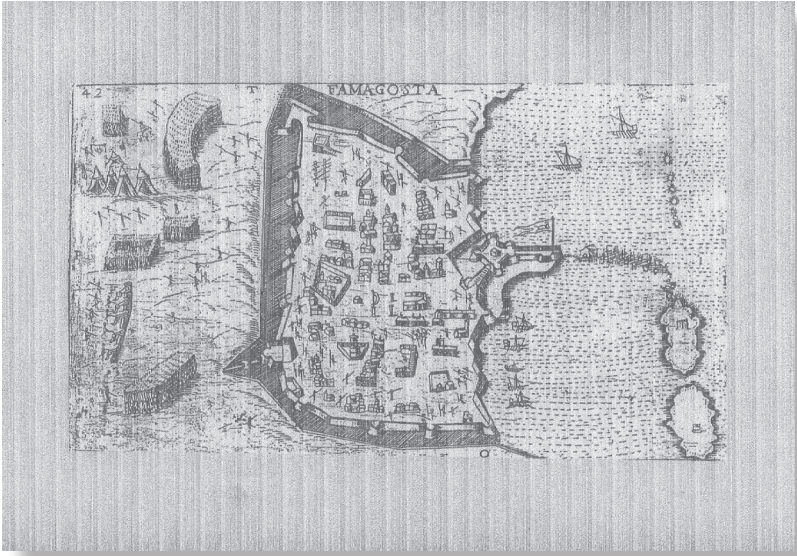
Osmanlı ordusunun Lefkoşa'nın fethinde muhasara düzeni.

**Kıbrıs'ın fatihi
Sultan II. Selim.**

**Kıbrıs'ın fatihi
Sultan II. Selim'in min-
yatür ve tuğrası.**

Osmanlı ordusunun Mağusa'nın fethinde muhasara düzeni.

Fetih döneminde Osmanlı ordusu.

Kıbrıslı Sadrazam Kamil Paşa.

Larnaka'ya su götüren Bekir Paşa Vakfı su kemerleri.

Larnaka'daki Tuz Gölü kenarında Hala Sultan Tekkesi.

Lefkoşa Suriçi'ndeki Vakıflar'a ait su kemerleri.

Lüzinyan ve Osmanlı Dönemi'nde kullanılan saray binası. Lefkoşa Sarayönü'ne ismini veren ve 1900'lü yılların başında yıkılan tarihi yapı.

KIBRIS'TA MEVLEVİLİK

Kıbrıs'ta yer alan ve Osmanlı'dan gelen kökümüzün bir kurumu olan Mevlevilik, 1571 Kıbrıs Fetih Harekâtî'ndan sonra, Sultan II. Selim'in buyruğu ile kuruldu. Anadolu'dan Kıbrıs'a yerleştirilenler arasında, büyük Türk düşünürü Hazreti Mevlâna'nın felsefesini taşıyan ve Anadolu'da pek yaygın olan Mevlevilik Tarikatı'na ait olanlar da vardı. Mevlevi Tarikatı olarak Kıbrıs'ta oluşan bu 'kurum', (tarikat) Mevlevi Tekkelerinin oluşturulması ve bu tekkelere bağlı olarak tarikata mensup kişilerin hayır amaçlarıyla yapmış olduğu menkul ve gayr-i menkul bağışlarıyla, oldukça güçlü ve müstesna vakıflar gurubuna giren Celaliye Evkafı'nı vücuda getirmişti. Halen müze olan Lefkoşa'da Mevlevi Tekkesi, bu tarikatın merkezi idi.

MURAHHAS MUSA İRFAN BEY DÖNEMİ

1903 tarihinde Musa İrfan Bey, Kıbrıs Vakıflarını yönetmek üzere **"Osmanlı Evkaf Murahhası"** unvanıyla atanmıştır. İrfan Bey'e ilaveten, Mehmet Fahri Efendi de Kıbrıs Evkaf Muhasebecisi olarak görevlendirilmiştir. Musa İrfan Bey'in Kıbrıs Vakıflarına **"Türk Delegatesi"** olarak atanması, Türk toplumunca memnuniyetle karşılanmış, onun Kavanin Meclisi'ne (Türk, Rum ve İngiliz üyelerden oluşan Yasama Meclisi) kısa zamanda üye olması büyük bir başarı olarak nitelendirilmiştir. İrfan Bey dönemi, vakıfların idaresi ve olabildiğince hakların korunması yönünden başarılı olmuştur. Ancak gelin görün ki, İngiliz

idaresi, daha çok Rum toplumunu kollamak, Kıbrıs Türklerinin de sosyal ve ekonomik açıdan zayıf kalması ve bırakılması yoluna gitmiştir. Bu arada, İngilizlerin bu tutumundan cesaret alan Kilise ve Rum Kavanin Meclisi üyeleri, rahatça ENOSİS kampanyası yürütmeyi sürdürmüşlerdir.

Bu olumsuz gelişmeler yetmezmiş gibi, en kötü kronik hasletimiz olan “çekememezlik” de kendi kendimize zarar vermiş, Kıbrıs Müftüsü, Kadısı ve diğer yöneticiler, İrfan Bey’i eleştirme yoluna gitmiş, ancak bu da yetmezmiş gibi zaman zaman da kırıcı ve yıpratıcı olmuşlardır.

Bu durumdan elbette İngilizler ve Rumlar yararlanmışlar, kendi lehlerine değerlendirerek Türk toplumunun ulusal çıkarlarını kısıtlamışlar, değerli Vakıf kaynaklarının bir kısmının sessizce yitirilmesine neden olmuşlardır.

Örneğin “Evkaf’ın su meselesi” olarak Kıbrıs’ta yaygınlaşan ve efsaneleşen hikâyenin ana temelinde, Vakıf sularının mütevellileri uhdesinden metazori alınarak belediyelere devredilmesi. Su konusu ve vakıflarının vakfiye koşullarına aykırı bir biçimde yeni statülerle yönlendirilmesi; bazı vakıf çiftliklerinin kiracıları tarafından işgal edilmelerinin (üstüne yatmalarının) Rum toplumunca desteklenmesi ve İngiltere’nin bu talep karşısında tek taraflı kararlara ve icraatlara yatkınlık göstermesi gibi uygulamalar, aslında Türk toplumunun kendi aralarında baş gösteren parçalanmalardan da kaynaklanmaktaydı.

Bu haksız uygulamalara karşın, Türk toplumunun ileri gelenleri gerek basın yoluyla, gerekse yetkili mercilere ve

İlgililere şikâyet ederek, öneriler sunarak tepkilerini sürdürmekten geri durmamışlar, ancak belli ki pek başarılı olamamışlardır.

Toplum ileri gelenlerinin yaptığı bu şikâyetlere, İngiliz idareciler yanıt vermekten kaçınmamıştır. Örneğin, Koloni İdaresi Müsteşarı J. E. Clauson, verdiği yanıtta; Vakıf mallarının gerçekten satıldığını vurgulamakta, ancak sorumluluğu şer-i makamlara (yani kadılığa, müftülüğe) yüklemektedir.

Canla başla ve iyi niyetle çalışan Evkaf Murahhası Musa İrfan Bey'i saf dışı etmek suretiyle Vakıflar İdaresi'ni Kıbrıs Kadılığı uhdesine almaya çalışan Kadı Numan Efendi'nin, İrfan Bey konusunda İngiliz Yüksek Komiserliği'ne yaptığı yazılı şikâyet gerçekten ibret vericidir.

Kıbrıs Kadısı Numan Efendi'nin 20 maddeden oluşan bu şikâyet mektubu, yalnızca İngiliz Yüksek Komiserliği katında görülmüş olmayıp, konu tüm açıklığı ile Osmanlı Hükümeti Sadaret katına aktarılmış ve tartışılmıştır. Sonuçta bu değerli yönetici hakkında olumsuz bir sonuca varılmamış, Evkaf Murahhaslığı görevine devam etmiştir. Musa İrfan Bey'in mezarı Yenicami avlusunda bulunmaktadır.

Kıbrıs'ta yüzlerce vakfın içinde, Vakıf Suları Aktaran Tuzla (Larnaka) Ebubekir Paşa Su Kemerleri, önemli bir yere sahiptir. Kıbrıs Valiliği'nde bulunan El-Hac Ebubekir Paşa, Osmanlı Kaptan-ı Derya'sı, III. Ahmet Devri'nde (1670-1759) Gümrükçü, Kapıcıbaşı ve Darphane Emini olmuş, Vezaretle Cidde Valiliği'ne gönderilmiş, ardından birçok valiliklerde bulunmuştur.

Verdiğim bu bilgilerden sonra önemli bir tarihi gerçeği de vurgulamakta yarar vardır.

İngiliz İmparatorluğu ile yapılan muahadenin tasdikinde Sultan Abdülhamid Hukuk-ı Şahanesi'ne asla hael gelmemesi şartını koymuş ve bu önemli şart, İngiltere İstanbul Sefiri Layard tarafından da tasdik edilmiştir.

Şöyle ki;

Zat-ı Hazreti Padişahının tasdik-i humayunları vechile, 15 Temmuz 1878 tarihli İttifak Tedafii Muahedesi ile, hukuk-i şahanelerine asla hael getirilmeyeceğini İngiltere Sefir-i ke-biri (Mr. Layard) beyan eder denmektedir; yani İngiliz İdaresi Evkaf mallarına zarar vermemelidir.

SİR MEHMET MÜNİR BEY DÖNEMİ

Musa İrfan Bey'den sonra Vakıfların tarihine damgasını vuran Murahhas Mehmet Münir Bey oldu. Mehmet Münir Bey, Kıbrıs Valisi Malcolm Stevenson tarafından 11 Ağustos 1925 tarihinde Türk Evkaf Murahhası olarak atandı. Avukat Münir Bey, Kıbrıs Türk Vakıflar tarihinde ün yapmış, özel bir yer kazanmıştır. İngiliz Krallığı tarafından kendisine "SİR"lük unvanı verilmiş, "SİR MÜNİR" olarak Kıbrıs toplumu arasında daha çok yaygınlık kazanmıştır. Toplumumuz Mehmet Münir Bey'in Evkaf Murahhaslığına atanmasını, ayrıca Kavanin Meclisi azalığına (üyeliğine) seçilmesini büyük bir hoşnutlukla karşılamış, kendilerine büyük umutlar bağlamıştır.

Kavanin Meclisi 18 üyeden oluşmaktaydı; üyelerin 9'u Rum, 3'ü Türk ve 6'sı İngilizdi. Eşitlikte belirleyici oy Yüksek Komiser'e aitti.

Mehmet Münir Bey, 27 Ocak 1890'da Lefkoşa'da doğdu. 1914 ve 1917 tarihli İngiliz Konsey Kararları (Orders in Council) tahtında İngiliz uyrukluluğunu devam ettirdi. 25 Nisan 1923'te İngiltere Society of Gray's Inn'de hukuk tahsili yaptı. Muhtelif dönemlerde kaza hakimliklerinde bulundu. 1925-1930 yılları arasında 5 yıl süreyle Lefkoşa ve Girne bölgelerinden Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmiş ve Kıbrıs Türk toplumunun çeşitli sosyal konularıyla ilgilenmiş, bu sorunları İngiliz yetkililer nezdinde çözümlenmeye çalışmıştır.

Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmesinden sonra çeşitli alanlarda yaptığı çalışmalarla, başta İngiliz Valisi ve diğer yetkililerin ilgisini çekmiş, Evkaf Murahhaslığı'nın yanı sıra çeşitli kuruluşların yönetim kurullarında etkin görevler almıştır. Özetle, Münir Bey, hükümetçe oluşturulan yönetim kurullarında, üye sırası itibarıyla hep ikinci sırada yer almıştır.

Üstlendiği görevlerden birisi de Lise Komisyonu Başkanlığıydı. İngiliz Müstemleke Müsteşarı A. B. Wright başkanlığında, 1930 yılında oluşturulan "Lise Komisyonu" (1950'li yılların başına kadar tek lise) başkanlığına Evkaf Mürahası Mehmet Münir Bey getirildi. Bu atama hakkında o dönemin Kıbrıs Türk basınında lehte ve aleyhte yorumlar yayımlandı. Halen Turizm Bakanlığı olarak kullanılan, hepimizin içinde yetiştiği sarı taştan lise binası o yıllarda inşa edildi. 1932 yılında hizmete girdi. Görüleceği üzere Kıbrıs Vakıflar İdaresi,

kurulduğu günden itibaren Türk toplumunun maarifinde başı çekmiştir.

Daha sonraki yıllarda da okullarımızın ve kamu binalarımızın inşa edilmesinde, tüm ada sathındaki Vakıflar'a ait arazilerden yararlanılmıştır. Lefkoşa'da Girne Kapısı karşısındaki eski mezarlık alanı içine, Sanat Meslek Lisesi, Erkek Lisesi ve yurdu, Kız Lisesi, Atatürk Kültür Merkezi ve Elçilik binaları inşa edilmiştir. Ayrıca Limasol'da 19 Mayıs Lisesi, Baf'ta Kurtuluş Lisesi yine Vakıflar'a ait araziler üzerine inşa edildiler.

Vakıflar'ın Kıbrıs Türk toplumuna, özellikle eğitim alanında yaptığı hizmetlerin bir başka örneği; 1960'lara kadar bizim kuşakları da okutan Reşat Süleyman Ebeoğlu ile Halil Fikret Alasya'nın, burslu olarak İstanbul Üniversitesi'nde okutulmalarıdır. Son dönemde okutulanlar arasında Tefik Ali Rıza ve Hüsnü Feridun Hocalar da vardı.

Sevgili okurlar; bu noktada merhum Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın bizlere keyifle anlattığı bir anısını sizlerle paylaşmaktan kendimi alamıyorum.

1970'li yılların başında Lefkoşa'da Türkiye Büyükelçiliğinin binasının inşaaı gündeme gelmiş, ancak Dereboyu'nda şimdilerde 'Orman Dairesi Fidanlığı' olarak kullanılan elçiliğe ait üç dönümlük arsa, sınırda kaldığı için, başka bir yer bulunması gerekmişti.

Büyükelçi Asaf İnan Bey'in talebi üzerine, Kıbrıs Türk Yönetimi, Vakıflar'a ait olan, elçiliğin bugünkü yerini, elçiliğe tahsis etmiş, karşılığında da, elçiliğe ait arazinin Vakıflara verilmesi kararlaştırılmıştı.

Elçilik binası inşaatı devam ederken bir gün Büyükelçi Asaf İnhan Bey, Cumhurbaşkanı Muavini Rauf Denктаş'ı telefonla arayarak, tedirgin bir tonla Türkiye Dışışleri Bakanlığ'na ait Dereboyu'ndaki arsanın yasal nedenlerle Vakıflar'a devrinin mümkün olamayacağını söylemiş ve üzüntülerini belirtmiş;

Denктаş Bey de cevaben Asaf Bey'e; **“Sayın Büyükelçi, başka üzülecek şey mi bulamadınız; biz size gelip Kıbrıs'ın tümünü alın diyoruz; şimdi sizden bir arsayı mı acıyacağız”** demiş.

KIBRIS'TA İLK MİLLİ KONGRE

1930'lı yıllarda meydana gelen ve demokrasimizin başlangıcı denebilecek bir olay yer almıştı. O da merhum Necati Özkan liderliğinde, Lefkoşa'da kendi evinde topladığı Milli Kongre idi. 1 Mayıs 1931 yılında Lefkoşa'da oluşturulan Milli Kongre'nin muhtıra ve içeriğinde ilk kez toplumun ana sorunları yer almıştır. Bunlar;

- a) Müftülük meselesi,
- b) Lise meselesi,
- c) Mehakim-i Şeriye meselesi (Şeriat Kanunları),
- d) Evkaf meselesi.

Bütün bu dört başlık altındaki alanlarda toplum, söz sahibi olmak istiyor, Milli Kongre bu mücadeleyi başlatmış olu-

yordu. Buna karşın o günlerin önde gelen “Hakikat” gazetesi kongre kararlarını eleştirmekten geri durmamıştır. Haşim Altan, bu eleştirilerin isabetsiz ve tutarsız olduğuna inanmakta, aslında İngiliz Sömürge İdaresi'nin uyguladığı acı ve antidemokratik tutum ve baskıların kanıtlandığına işaret etmekte, bu eleştirilerin hiç kuşkusuz İngiliz yandaşlarca yapıldığına değinmektedir.

Kongreyi müteakip, 31 Ocak 1931 tarihinde Mehmet Zeka ve Necati Özkan Beyler, Müstemleke Nezareti Müsteşarı Dr. Schild'e bir arıza (istirhamname) sunmuşlardı. Bu arızada EVKAF meselesi hakkında aynen şöyle deniliyordu:

“Hükümet umuru evkafın tedvirinde; uzaktan bir umumi nezaret (denetleme) hakkına malik olmak, Türk Cemaati bu idarede doğrudan doğruya ve fiilen sahib-i hak ve salahiyyet (yetki) taşımalıdır.”

Bu arıza ile resmen İngiliz Koloni İdaresi'ne karşı bir mücadeleye başlatılmış oluyordu. Milli Kongre, aldığı bu yöndeki kararları hükümet nezdinde takip ve intaç (sonuçlandırma) etmek üzere şu kişileri merkez heyeti olarak seçmişti.

Kavanin Meclisi üyesi Hakim Mehmet Zeka, Necati Özkan Bey, Avukat Behaeddin Efendi, Avukat Fadıl Korkut, Avukat John Rifat, Avukat Said, Doktor Pertev, Doktor Şevki ve Avukat Raşit.

İNGİLİZ İDARESİ'NE KARŞI DİRENİŞ BAŞLIYOR

Lefkoşa Surlarıçi Şehir Merkezi olarak bilinen bugünkü Atatürk (eski Sarayönü) Meydanı ve yakın çevresini Osmanlılar dahil, geçmişte Kıbrıs'a sahip olanlar genellikle merkezi bir yer (Lefkoşa'nın kalbi) olarak kabul etmişler, Luzinyanlar İdari binayı (Sarayı) bu meydana şimdi Sarayönü Çeşmesi'nin bulunduğu köşede inşa etmişlerdi. Osmanlılar daha sonra bu meydanı Osmanlı Ordusu İnzibat Birliği'nin eğitim alanı ve askeri merkez karargâhı olarak kullanmışlardı. Lüzinyan Sarayı'ndan ismini alan Sarayönü Meydanı, Osmanlı döneminde Orduönü Meydanı olarak da adlandırılmıştı. Kıbrıs'ın Osmanlı İdaresi yıllarında Lüzinyan Sarayı'nın çevresi, Lefkoşa Şehitliği ve Kabristanlığı olarak kullanılmış, daha sonra İngilizler döneminde kabristanlık, Girne Kapısı karşısındaki okulların, elçiliğin ve Kızılay Evleri'nin bulunduğu alana taşınmıştı. 20'nci yüzyılın başlarında İngilizler, Lüzinyan Sarayı'nı yıkıp, şimdiki mahkeme binalarını peyderpey inşa etmişlerdi. Vakıflara ait bu merkezi alanları, İngiliz İdaresi istimlâk ederek, bu inşaatları gerçekleştirmişlerdi. Bu şekilde Evkaf emlâkine el koyma ve istimlâk etme uygulamalarını giderek hızlandıran İngiliz kararlarına, Türk toplumu karşı çıkmış ancak, İngiliz İdaresi;

- a) İstimlâk ve imar icraatlarını yasallaştırmak ve hükümete devretmek suretiyle;
- b) Belediye İcra Kurulları kararları ile bu istimlâkları ikinci bir kolla gerçekleştirmeye çalışarak sürdürmeye devam etmiştir. 1882'de İngilizlerin onayı ile Rum Belediye Başkanlarının önerileri doğrultu-

sunda, şehir merkezlerinde yer alan Evkaf emlâkinin istimplâki hızlandırılırken, bir yandan da şehir içindeki tarihi Türk isimleri yerine yeni oluşturulan sokak ve caddelere “Megali İdea” kahramanlarının isimleri verilmeye başlanmış, Rumların ENOSİS yolundaki çabalarına yeni bir boyut eklenmiştir. Yakın tarihlere kadar vakıflarıyla şehre katkıda bulunan değerli Türk büyüklerinin yer aldığı tapusal kayıtlardan bazıları giderek değiştirilmiş ve hatta yakın geçmişte Kıbrıs Rum Yönetimince yapılan tapu revizyonlarıyla, bazılarının yerine, Fananoromeni, Ayios Loukaş, Ayios Kassianos v.s. gibi Ortodoks Kilisesi’ne ait bazı kiliselerin isimleri verilmiştir.

Vakıf emlâkının istimplâki nedeniyle, Türk toplum kuruluşları ve basını ile İngiliz Sömürge Yönetimi arasında, geçmişte başlayan sürtüşmeler, özellikle 1948-49 yıllarında hız kazanmış ve karşılıklı diyalog ve görüşmeler şeklinde gelişmiştir.

Yapılan genel istimplâk uygulamalarıyla inşa edilen ve hükümete devredilen binalar, kaza merkezlerine göre ayrılmış ve Lefkoşa hükümet matbaasında 1913’te bastırılarak müsteşar C. W. ORR tarafından ilgililere dağıtılmıştı.

Yirmi başlık altında yayınlanan ve daha çok kamu binalarının üzerine inşa edildiği bu araziler içinde, Abdullah Paşa Evkafı’na ait Maraş toprakları ve mezarlık arazileri de yer almaktadır. Ayrıca Baf Aşelya ve Kukla Çiftlikleri, Piskobu Koş Çiftliği bu liste içindedir. Listenin tamamı Haşim Altan’ın

“Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi” kitabının ikinci cildi, sayfa 807-808’de yer almaktadır.

TOPLUM ÖRGÜTÜ KATAK’IN KURULMASI

1946-1949 döneminde Kıbrıs Türk cemaati kurum ve kuruluşları, Evkaf davasında (İngiliz Koloni İdaresi’ne karşı) tarihi bir birleşme, yeni bir mücadele ortaya koymuşlardı. Kıbrıs Türk toplumunun meselelerini ve ulusal çıkarlarını korumak; Kıbrıs Rum halkının ENOSİS çığırtkanlığını ve girişimlerini etkisiz bırakabilmek ve İngiltere Sömürge İdaresi nezdinde, bu yönde çaba sarfetmek amacıyla, Türk toplumu ileri gelenleri 1946-49 döneminde tarihi çaba ve faaliyetlerde bulunmuşlardı. Örneğin;

Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu’nun (KATAK) kurulmasıyla ve ada çapında yaygınlaşmasıyla, verilen mücadele daha etkin ve de bilinçli şekilde sürdürülmüştür. KATAK; 18 Nisan 1943 tarihinde Evkaf Dairesi’nde, Evkaf Murahhası Münir Bey’in oluru ve desteğı ile Türk halkı temsilcileri ve 100’e yakın seçkin kişinin önünde yapılan Büyük Kongre ile kuruldu. Seçimi İzzet Bey, Dr. Rauf ve Fadıl Korkut kazandı.

KATAK’ın en büyük amacı; Türkiye’nin Kıbrıs Türkü üzerine dikkat ve ilgisini çekmek, vuku bulacak bir Rum saldırısını önleyebilmek ve dolayısıyla Ada Türk’ünü Anavatanına kavuşturmak idi. Tüzük; bu amacı yerine getirmeye yarayacak biçimde hazırlanmıştı. Daha sonra “azınlık” kelimesi, isminden

çıkarılmıştı. Lefkoşa, Mağusa, Larnaka, Limasol, Baf ve Girne şubelerini açarak, bir konfederasyon haline dönüştürülen KATAK'ın Yönetim Kurulu; 29 Aralık 1946'da Kıbrıs Türk İşçiler ve Çiftçiler Birlikleri ile yaptıkları ortak toplantı sonunda, İngiliz Valisi Reginald Fletcher, 1st Baron Winster'e (1885 – 1961) sundukları muhtıradaki; "Evkaf'tan hükümet murakabesinin kaldırılması ve Evkaf'ın cemaat tarafından seçilecek bir komisyon tarafından idare olunması" istenmişti. Bir başka deyişle **KATAK**'ın bir bütün olarak genel amacı; **"Kıbrıs Türkü'nün ilmi, sınai ve iktisadi seviyelerini yükseltmek ve halkın çıkarlarını korumaya"** çalışmaktı.

Halkımızın tam bir birlik ve bütünlük içinde bu dönemde hak aramaya çıkışı dikkat çekicidir. Örneğin 1 Mayıs 1947 tarihinde İşçi Bayramı nedeniyle, Türk İşçi Birlikleri Sendikalarının yeni bir muhtırayı müstemleke müsteşarına sunması, bu azimli amacı teyid etmektedir. Muhtıranın Evkaf'a ait olan maddesi şöyle demektedir:

"Evkaf'a ait olan mallar hiç bir surette hükümete devrolunamaz. Çünkü bir insan öleceğinde malını, satılmasını önlemek için, evladına hayır işi maksadıyla veya bir camiye vakfeder. Bu mal ondan sonra hiçbir surette hükümete, Türk hükümeti olsa bile, kalamaz."

Tarihi gerçekler gösteriyor ki, vakfedilen bir mala padişah bile el koyamazdı. Nitekim, Kanuni Sultan Süleyman, Süleymaniye Camisini inşa etmeye başladığında, bazı vakıf mallarının yerine başka eşit değerde mal vermek suretiyle, cami arazisini kullanabilmişti.

İNGİLİZ İDARESİ'NE KARŞI GAZETELER DEVREDE

Kurumların bu girişimlerine paralel olarak, dönemin gazeteleri de çok etkili biçimde İngiliz idaresini, Evkafı ilgili konularda eleştiriyor, hatta işi suçlamaya, hesap sormaya kadar götürüyordu. Avukat John Rifat; 3 Mayıs 1947, 248 sayılı Hürsöz gazetesinde;

“Tarihi Mabet yüzümüze tükürüyor; Su paraları ne oldu ben bilemem!..” diye hesap soruyordu.

Yine bu cesur avukat; Hürsöz'ün 21 Mayıs 1947 tarihli 264 sayılı nüshasında; ***“Evkaf Kanseri - Maarif Veremi”*** başlığıyla toplum sorunlarına parmak basıyor ve halkımızı olup bitenden haberdar etmeyi şiar edindik diyordu. Evkaf İdaresi'nin “fena”, maarif sistemini “yanlış” diye tanımlıyordu. Kendi çıkardığı “Masum Millet” gazetesi zamanında bunlara pek haklı olarak “kanseri” ve “verem” sıfatlarını vermişti.

İngilizce lisanına da fevkalade vakıf olan Avukat John Rifat, yalnız gazetesinde “Masum Millet”in editörü olarak yaptığı ağır eleştirilerle yetinmeyip, İngiliz Valisi'ne; Kıbrıs Türk halkının bütün sorunlarını dile getiren İngilizce mektuplar gönderiyor ve ısrarla yanıt verilmesini istiyordu. Kıbrıs'ın Müstemleke Sekreteri Zahariades, 28 Nisan 1947 tarihli cevap yazısında; John Rifat'ın ileri sürdüğü konuların dikkate alınmakta olduğunu belirtiyordu. Sürüp giden bu basın haberlerine Rum basını da katılıyor, örneğin Eleftheros Tıpos gazetesi 17 Haziran 1947 tarihli sayısında;

“Kıbrıs Türkleri Mabetlerinin iktisadi serbestisini is-

temektedirler” diyordu.

Bu vatansever, aydın ve ateşli avukattan sonra bir başka kalemi güçlü ve halka hizmeti şiar edinmiş avukat, kaleme sarılmıştı. Bu kişi Rauf Raif Denктаş'tı. O günlerde tarihi bir yolculuğa çıkıyordu. Mücadeleyi sürdüren Dr. Fazıl Küçük'ün yanı başında yerini alıyor ve Halkın Sesi gazetesinde dikkat çekici makaleler yazıyordu.

4 Aralık 1947 tarihinde yayınlanan gazetede şunları dile getiriyordu;

“Kıbrıs Türk Cemaatinin en zengin ve en güçlü bir varlığı olması icap eden Evkaf, tamamıyla Hükümetçi bir cephe olarak hakiki gaye ve maksadı unutmuş ve halk kavgası doğmasına sebebiyet vermiştir. Bugünkü acı durumumuzun mesuliyetlerini tamamıyla Evkaf yöneticilerinin boynuna takarken içimizden hiç bir tereddüt hissetmiyoruz.”

Denктаş Bey, çarpıcı ve sert eleştiriler içeren yazılarını Halkın Sesi gazetesinde yazmaya devam ediyor, 4 Ocak 1948 tarihinde şu acı değerlendirmede bulunuyordu;

“Düşünce treni durmaksızın ilerliyor. Eğer şimdiki Murahhasın yerinde milletini seven memleket çocuklarının refahını ve istikbalini can tezi addetmiş olan bir kimse olmuş olsaydı, bugünkü Kıbrıs Türk Cemaati'nin kuvvet ve kudreti çok yükseklerde olmaz mıydı? Evkaf İdaresi'nin yerinde, başka bir idare olmuş olsaydı hala daha Arap harflerinin hüküm ferma olduğu bu “yabancı” daire, bizim dertlerimiz-

den anlayan, bizim dilimizi bilen, bizim için yaşayan bir daire olacaktı!”

Yazılarını ısrarla yazmayı sürdüren Denктаş, 12 Ocak 1948 tarihinde açıkça toplum adına şu talepte bulunuyordu;

“Kıbrıs Türkleri’nin haklı bir arzuları vardır. Türk mallarını Türkler namına Türk parası ile idare etmekle mükellef Evkaf Dairesi’ni idare eden “Başın” halk tarafından seçilen, halka hizmet için ant içmiş olan, halkın sevdiği ve itimat ettiği bir şahsiyet olduğunu görmek ve içtimai hayatımızın en kuvvetli müessesesi olması icap eden kuvvetli bir varlığın Cemaata her hususta yardım ettiğine şahit olmak!”

Evkaf konusunun Türk kamu kuruluşlarınca, basınıyla sert eleştiriye uğraması, Murahhas Mehmet Münir Bey’i 16 Haziran 1947’de izin almaya zorlamış, 3 Kasım 1948’de emekliye ayrılmaya karar vermişti. Onun ayrılmasından sonra “Türk Evkaf Murahhaslığı” makamına vekaleten M. Kemal Bey getirilmişti.

TÜRK İŞLERİ KOMİSYONU KURULUYOR

Toplumun İngiliz Koloni İdaresi’ne karşı yıllarca yürüttüğü bu cesurca eleştiriler ve açıkça ortaya koyduğu istekler nihayet etkisini göstermeye başlamış, İngiliz idaresini önemli ve tarihi bir adım atmaya zorlamıştı. 11 Haziran 1948 tarihinde Türk İşleri Komisyonu kurulmasına karar verilmişti. İngiliz Va-

lisi, Kıbrıs Türk halkını ilgilendiren ve etkileyen aşğıdaki konularda bir inceleme yapmak ve tavsiyelerde bulunmak üzere Türk İşleri Komisyonu'nu (Committee on Turkish Affairs) kurdu ve Hakim Mehmet Zeka Bey komite başkanlığına getirildi. Söz konusu komite şu kişilerden oluşuyordu;

- Mehmet Dânâ,
- Rauf R. Denктаş,
- Ahmet Faiz Kaymak,
- Suphi Kenan,
- Fadıl Korkut,
- Ahmet Pertev.

Cemal Müftüzade ise Komite Sekreterliğini yürütecekti.

Komite, Evkaf, Müftülük, Aile Kanunu, Eğitim ve Şer-i Mahkemeler konularını inceleyerek, Vali'ye öneriler sunacaktı. Türk İşleri Komisyonu, İngiliz Vali'si Lord Winster'in 24 Haziran 1948 tarihli açılış nutku ile ilk toplantısını gerçekleştirmişti.

Vali Mr. Wineter konuşmasına şu sözlerle başlamıştı;

"Kraliyet Hükümeti, umum tebaalarının refah ve saadetini gönülden arzu ettiği için bu adanın Türk Cemaatine ait işlere daima derin alâka ve dikkat göstermiş bulunuyor. Sizi temin edebilirim ki, bu adada yaşayan muhtelif Cemaatlerin, kendi mahalli işlerinin idaresini tedricen kendilerine tevdi edebile-

cek surette siyasi bir olgunluğa erişmelerini görmek Kıbrıs Hükümeti'nin daima emeli olmuştur.

Valiliğim esnasında bu kadar iyi maksatlarla bir komisyon teşekkülünün mümkün olması hasebiyle cidden pek bahtiyarım. Bu komisyonun çalışmaları, Türk Cemaatine daha yüksek hayat seviyesi teminine vasıta olacağı ve daha büyük bir saadete yol açacağı ümidindeyim."

Türk İşleri Komisyonu, 20 Ocak 1949 tarihinde Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren; Evkaf, Müftülük, Aile Kanunu, Maarif ve Şer-ıye Mahkemeleri gibi temel meseleleri inceleyerek, hükümete bir 'ara rapor' sunmuştu. Ara raporun V. bölümünü "Evkaf" maddesi oluşturmuştu.

Komisyon'un çalışmalarını açış konuşmasında Vali'nin cafcaflı sözlerine rağmen sunulan rapor ışığında Valilik ciddi ve olumlu bir hareket içine girmemiş, konuyu sürüncemeye sokmuştu. Bu durum karşısında Türk İşleri Komisyonu, kamuoyuna 21 Ekim 1949 tarihli Halkın Sesi gazetesinde açıklama yapmak zorunda kalmıştı. Açıklamada Komisyon; hazırladığı raporun **"mevkii tatbik konmasının kendi elinde olmayıp, yalnız Hükümetin elinde bulunduğu,"** işaret etmişti. İngiliz İdaresi'nin bu tutumuna karşı, tüm toplum kuruluşları tam bir güç birliği ve hareket birliği içine girmişlerdi. 10 Eylül 1949 tarihli Halkın Sesi gazetesi önde gelen kuruluşlarımızın yan yana çalışmalarının resimlerini neşrederek; **"8 Eylül, Kıbrıs Türk Cemaatinin siyasi hayatında birlik ve beraberliğe doğru attığı ilk adım günüdür,"** demekteydi. O gün Türk'ün

birleşmesi ve oluşturulan güç birliği ile Evkaf konusunda İngiliz Hükümetine yazılı hatırlatma yapılmıştı.

Bu çıkıştan sonra, Osman Örek “Evkaf’a Dair” yazısıyla (Halkın Sesi, 13 Kasım 1949) Necati Özkan İstiklal gazetesinde (kendi çıkardığı) “Hak ve Hakikat Karşısında Haksızlar Boyun Eğmeye Mahkumdur” (17 Kasım 1949) demekteydi.

Ancak İngiliz Valiliği’nin fazla bir acelesi yoktu. 7 Mart 1950 tarihinde İcraat Meclisi’nde yaptığı konuşmada Vali Sir A. B. Wrights; **“Rapor bazı karışık ve şumul sahası geniş teklifler içeriyor. Bunlar dikkatlice mütalaa edilmiş ve erken tatbiki kabil olan bazı kat-i tavsiyeler tasvip olunmuştur,”** şeklinde kısa bir açıklamada bulunmuştu. Bu açıklamasının hemen arkasından, Halkın Sesi gazetesi, Vali’ye yanıldığını bildiriyordu.

MURAHHAS MEHMET KEMAL BEY DÖNEMİ

Mehmet Kemal Bey, Evkaf Murahhaslığına atandıktan sonra, Evkaf ile ilgili yazılı veya sözlü çeşitli şikayetler, eleştiriler sürüp gitmiştir. Bu eleştirilerin başını çeken hep Halkın Sesi olmuştur. Orada, dönemin etkili kalemlerinden Yavuz Bey şu ilginç eleştirilerde bulunuyordu; **“Bir sokağı genişletmek mi lazım? İşte Evkaf’ın arsası. Bir Rum kahvecisine su mu lazım? İşte falan caminin çeşmesi! Bir geçit yeri mi açmak lazım? İşte size bir şehidin kabri! Eşek ve keçileriyle çingenelerin barınması için yer mi lazım? İşte Mağusa**

kapısındaki Türk Mezarlığı. İsa kullarının gezintisi için geniş bir meydan mı lazım? İşte Bayraktar Camii'nin avlusu. Madem ki, Evkaf veriyor, Rum Belediyesi de alıp oralarını başka bir şekilde koyduktan sonra üzerine oturuyor, bir de Yunan maskesi takıyor.” Diğer bir yazar Faiz Kaymak Bey, **“Hükümet, Türk Cemaatine karşı ağır mesuliyetler taşımaktadır;”** başlıklı sekiz bölümlü yazı dizisini Halkın Sesi'nde yayınlamıştır.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) 23 Ekim 1949 yılında kuruldu. O tarihte kurulmuş bulunan tüm kurum ve kuruluşları çatısı altına almış ve Ankara'da bulunan Kıbrıs Türk Kültür Derneği ile yakın işbirliği kurarak, toplumun sorunlarına güçlü ve tek elden eğilmeye ve mücadele etmeye başlamıştır.

KTKF'nun toplum katındaki etkinliklerinden Evkaf'ın soyutlanması olanaksızdır. EVKAF ile ilgili konularda yazılan eleştiri yazılarının ve yapılan şikayetlerin, bir ölçüde KTKF'nun da konuya dört elle sarılması ile Evkaf Murahhası Mehmet Kemal Bey nezdinde ele alınmasında ve soruna çözüm getirmesinde etkili olmuştur.

KTKF altında toplanan kurum ve kuruluşları tekrar hatırlatmak gerekirse; bunların başında elbette KATAK gelmekte, ondan sonra da Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği, Kıbrıs Türk İşçiler Birliği, Kıbrıs Türk Liseleri Mezunlar Derneği ve Türk Kadınlar Birliği gelmektedir. Ayrıca KATAK'ın içinden doğan ve Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi olarak kurulan siyasi parti de federasyona katılmıştı. Bu siyasi kurum Dr. Küçük'ün evinde

toplanmış olan kurucu üyelerden oluşmuştu. Daha sonra bu kurum "Milli Türk Birliği" ve "Kıbrıs Türk'tür" adı altında bir siyasi parti konumuna girmiş ve siyasi yapısı nedeniyle, Federasyon içinde sorunlar çıkmasına neden olmuştu. Federasyon'un geç de olsa 25 Ekim 1957 tarihli toplantısında alınan kararlar bu çelişkili duruma son verilmiştir.

KTKF kurulduğu günden itibaren cemaatin kültürel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını temin yolunda çalışmalar yaparak ve Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin kıymetli müzaharetini kazanarak, Anavatan Türkiye'nin yakın alaka ve desteğini sağlamaya muvaffak olmuştur. Federasyon'un ilk seçilmiş başkanı Faiz Kaymak Bey ve Sekreteri Ümit Onan Bey'di. Federasyon'un çalışma sahasına giren en önemli konu, elbette Vakıflardaki uygulamalara dairdi. Gerek Başkan'ın, gerekse Genel Sekreter'in imzası ile Evkaf Murahhası Mehmet Kemal Bey'e yazılı sorular yöneltiliyor ve yanıtlar alınıyordu. Örneğin 6,000 dönümlük Afendrika Çiftliğinin (Dipkarpaz arazisi içinde) akıbeti sorulmakta ve cevap istenmekte idi. Bizzat Başkan Faiz Kaymak Bey, bir yandan KTKF ile Evkaf arasındaki ilişkileri sürdürüyor, öte yandan Evkaf kurumunu basın yoluyla da eleştiriyordu.

Türk İşleri Komisyonu'nun hazırlayıp Hükümete sunduğu rapor, kuşkusuz toplum ve Evkaf içinde hayati önem taşımakta idi. Dolayısıyla raporda istenenlerin sonuca ulaşması artık vazgeçilmez bir hedefti. Evkaf İdaresi'nin Türk toplumuna devredilmesi için gösterilen çabalar ve etkinlikler de hız kazanmıştı.

Mehmet Kemal Bey'in murahhaslık dönemi, Vakıfların tarihi açısından en çetrefilli ve sorunları belirgin bir dönem olarak nitelendirilebilir. Kemal Bey iki bıçak arasında kalmış durumdadır. Türk toplumunun isteklerine karşı çıkması söz konusu olamaz. Ama diğer yandan da başında söz sahibi bir İngiliz Vali vardır! Bu gerçeği gören ve dikkate alan Kıbrıs Türk toplumu adına Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, Evkaf Dairesi'nin cemaate devri için büyük bir miting düzenleme yoluna gitmişti. 26 Nisan 1953 Pazar günü yapılacak miting için yapılan çağrıda, "Bütün Kıbrıs Türklerinin bir vazife olarak iştirakleri özlenir," deniyordu. Federasyon, köylü, kasabalı, şehirli kardeşlerini bu tarihi büyük mitinge katılmalarını milli bir vazife telakki ediyordu.

Lefkoşa'da Açık Hava Halk Sineması'nda yer alan mitingte, Evkaf İdaresi'ni protesto eden pankartlar taşındı. Bu arada mitingin amaçlarını içeren bir telgraf da İngiliz Valisi'ne gönderildi. Telgrafta, emekliye ayrılan murahhas Kemal Bey'in yerine 21 Ocak 1954 tarihinde Fuat Sami Bey'in atanması da protesto ediliyordu. Fuat Sami Bey, Pergama Ziraat Okulu (Rural Central School) müdürlüğünden bu göreve getirilmişti.

Fuat Sami Bey'e, 10 Mart 1954 tarihli Halkın Sesi gazetesinde "Aydınlanmak İsteriz" başlığı altında çeşitli sorular soruluyor, söz konusu bu sorulara hiç gecikmeden 12 Mart 1954 tarihinde 9 madde altında gerekli cevaplar veriliyordu. Ancak, aynı şekilde hiç gecikmeden Halkın Sesi gazetesi de "Evkaf'ın Açıklaması Münasebetiyle" başlığı altında yorumlar yapıyordu. Fuat Sami Bey tarafından verilen yanıt, gazetede tefrikalar halinde günlerce sürmüş, Halkın Sesi gazetesi bu

vesileyle bunlarla ilgili çok ilginç açıklamalarda bulunmuştu.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu; İngiliz idaresine karşı başlattığı mücadeleye ara vermeden inatla devam ediyordu.

17 Şubat 1954, Çarşamba günü Lefkoşa Beliğ Paşa Sineması'nda, Kıbrıs'ın her tarafından gelen 300'e yakın hukuki ve hakiki temsilcilerin katılımıyla bir kongre düzenlenmiş, kongre, Türk İşleri Komisyonu'nun raporundaki talepleri teyit ederek ve hükümetin bu raporu nazari itibara almayıp Türk cemaatinin arzu ve taleplerini yerine getirmediğinden dolayı protesto edilmesini oy birliği ile karar altına almıştı. Kongre başkanı Faiz Kaymak Bey imzasıyla alınan protesto kararı, İngiliz Müstemlekeler Bakanlığı'na iletilmek üzere, Kıbrıs Valiliğine gönderilmişti.

Evkaf sorunu, belgelerle ortaya konduğu halde bir sonuca ulaşamaması nedeniyle, Türk toplumu için artık bir onur meselesi haline gelmiş ve toplumun sabrını zorlamaya başlamıştı.

Gittikçe ısınan bu ortamda, 28 Mart 1954 tarihinde büyük bir miting düzenlendi. Toplantı günü yayınlanan Halkın Sesi gazetesi, "Niçin toplanıyoruz," başlıklı makalesinde bir çok neden sıralamıştı. En önemlileri şunlardı;

- 1) ***Kan dökerek fethedilen bu adada ata yadigarı vakıf mallarından ancak hükümet, belediye ve yabancı unsurlar yararlanmakta, yağma edilmektedir.***

- 2) **Terk edilen ve harap hale getirilen vakıf malları, yok pahasına, ucuz fiyatlarla satılmaktadır.**
- 3) **Evkaf Dairesi, terk edilen vakıf malları yanında, din adamlarının acıklı durumlarını görmemekte, asıl görevini yapmamaktadır.**
- 4) **Evkaf Dairesi, yıllarca bir siyaset ve entrika ocağı haline dönüştürülmüştür.**
- 5) **Mekteplerimiz, milli kültürümüz Evkaf'a rağmen körlenmekte, dejenere edilmektedir.**
- 6) **Milli gururumuz liselerde yıllarca ecnebi müdürlerle çiğnetilmiştir.**
- 7) **Ulu Ata'nın fotoğrafına bu Cemaat müessesesinde yer verilmemiş, şanlı Türk sancağına bu Cemaat müessesesinde gönder bulunmamıştır! Daha neler neler.**

KTKF tarafından düzenlenen mitinge Karpaz'dan Baf'a kadar adanın dört köşesinden vatandaş katılmış, Lefkoşa heyecan dolu tarihi bir gün yaşamıştı. Yazlık Halk Sineması'nda yer alan mitingte, şu simalar konuşmuştu;

- 1) **Faiz Kaymak (KTKF Başkanı),**
- 2) **Mehmet Dânâ Efendi (Müftü),**
- 3) **Fadıl Korkut (Avukat)**
- 4) **Dr. Fazıl Küçük (Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri ve Halkın Sesi gazetesi sahibi ve Başyazarı),**

- 5) **Ali Dânâ (Avukat, Federasyon Sekreteri),**
- 6) **Ahmet Zaim (Avukat),**
- 7) **Fevzi Ali Rıza (Hürsöz gazetesi sahibi ve Başyazarı),**
- 8) **Derviş Ahmet Raşit (Tüccar),**
- 9) **Ahmet Mithat Berberoğlu (KTKF Başkan Vekili, Avukat)**

Bu muazzam mitingın sona ermesinden sonra İngiltere Sömürgeler Bakanı'na şu telgraf çekilmiştir;

“Bugün 28 Mart 1954, Kıbrıs'ın her tarafından gelen yirmi bin Türk, Lefkoşa'da Halk Sineması'nda toplanarak yaptığı muazzam mitingde, 1949 yılında hükümete sunulan Türk İşleri Komisyonu'nun raporunda Evkaf hakkındaki tevsiyeleri teyid etmiş, hükümetin Evkafımıza olan fuzuli müdahalesini protesto etmiştir. Dinî müessesatımızı, milli servetimizin esasını teşkil eden Evkaf mallarımızı perişan hale getiren bugünkü kötü idarenin müsebbipleri tel'in edilmiş, bugüne kadar gasp edilmiş bulunan mezhebi haklarımızın diğer Cemaatlerde olduğu gibi geri alınması için mücadele edilmesine karar verilmiştir. Kıbrıs Türkleri, Evkaf İdaresi'nin kayıtsız şartsız Cemaate devredilmesini şiddetle talep eder. Bu maksat için Ankara'ya ve Londra'ya bir heyetin gönderilmesini ittifakla tasvip etmiştir.”

Londra'da İngiliz Müstemlekeler Bakanlığı'na gönderilen telgrafta, Evkaf İdaresi'nin kayıtsız şartsız Türk cemaati-

ne devredilmesi istenmektedir. Ayrıca bu maksat için Ankara'ya ve Londra'ya bir heyetin gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Söz konusu karar uyarınca, KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın başkanlığında yedi kişiden oluşan bir heyet sırasıyla Ankara ve Londra'da temaslarda bulunmuşlar ve olumlu izlenimlerle Ada'ya dönmüşlerdi.

Ankara'da sırasıyla Kıbrıs Türk Kültür Derneği'ni, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı, Başbakan Adnan Menderes'i, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'yü ziyaret ederek, Kıbrıs'ın Türk dış politikasında önemini (bugün de olduğu gibi) anlatmaya çalışmışlardır. Faiz Kaymak Ada'ya dönüşünde düzenlediği basın toplantısında;

“Türkiye Hükümeti, Kıbrıs Türklerinin mukadderatı ile çok yakından ilgilenmektedir ve onları emr-i vakilere maruz bırakmayacaktır,” demişti.

Türk toplumunun bir bütün halinde tek sesle İngiliz İdaresi'ne karşı giriştiği mücadelede ileri sürdüğü haklı taleplerine, İngiliz İdaresi duyarsız ve isteksiz davranıyor, tabiri caizse, ayak sürümeye devam ediyordu. Rum tarafının engellemeye varan olumsuz tutumları da bu yönde etkili oluyordu. Onların da bütün çabası ENOSİS yolunda ilerlemektir.

Bu olumsuz durumlar karşısında bu kez, Vakıfları en yakından ilgilendiren dinî işlerin lideri Müftü Dâna Efendi, Evkaf Dairesi ile ilgili uyarıcı mahiyette uzun bir demeç vermiş ve hükümetin konuyu sürüncemede bırakmasını uygun bir lisanla eleştirmiş, camilerin bakımı ve imamet hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli tahsisatın bile temin edile-

mediğinden yakınmişti.

Bir türlü, çıkılan bu çetin yolda ilerleme sağlayamayan toplumun ileri gelenleri, başta KTKF başkanlığı olmak üzere, yeniden Ankara ve Londra'da temaslar yapma gereği duymuşlardı. Bu iki başkentte temasları yürütecek heyetin masraflarının karşılanabilmesi için halktan yardım talebinde bulunulmuştu. Bütün kazalardan teberrüler toplanmış, halk bu çağrıyı olumlu karşılamıştı.

Bu seyahatlerden önce, hazırlık mahiyetinde KTKF başkanı Faiz Kaymak, beraberindeki bir heyetle Kıbrıs Valisi Sn. Robert Armitage ile 24 Ağustos 1954'te Trodos'taki evinde görüşmüş ve Türk dileklerini içeren mufassal bir dilekçeyi Valiye arz etmişti.

31 Ağustos, 1954 Salı günü Faiz Kaymak, A. M. Berberoğlu ve Ahmet Zaim'den oluşan bir heyet Ankara'ya gitmek üzere havaalanında Ankara, Londra ve Amerika'da yapacakları temaslar hakkında açıklamalarda bulunmuş, coşku ile uğurlanmışlardı.

Heyet, Ankara'da Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile görüşmesi yanında, Eğitim Bakanlığı üst düzey yetkilileri ile de görüşmeler yapmışlar ve İstanbul'a hareket etmeden önce, Prof. Fuat Köprülü'ye toplumun görüşlerini içeren bir de muhtıra sunmuşlardı. Sunulan muhtıranın önemli maddeleri şunlardı;

- 1) ***Evkaf İdaresi kayıtsız şartsız Türk Cemaatine devredilecektir.***

- 2) **Türk ortaokul ve liselerinin tedrisatı ve idaresi Türk Cemaatinin seçeceği komisyonlar tarafından idare edilecektir.**
- 3) **Adanın bilim mevzuatında bilhassa belediye kanunlarında Türk hukuk ve menfaatlerini teminat altına alan hükümler ilan edilecektir.**
- 4) **Bilcümle daire, mahkeme ve mesul makamlara nüfus nispetinde memur tayini yapılacaktır.**
- 5) **Adanın her kaza merkezinde, eskiden olduğu gibi asgari bir Türk kaza hakimi bulundurulacaktır.**

Ahmet Faiz Kaymak,

Ahmet M. Berberoğlu,

Ahmet Zaim.

Kıbrıs Türkleri namına

KIBRIS TÜRK HEYETİ

Heyet, İstanbul'da Kıbrıs Türk'tür Komitesi'nin Türkiye Talebe Federasyonu binasında, Avukat Hasan Nevzat Karagil'in başkanlığında bir toplantı yapmışlardı.

Heyet, 16 Eylül 1954'te Londra'ya hareket etmiş, Londra'da bulunduğu süre zarfında Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Henry Hopkinson ve İngiliz hariciyecileriyle yaptığı yoğun temaslarda, Türk toplumu meselelerini tüm ayrıntılarıyla anlatmaya çalışmışlardı.

Heyet, Londra'dan sonra, 25 Eylül 1954 tarihinde New York'a geçmiş ve Birleşmiş Milletlerde görevli yabancı ulusların delegeleriyle bir dizi temaslarda bulunmuş ve Kıbrıs Türk Toplum tezini anlatmaya çalışmıştı. Birleşmiş Milletler binasına girişte, İngiliz delegasyonu tarafından karşılanmış ve sonra da Başdelegesi Selwyn Lloyd ile bir görüşme yapmıştı.

New York'tan dönüşte heyet Londra ve Ankara'da durak yaparak, ilgililere temasları hakkında bilgi vermişti. Amerika'da sürdürülen bu temasların arkasından, Müftü Dâhâ Efendi de Ankara ve Amerika'da temaslarda bulunmuştu.

Bir yandan bu yoğun dış temaslar sürdürülürken bir yandan da yerli basın Evkaf'ı kurtarma kampanyası başlatmıştı. Basınımızda şu çarpıcı başlıklar atılıyordu;

- ***“Evkaf konusunda ne kadar bekleyeceğiz?”***
- ***“Evkaf kayıtsız şartsız Cemaate teslim edilinceye kadar, kanun çerçevesinde sonuna kadar mücadeleye azmetmiş bulunuyoruz!”***
- ***“Olgunlaşmış ve medeni bir millet olan Kıbrıs Türkü'nün bu haklı davasında muvaffak olacağına eminiz.”***

Basının yürüttüğü bu yoğun çıkışlara ilaveten, Kıbrıs Milli Türk Birliği, “Evkaf'ı Kurtarma Kampanyası”nı açarak adeta son noktayı koymaya çalışıyor, Birliğin Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük ön saflarda mücadeleye önderlik yapıyordu.

11 Ocak 1955 tarihli gazetesinde; “Her Şeyden Evvel EVKAF” başlığı altında şunları söylüyordu;

“Bizim öteden beri üzerinde durduğumuz bir Evkaf davamız vardır. Türk Cemaatinin ezeli ve ebedi derdi olan bu Evkaf işini Hükümet bir türlü ele almaya yanaşmıyor.” Ertesi gün 12 Ocak 1955 tarihli Halkın Sesi gazetesinde Hükümete ikazda bulunuyor ve **“Hükümet Evkaf Meselesinde Artık Hakikati Görmelidir,”** diyordu.

Gazete devamla; **“Rum Kilisesi mallarını kayıtsız şartsız tasarruf ederken, Evkaf mallarının hala Hükümet vesayetinde bulunması, Cemaat haysiyetimiz bakımından bir utanç mevzuu olmaktadır. Türk Cemaati, artık ne ecdat mallarının mahvü harap olmasına, ne de milli şeref ve haysiyetinin rencide edilmesine müsaade edemez!”**

1955 yılında başlayan terör eylemlerine ve siyasi gelişmelere paralel olarak, Evkaf konusu daha da önem kazanmış ve aciliyet arz etmeye başlamıştı. KTKF Başkanı Faiz Kaymak Bey, Vali’ye gönderdiği 29 Ocak 1955 tarihli telgrafta, **“Evkaf İdaresi kayıtsız şartsız Türk Toplumuna devredilmedikçe, Hükümetinizin Kıbrıs’ta yeni bir Anayasa uygulanması yönündeki teklifiniz dikkate alınamaz,”** diyordu.

Valiye çekilen bu telgrafla aynı mahiyette bir telgraf da Londra’da Müstemlekeler Bakanlığı’na gönderilmişti.

Artık ok yaydan çıkmıştı. 27 Ocak 1955 tarihli bir duyuru ile aziz Kıbrıs Türkü’nün 6 Şubat Pazar günü Evkaf’ın kayıtsız şartsız cemaate iadesi için yapılacak büyük toplantıya katılması isteniyordu. Evkaf mitingi adanın dört bir yanından katılan on binlerce Türk’ün iştirakiyle Selimiye Camii Meydanı’nda yapıldı. Mitingde “Evkaf’ın halka kayıtsız şartsız geri

verilmesi" istendi.

Halk hep bir ağızdan; **"Hakkımızı isteriz, sadaka değil; har vurup harman savurduğunuz yeter,"** diye seslendi.

Mitingde en önemli konuşmacı Dr. Fazıl Küçük'tü. Ayrıca, Avukat Osman Örek, Avukat Ahmet Zaim, Avukat Ayhan Hikmet konuşmuş, onların arkasından Bayan Samiye Mustafa, Behçet Mirata, Derviş Ahmet Raşit, Avukat A. M. Berberoğlu birer konuşma yapmışlardı. Mitingin arkasından Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri sıfatıyla Dr. Fazıl Küçük, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a yapılan bu protesto mitingi hakkında kısa bir bilgi göndermişti.

Bu hareketli günlerin arkasından Evkaf Murahhası Fuat Sami Bey, 19 Mart 1955 tarihinde Evkaf Dairesi'nde iki saati aşkın bir süre basın toplantısı düzenleyerek, Evkaf'ın kuruluşu, çalışması ve hesapları hakkında açıklamalarda bulundu. Fuat Sami Bey'in ilk kez yaptığı bu basın toplantısı, bir ölçüde K. T. K. Federasyonu, Hükümet ve Evkaf arasında olumlu yönde bir hava yaratmış ve yumuşama işareti vermişti.

İngiliz Evkaf Murahhası W. F. M. Clemens ve Türk Evkaf Murahhası Fuat Sami Bey tarafından 19 Mart 1955 tarihinde birlikte yaptıkları Basın Konferansı Mazbatası, "Kıbrıs Evkaf'ı ve Genel Durumu Hakkında Broşür" adıyla yayınlanarak halka dağıtılmıştı. Mazbatadan bazı alıntıları, M. H. Altan'ın "Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi" kitabında (s.1061-1070) görülebilir.

VAKIFLAR İDARESİ'NİN TOPLUMA DEVRİ

1878 tarihinden itibaren başlayan Evkaf'a bu sahip çıkma mücadelesi ve ortaya konan çetin çabalar, semeresini vermeye başlamıştı. İngiliz Vali, 12 Mayıs 1955 tarihinde Vilayet Konağ'ında (Valilik Sarayı) Evkaf'ın geleceği ile ilgili bir toplantı düzenledi ve toplantıya başkanlık etti. Bütün kazalardan davet edilen toplum ileri gelenlerinin katılımı ile, sabah saat 09.30'dan öğleden sonra 1.30'a kadar söz konusu tarihi toplantı devam etti. Toplantıda hazır bulunanlar şunlardı:

“Lefkoşa'dan; Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri ve Halkın Sesi gazetesi Başyazarı Dr. Fazıl Küçük, K. T. K. F Başkanı Faiz Kaymak, Müftü M. Dâne Efendi, Türk Belediye Azalarından Avukat Ümit Süleyman, Tüccar İrfan Hüseyin, Baş Müddei Umumi Kriton Tonaritis, Lefkoşa ve Girne Kazaları Komiseri (Kaymakamı) Clemens, Avukat Fadıl Korkut, Avukat A. Esat, Lefkoşa Türk Bankası Müdürü İ. Orhan, Evkaf Murahhası Fuat Sami, Lefke Belediye Reisi Ali Kemal, Hürsöz gazetesi sahibi ve Başyazarı Fevzi Ali Rıza Beyler idi.

Larnaka'dan; İcraat Meclisi Azası Sayın Suphi Kenan, Belediye Azası Dr. Orhan Müderrisoğlu, Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği Başkanı Behçet Mirata.

Leymosun'dan; Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Asbaşkanı ve Belediye Azası Avukat Ahmet Mithat Berberoğlu, Belediye Azası Tüccar Ramadan Cemil.

Mağusa'dan; Belediye Azası Dr. Niyazi Manyera ile Avukat Ahmet Zaim.

Girne'den; Belediye Azası Sabri Tahir.

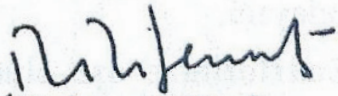
Baf'tan; Belediye Azası Ali Ratip ile Dr. İhsan Ali"

Türk toplumunun ileri gelenleriyle görüş alışverişinde bulunan İngiliz Sömürge İdaresi, bu toplantıda edindiği sonuçlar ışığında uzun süren bir değerlendirme aşamasından sonra 22 Temmuz 1955 tarihinde tasarı halinde hazırlanan "Evkaf'ın Türk toplumuna teslim edilmesine yönelik kanun layihası" Kıbrıs Resmi Gazetesi'nde resmen yayınlanmıştı.

Lefkoşa,
4 Ocak, 1979

Sayın Mustafa Haşim Altan

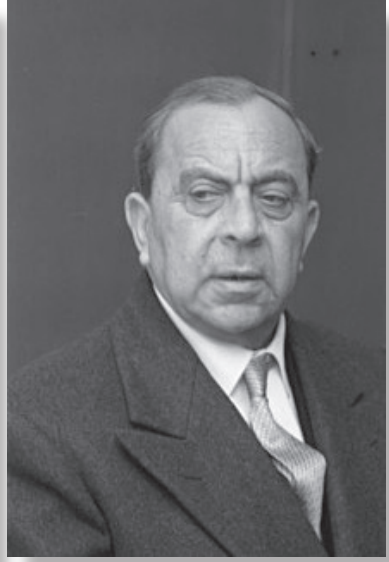
Maraş'taki vakıf araziye ait belgelerin toplanması ve değerlendirilmesi hakkında çok değerli bir çalışma yaptınız. İçtenlikle teşekkür ederim. Bu tarihi konu daha da derinliğine incelenip takip edilecektir. Bu yönde hizmetlerinizin devamını rica ederim.

(Rauf R. Denktaş)
Kıbrıs Türk Federe Devleti
Başkanı.

Rauf Raif Denktaş'ın, Mustafa Haşim Altan'ın Maraş Raporuna cevaben yazdığı mektup.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu ilk başkanı Faiz Kaymak.

Kıbrıs Türktür Partisi Kurucu Başkanı ve Halkın Sesi Gazetesi sahibi Dr. Fazıl Küçük.

Kıbrıs Başsavcı Yardımcısı ve Türk Kurumları Federasyonu ikinci dönem başkanı Rauf Raif Denктаş.

Kavanin Meclisi Üyesi Necati Özkan.

Lise Komisyonu başkanı, Sir Mehmet Münir, lise avlusunda bir törende.

Kıbrıs Türk Lisesi binası.

Sarayönü çevresinde inşa edilen Vakıflar'a ait dükkan ve apartmanlar.

*Kıbrıs Koloni İdaresi'nde bir resmi tören anı.
(Posta Genel Merkez binası önünde)*

Sarayönü çevresinde inşa edilen Vakıflar'a ait dükkan ve apartmanlar.

1956 yılında Vakıflar İdaresi'nin Türk toplumuna devir töreni.

(Avukat) Sir Mehmet Münir emeklilik yıllarında.

Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak Bey'ler Müftü Dana Efendi ile birlikte.

**Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak Bey'ler İngiliz Vali temsilcisi ile birlikte.
(29 Ekim 1954)**

Faiz Kaymak'ın Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'i ziyareti. (11 Ekim 1952)

Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak'ın Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyareti. (25 Aralık 1956)

20 TEMMUZ 1955 EVKAF İDARESİ'NİN TÜRK CEMAATİNE TESLİM EDİLMESİNİ ÖNGÖREN YASA

Söz konusu bu yasanın Kıbrıs Resmi Gazetesi'nde yayınlanmasıyla Halkın Sesi Gazetesi, 23 Temmuz 1955 tarihli sayısında "EVKAF'IN İDARESİ CEMAATA TESLİM EDİLİYOR" başlıklı bir yazı yayınlayarak yasa ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur. Şöyle ki;

"Senelerden beri uğrunda mücadele ettiğimiz bir Cemaat davamız, halledilmek üzere bulunmaktadır. Resmi Gazete'nin dün yayınlanan fevkalade nüshasında, Evkaf'ın müstakbel idaresine dair bir kanun layihası neşredilmiştir. Bu hafta içerisinde yayınlanacağını önceden bildirdiğimiz bu layihanın gerekçesini, Resmi Gazete'den naklen aşağıya decrediyoruz. Layihaya dair mütalaalarımızı gelecek nüshalarımızda neşredeceğiz.

Mütasavver kanunun gayesi, vakıflara müteallik şeriye kanunu tevhid etmek ve bazı emniyet tedbirlerine tabi olmak üzere Kıbrıs'taki vakıf malların Türk Cemaatı'nın kendi arzularına göre seçilmiş mümessillerinin kontrolü ve idaresine vererek bu gibi malların idaresinde cezri değişiklikler yapmaktır.

Vakıflara müteallik esas kanun mütesavver Kanun Kısım II, VII'de mündemiç olup bu vakıflara, vakıfların ihya ve hükmüne, vakıf üyelerinin tefsirine, mütevellilerin tayinine ve Evkaf mallarının idaresine dair şimdilik Şeriye Kanunu'nu tevhid etmektedir."

Özetle; hazırlanan ve Resmi Gazete'de yayınlanan bu

yasaya göre; İslâm dinî vakıflarına ait bilimüm mal ve paraların nezaret ve idaresinden mesul (sorumlu) bir Evkaf Dairesi ihdas ediliyordu (kuruluyordu). **Madde 42.**

Ayrıca, Kıbrıs'taki vakıf malların nezaret ve idaresi ve Evkaf Dairesi'nin murakabesi maksadı ile sorumlu, hakkıyla ehliyetli 15 Aza'dan müteşekkil "Yüksek Meclis" namı altında bir Meclis teşkil ediliyordu. Yüksek Meclis'in seçilmiş azaları 4 sene müddetle vazife göreceklerdi.

Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle mevcut Evkaf Kanunu (Cap.259) lâğvedilmişti. Yeni Evkaf Kanunu'nun Türkçe metni tümüyle 10 Kasım tarihinden itibaren Halkın Sesi gazetesinde 30 sütun halinde yayınlanmıştı.

EVKAF YÜKSEK MECLİSİ SEÇİMLERİ

15 üyeli Evkaf Yüksek Meclisi seçimleri için ada satında yer alan seçim kampanyası çerçevesinde, Dr. Fazıl Küçük'ün Genel Sekreteri (başkanı) olduğu Kıbrıs Türktür Partisi ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, birleşik bir cephe olarak seçime katılmışlar, bunlara karşı doğal olarak önemli şahsiyetlerden oluşan bir karşı cephe de seçime katılmıştı; böylece toplumun demokrasiye geçişinde ve ülkemizde demokrasinin oluşmasında önemli bir adım atılmıştı.

Birleşik Cephe'nin sloganı; "Reyini Parti ve Federasyon Namzetlerine Ver, Şimdiye Kadar Sayısız İşlerle Cemaate Karşı Vazifesini Yapanların Kimler Olduğunu İSPAT ET" mahi-

yetinde idi.

Kıbrıs Türktür Partisi ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, Evkaf seçimleri için adaylarını birlikte çıkarmış ve halkın destek ve oylarıyla, karşıt gruplara karşı başarılı bir sonuç elde etmişlerdi.

Lefkoşa'dan seçilenler arasında Dr. Fazıl Küçük, Faiz Kaymak, Osman Örek gibi isimler yer alıyordu. Yapılan seçimden sonra; 14 Nisan 1956, tarihinde Evkaf Dairesi'nde Lefkoşa Komiseri (Kaymakamı) Mr. W. F. Clemens'in başkanlığında yapılan toplantıda, Evkaf Yüksek Konseyi, Evkaf İdare Heyeti, Evkaf Meclis Başkanı ve Yardımcısı'nın seçimi yapılmıştı. Evkaf Yüksek Konseyi Başkanlığına Dr. Fazıl Küçük, yardımcılığına Avukat Osman Örek getirilmişti. Sayın Faiz Kaymak'ın da, oluşturulan İcra Komitesi başkanlığına getirilmesi kararlaştırılmıştı.

Dr. Fazıl Küçük'ün Evkaf Konsey Başkanlığına seçildiğini Komiser Mr. Clemens ilan ederek, yerini yeni başkana devretmişti. Türk toplumunun ulaştığı bu hayırlı ve sevinç verici sonucu kutlamak üzere 14 Nisan 1956 tarihinde Evkaf Dairesi binasında görkemli bir kokteyl partisi düzenlenmişti. Kokteyl partisini Vali Sir John Harding ve eşi, Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosu Rifat Ayanlar ve Konsolos Yılmaz İkizer ve eşi onurlandırmışlardı.

Bu arada Evkaf Konseyi Başkanlığına seçilmesi nedeniyle Ada'nın dört bir tarafından gönderilen tebrik mesajlarına, gazetesinde teşekkür mesajı yayınlayan Dr. Fazıl Küçük, mesajında şunları yazıyordu;

“120 bin Türk’ün müşterek çalışma ve mücadelesi neticesinde, kayıtsız şartsız Cemaate devri teslim edilen Evkaf’ın Yüksek Meclis Başkanlığı’na seçilmişliğim münasebetiyle, Halkın Sesi ile herkese teşekkürlerimi arz ederim.”

15 Nisan 1956 Pazar sabahı saat 11.00’de Türk Bayrağı Evkaf Şeref Direği’ne çekildi. Dr. Küçük ile Faiz Kaymak, Evkaf’ın tam randımanlı bir müessese olarak hizmet vereceğini ilan ettiler. Lise bandosunun İstiklal marşını çaldığı sırada şanlı bayrağımız Evkaf Yüksek Konsey Başkanı tarafından yavaş yavaş, hiç inmeyecek kararlılığıyla göndere çekilirken, halkın, “varol”, “varol” nidalarıyla heyecan doruğa ulaşmıştı.

Arkasından Dr. Küçük halka yaptığı konuşmasına;

“Bu büyük ve tarihi bayram hepimize kutlu olsun,” diyerek başlamış ve şöyle devam etmiştir:

“Seksen seneye yakın bir müddetten beri yabancı elerde olan Evkafımızın idaresini bin bir mücadeleden sonra artık kendi elimize almış bulunuyoruz. Bu büyük zaferi kazanmak için fertçe, partice, Cemaatçe büyük gayretler sarfettik. Yorulmadan, bıkmadan uğraştık, didindik. Cemaatimizin birlik ve beraberliğinden, köylümüzden, şehirlimizden, genç ve ihtiyarlarımızdan, velhasıl bütün Cemaatten gördüğümüz ilgiden aldığımız kuvvetle çalışmak suretiyle bu tarihi zafere kavuşmuş bulunuyoruz. Bugün hepimiz bahtiyarız, sevinç içindeyiz, pek haklı olarak bayram yapıyoruz. Cemaatimizin şimdiye kadar gösterdiği birlik ve beraberlik devam ettikçe buna benzer daha

birçok zafer bayramları kutlayabileceğimize mutlak nazarıyla bakabiliriz.”

“Yaşasın Kıbrıs Türklüğü! Yaşasın birlik ve beraberlik,” sözleriyle konuşmasını bitiren Dr. Küçük kürsüden ayrıldıktan sonra Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı ve Evkaf İcra Komitesi Reisi Faiz Kaymak kürsüye gelerek aynı mealde bir konuşma yapmıştır.

Evkaf'ın Türk idaresine geçmesinden hemen sonra idare bünyesinde yeni düzenlemelere girişilmiş ve idari yapısı şu şekilde kurulmuştur:

1. Evkaf Müdürlüğü,
2. Evkaf Muhasebeciliği,
3. Evkaf Teknik ve İnşaat Müdürlüğü,
4. Evkaf Mülhak Vakıflar Memurluğu,
5. Evkaf Kitabet Memurluğu ve Sair Hizmetler.

Akabinde Avukat Halit Ali Rıza Bey'in Evkaf Müdürlüğü'ne atanması gerçekleştirilmiştir.

28 Ocak 1925'te Baf'ın Dağaşan (Vretça) köyünde doğan Halit Bey, 1943-45'te Güzelyurt (Omorfo) Öğretmen Koleji'nde, 1945-46'da İngiltere Southampton Üniversitesi'nde, 1948-53 Londra Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Kıbrıs'a dönüp Baro'ya kayıtlı bir avukat olarak çalışmaya başladı.

Türkiye Evkaf İdaresi ile de hemen irtibat kurulmuş, Kıbrıs Evkaf'ını yerinde incelemek üzere, Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı Aydın Bey 20 Haziran 1956'da Kıbrıs'a davet

edilmiş, incelemelerin sonucunu bir rapor halinde yetkililere sunmuştu. Göreve başlayan Evkaf İdaresi, Müftü Dâî Efendi'nin olumlu yaklaşımıyla, perişan durumda olan dinî mabetlerimizin onarımını yapmak ve imamlarımızın acıklı durumunu ıslah etmek amacıyla, Din Vergisi toplama yönüne gitmiş, arkasından, din öğrenimi için, Baf, Limasol ve Mağusa'dan seçilen beş gencimiz, burs verilerek Türkiye'ye gönderilmiştir.

Evkaf'ın başındaki iki lider, Dr. Küçük ile Faiz Kaymak Beyler, bu görevlerine ilaveten Kıbrıs'taki siyasi gelişmelerin yürütülmesinde önderlik yapıyorlardı. 21 Aralık 1956 tarihinde bu iki büyüğümüz, Ada'nın geleceğine ilişkin görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya gitmişler, Türkiye siyasetinin ileri gelenlerinden Muharrem Nuri Birgi ve Nihat Erim'le yeni Kıbrıs Anayasası ve evkaf konuları üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlar, arkasından 5 Ocak 1957 tarihinde Başvekil Adnan Menderes ile bir görüşme gerçekleştirmişlerdi. Bu görüşmeler hakkında, Ankara'daki Kıbrıs yüksek tahsil gençliği ile yaptıkları toplantıda katılımcılara bilgi verilmişti. Bu toplantıya Ankara'da bulunan Kıbrıslılar da katılmıştı. Ankara'daki bu temaslardan sonra Dr. F. Küçük ve F. Kaymak ile birlikte Prof. Nihat Erim ve Anayasa Uzmanı Dr. Ali Suat Bilge Kıbrıs'a gelmiş ve Kıbrıs Türk toplumu tarafından törenle ve büyük bir sevinçle karşılanmışlardı. O yıllarda hatırlanacağı üzere, Rum EOKA tedhiş örgütünün başlattığı ENOSİS mücadelesi karşısında Kıbrıs Türk toplumu, karşı önlemler alarak ve Türkiye ile başlattığı müşterek çalışmalarla kendini savunarak güvenceye almaya çalışıyor, Kıbrıs'taki İngiliz idaresi de Kıbrıs sorununa bir çözüm bulma yönünde çalışmalar yapıyordu.

17 Ekim 1957 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, yıllık kongresini yaptı ve Genel Başkan Faiz Kaymak görevi Avukat Rauf Denктаş'a devretti. Kıbrıs'ta artık Dr. Fazıl Küçük ile el ele Rauf Denктаş dönemi başlıyordu.

1924 yılı Baf kasabasında, Hâkim Raif Bey'in oğlu olarak dünyaya gelen Denктаş, Londra'da hukuk tahsili yaptıktan sonra Kıbrıs'a dönmüş, 1947 yılında Lefkoşa'da Muddei Umumi (Başsavcılık) Muavinliğine, 1951 yılında ise Başsavcılığa atanmıştı. 1958 yılına kadar bu görevde hizmet ettikten sonra istifa edip tekrar avukatlığa başlamış ve kendini toplumun hizmetine vermiştir. Bilgisi, zekâsı ve girişkenliği sayesinde kısa sürede temayüz etmeye başlamıştır. KTKF Başkanlığı'na atanması ile artık Kıbrıs'ta Dr. F. Küçük'ten sonra ikinci adam durumuna gelmiştir. Orhan Müderrisoğlu da Federasyon'un Başkan Yardımcılığı'nı deruhte etmiştir.

1958 yılından itibaren, bu iki liderin yönetiminde Vakıflar'ın da toplum kalkınması için çeşitli yatırımlar yapmaya başladığı görülüyor. Geçmişte Samanbahçe Evleri, Sarayönu Evkaf dükkân-ofis ve konutları gibi merkezi yapılaşma örneklerinden hareketle, 5 Nisan 1959 tarihinde Mağusa'da eski mezarlık içinde Evkaf Apartmanı'nın temeli atıldı. Halen hizmet etmeye devam eden bu inşaat yatırımı, altı dükkân ve dokuz apartman dairesinden oluşuyordu. Daha sonraki yıllarda aynı apartman blokunun ikizi onun devamına inşa edilmişti. İstanbul'dan mezun olup geldikten sonra ilk görevim bu apartman inşaatında kontrol mühendisliği idi. Bu apartman, müteahhit Osman Hocaoğlu tarafından inşa edilmişti. Aynı yıllarda Lefkoşa'da Atatürk Meydanı'na görkemli ve çarpıcı

bir görüntü kazandıran Saray Hotel inşa edildi. Saray Hotel, ilk çok katlı hotelimiz olarak Vakıflar'ın tarihinde yerini aldı. 8 Nisan 1958 tarihli mektubuyla KTKF Başkanı Denктаş, Rumlardan ayrı bir Sütçülük ve Peynircilik Kooperatif Şirketi'nin kurulabilmesi için Evkaf'tan Gaziköy yakınındaki Çömlekçi Çiftliği'nin tahsisini istemiş ve bu projenin gerçekleştirilmesi yönüne gidilmişti. Halen en güçlü ve yararlı bir işletme olarak topluma hizmete devam etmektedir.

Vakıflar İdaresi ile K. T. K. Federasyonu'nun işbirliği çerçevesinde, toplumun sosyo-ekonomik yaşamını iyileştirme yönünde adımlar atılıyordu. 10 Temmuz 1958 tarihinde basına verilen bir ilanda; **"Hükümetin, Cemaatimizi mahrum bıraktığı iş bulma ve işsizlere yardım gibi hizmetlerin, imkanlarımız dahilinde görülmesi için, Lefkoşa'da hususi müşterek bir teşkilât kurduğumuzu sayın halkımıza duyururuz,"** deniyordu.

İş bulma ve işsizlere yardım hizmetlerinin görülmesi için, Lefkoşa'da Evkaf Dairesi'nin yanında, Londra Sokağı No.16'da hususi bir büro açılmıştı. Bu hayırlı adımın başarılı olabilmesi için, halkın maddi ve manevi desteği ve işverenlerle işçilerimizin işbirliği için çağrıda bulunuluyordu.

Evkaf'ın Atatürk Meydanı'nda inşa ettireceği turistik Vakıf (Saray) Hotel'in inşaaası nedeniyle Evkaf Yüksek Konseyi bir temel atma töreni düzenlemişti. Hayli kalabalık bir izleyici kitlesi karşısında, Evkaf hizmetlerinin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında Evkaf Yüksek Konsey Başkanı Dr. Fazıl Küçük açıklayıcı bilgiler sunmuştu. Dr. Küçük bu hitabesinde

şunları söylüyordu;

“Sayın arkadaşlar,

Biz Kıbrıs Türkleri olarak bu gün kalkınma ve bu ada üzerinde yaşama hakkına sahip kimseler olduğumuzu ispat edebilecek ikinci muazzam bir eserimizin temellerini atmakla bahtiyarız. Cemaatler lafla değil, gösterecekleri ve gösterdikleri medeniyet eserleri ile muasır milletler arasında yer aldıklarına şüphe yoktur. Öteden beri biz Cemaat olarak yanı başımızdaki unsurların değil, dünya milletleri ile her sahada rekabet edebilecek kudret ve seviyede olduğumuzu iddia ediyor ve yalnız bizlere fırsat verilmediğini bundan birçok seneler evvel iddia ediyorduk. Bizim için, bu günkü nesil için imtihan devresi olduğunu da takdir etmiyoruz değil.”

Bu en üst düzeydeki iki liderin dinamik idaresi altında, toplumun bütün sorunlarına el atılıyor, ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için, Rumlara muhtaç olunmadan ilgili birimlerce çaba sarf ediliyordu. Bu yaklaşımla, idari bir bağımsızlığa ve siyasi özgürlüğe doğru adımlar atılıyordu. Sonuçta, bu milli inanç ve kararlılık, kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti’nde Türk toplumunu Rumlarla eşit düzeyde bir ortaklığa götürecekti.

Saray Hotel’in inşasına paralel olarak Vakıflar İdaresi daha başka inşaat projelerini gerçekleştirmeye devam etmiştir. 1960-61 yıllarında Ayer Kâşif’le benim de yüksek mimar-mühendis olarak inşaatlarında görev aldığımız İşban-

kası karşısındaki Vakıflar İşhanı (en üst katında Türk Cemaat Meclisi de yer almıştı), Mahkeme binalarının batı köşesinde Kooperatif Merkez Bankası ve Hala Sultan Tekkesi'ne yapılan ziyaretlerde halkımıza hizmet edecek gazino binası inşa edilmişti.

İlk Evkaf Müdürü Halit Ali Rıza Bey'den sonra sırasıyla A. Niyazi, Nefi Korurek, İbrahim Sıtkı, Orhan Çapcı, Özalp Sarıca, Ahmet Sami, Nail Asafhan, Soner Çuvalcıoğlu ve diğer müdürler günümüze kadar toplumun sosyo-ekonomik yaşamına ve varlık mücadelesine damgasını vurmuş olan bu milli kurumumuzda, müdürlük görevi yapmışlar, değerli hizmetlerde bulunmuşlardır.

1956 yılında Vakıfların Türk toplumuna devredilmesinden sonra Vakıfların idaresi demokratik ve şeffaf, murakabe-ye dayalı bir yapıya kavuşmuştur.

20 Nisan 1960 tarihinde Evkaf Müdür Vekili A. Niyazi Bey'in Kıbrıs Türk Kurumları Başkanlığı'na bilgi için göndermiş olduğu Kıbrıs Vakıflar Raporu; Mazbut ve Mülhak Vakıflarla Köy Cami Komisyonlarının 1959 senesi gelir ve giderini içeren cetveller de eklenmek suretiyle, Evkaf Yüksek Meclisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün imzasıyla teftiş edilmek üzere Kıbrıs Cumhuriyeti Başmurakıplığı'na (Chief Auditor) gönderilmişti. Gönderilen bu müfassal rapor, Kıbrıs Cumhuriyeti Baş Murakıbı'nın (Rüstem Tatar'ın) denetiminden geçirilerek saptanan eksiklikler ek bir "Murakabe Raporu" ile tekrar Evkaf Yüksek Meclisi Başkanlığı'na bildirilmişti.

15 Nisan 1956 Evkaf'ın Türk Cemaati'ne devrinden son-

ra, Kıbrıs Türk Vakıfları, Türk toplumunun saptayacağı yasalarla ve toplum idaresinin murakabesi altında yönetilmiştir. Nitekim Vakıfların bu tarihten sonra, Türk toplumunun mali ve ekonomik yaşamına katkıları daha etkili ve belirgin hale gelmiştir.

Yeni 1955 Evkaf ve Vakıflar Kanunu'na göre:

“Türk toplumu tarafından seçimle başa getirilen 15 üye ile tabii üyeler olan ‘Müftü’ ve Koloni İcra Konseyi’ndeki Türk delegeden oluşan bir ‘Yüksek Meclis’ ve bunun altında da, yine ilgi meclis üyeleri arasından seçilmiş 7 kişiden müteşekkil bir ‘İcra Komitesi’ teşkil ettirilmiştir. Vakıf malları Yüksek Meclis adına kaydedilmiş ve bu idari kuruluşlar dışında köy cami mallarını idare etmek için ‘Yüksek Meclis’e karşı sorumlu olan Köy Cami Komisyonları,” kurulmuştur.

Yine bu devrede Yüksek Meclis tarafından seçilmekte olan Evkaf müdürü, Yüksek Meclis’in icraatçısı olarak vazife görmüştür.

İlgi kanuna göre yukarıda belirlenen söz konusu idari ünitelerin fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz:

İCRA KOMİTESİ:

1. Daire'nin yıllık bütçesini hazırlamak,
2. 2.000 Kıbrıs Lirası'nın üzerindeki borçlanma ve inkişaf durumlarını,
3. 2 senenin üzerindeki icar konularını tezekkür etmek.

YÜKSEK MECLİS:

1. Mazbut vakıfların esas idarecisi olarak hareket etmek,
2. Vakfiyelere uygun olarak Mülhak Vakıflara nezaret ile mütevellilerin tayin ve azilleri hakkında karar vermek,
3. Evkaf icraatının ve hesaplarının genel murakabesini yapmak,
4. Köy Cami Komisyonları'nın icraatları ile hesaplarının murakabesini yapmak,
5. İnkişaf projeleri ile para borçlanma durumlarını tezekkür ve nihai karara bağlamak,
6. İstibdal konuları ile meşgul olmak.

Sömürge İdaresi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sona ermesinden sonra geçerli Cumhuriyet Anayasası, vakıflarla ilgili tüm işlem ve yetkileri 110. Maddesi'nin 2. fıkrası altında Türk Cemaat Meclisi'ne devretmiştir.

Vakıf müessesesi ve Ahkâmül Evkaf, bu Anayasaca tanınır.

Vakıf müessese veya tesisini veya vakıfları veya camilere ve herhangi diğer bir İslâm dinî müessesesine ait mallar da dahil olmak üzere, herhangi vakıf malları ilgilendiren veya herhangi bir suretle bunlara tesir eden bütün konular, münhasıran Ahkâmül Evkaf ve Türk Cemaat Meclisi'nce çıkarılan veya yapılan kanun ve nizamnamelere tabidir ve bunlara göre

ve bunlar gereğince idare olunur ve hiçbir teşriî, icrâî veya herhangi diğerk bir muamele, bahis konusu Ahkâmül Evkafî ve Türk Cemaat Meclisi'nin bahis konusu kanunlarını ve nizamnamelerini ihlâl edemez veya onlara üstün gelemmez veya müdahale edemez.

Bu madde ışığında, 21 Nisan 1961 tarihinde hazırlanan 12/1960 sayılı "Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kanunu" Kıbrıs Türk vakıf işlemlerine yön vermiş, 1970 yılına değin hazırlanan yeni yasaya kadar da bu yasa geçerliliğini korumuştur.

Bu yasaya göre Vakıflar ve Din İşleri Daireleri'nin üstünde Türk Cemaat Meclisi İcra Heyeti yer almış, altında ise 14 kişiden oluşan bir kuruluş öngörülmüştür. Kuruluş şeması aynen şöyledir:

Müdür
İdare sekreteri

(Bunların altında)

Bir muhasip, bir muhasip muavini, bir veznedar, üç bölge memuru, üç muhasebe ve kitabet memuru, iki odacı.

Ne var ki, bu organizasyon yeterli bulunmayarak 1962 yılı içerisinde Türkiye'den getirtilen iki uzmanın sunduğu bilirkişi raporu ışığında yeni servisler oluşturularak, yeni personel atamaları yapılmıştır.

Bölge Memurlukları, Muhasebe Servisleri, Personel İşleri ve Evrak Memurluğu, Mülhak Vakıflar Hayır İşleri Servisi ve Emlâk Servisi 1962-1963 yılları içerisinde yapılan değişik-

liklerle oluşturulan bölümleridir.

1968 Kıbrıs Türk Yönetimi'nin oluşturulmasına değin statüsüne pek önemli değışiklik getirilmeyen Vakıflar ve Din İşleri Dairesi, bu tarihte "Vakıflar ve Din İşleri Üyeliğı" altında "Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu"na bağlanmıştır.

Avukat Hakkı Süleyman, söz konusu tarihte "Vakıflar ve Din İşleri Üyesi" olarak görev yapmıştır.

Kıbrıs Türk Yönetimi'nin devlet olma yolunda Türk Cemaati'ni ilgilendiren kurum ve kuruluşlarda başlattığı yasal düzenlemeler, Vakıflar ve Din İşleri Dairesi'nde de kendini göstermiştir. Toplumsal iktisadi kalkınmanın temel hedeflerinde Vakıfların gerçek yerini bulmasının kaçınılmazlığı karşısında, Evkaf Teşkilât kurallarının uygun biçimde kârlı ekonomik atımlara yönlendirilmesi, doğal olarak yeni yasa değışikliklerini gerektirmiştir. 1968 yılı içerisinde hızlandırılan ve 13 Ekim 1970 yılında sonuçlandırılan 31/1970 VAKIFLAR ve DİN İŞLERİ DAİRESİ TEŞKİLÂT KURALI, bu aşamada ortaya çıkarılmıştır.

Evkaf bu yasa ile bir ölçüde reorganize edilmiş, işletmecilik esasına yatkın bir kamu kuruluşu durumuna getirilmiştir.

31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kuralı'nın getirdiğı değışiklikler şöyle özetlenebilir;

- 1) Evkaf Dairesi daha önce bağlı olduğu Yürütme Kurulu'na bağlı üyelikten ayrılmış ve Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu tarafından tayin edilen İdare Heyeti'ne bağlanmıştır. Bundan gaye, hükümet mekanizmalarında kaçınılmaz bir durum arz eden bazı

formaliteleri azaltmak, işletmecilik esasına göre daha süratli, etkili ve verimli faaliyet göstermek, muhtelif sahalarda tecrübe ve bilgi sahibi kimse-lerden oluşacak İdare Heyeti'nin Evkafla daha ya- kından ilgilenmelerini ve teknik personele yardımcı olmalarını sağlamak ve sırasında Evkaf menfaatile-riyle çatışan şahıslar tarafından siyasi seviyeler ve dolayısıyla Evkaf İdaresi'ne yapılması muhtemel lüzumsuz baskıları bertaraf etmektir.

- 2) Bir İdare Heyeti altında Din İşleri ile Ekonomik İş- ler ve Emlâk İdaresi ayrılmış, Müftülük Dairesi ile Evkaf Dairesi için ayrı bütçe ve ayrı yönetim esası uygulanmıştır.
- 3) Evkaf'da iktisadi işlere ve işletmeciliğe daha çok ağırlık verilmiştir. Bu suretle idare şeklinde araştır- ma ve planlama yolu ve ilmi açıdan hareket ederek, toplumun iktisadi ve sosyal ihtiyaçlarını, yönetim politikasını da dikkate alarak, daha kârlı yatırımlara yöneltmeye çalışılacaktır.
- 4) Son yenilik, Evkaf amaçlarının gerektirdiği niteliğe haiz personel yeteneği ve sayısı ile ilgilidir. Bu iti- barla çeşitli sahalarda ihtisas sahibi olan ve Evkaf kadrosunda bulunmayan elemanlarla kadro takviye edilmiş ve 44 kişiye çıkarılmıştır.

Evkaf için öngörülen son organizasyon şeması aşağıda gösterilmektedir:

İDARE HEYETİ

Müdür

Müdür Muavini

(Teknik ve Planlama)

1. İşletme ve Araştırma Şubesi

2. İnşaat Şubesi

Müdür Muavini

(Mali ve İdari)

1. Muhasebe Şubesi

2. İdari İşler Şubesi

a) Kitabet Bölümü

b) Mülhak Vakıflar Bölümü

c) Emlâk İşleri Bölümü

d) Bölge Memurlukları

Daha önce de izah edildiği gibi 13 Ekim 1970 tarihinde ilan edilen 31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kuralı altında, Evkaf Dairesi'nin iktisadi niteliğine uygun olarak bu Daire ile Din İşleri Dairesi, ana politikaları Kıbrıs Türk Yönetimi tarafından tayin edilmek üzere, bir İdare Heyeti'ne bağlanmışlardır.

Yedi kişiden oluşan bu İdare Heyeti, 15 Aralık 1970 tarihinde Yürütme Kurulu tarafından tespit ve tayin edilerek bu tarihten itibaren göreve başlamıştır.

Daha fazla; Evkaf örgütünün kuruluş şekli, fonksiyonları ve yetki sahalarını düzenleyip sınırlayan 31/1970 sayılı kural haricinde, Mazbut ve Mülhak Vakıfların İdari ve hukuki yönlerini düzenleyen aşağıdaki kanun, kural ve nizamnameler de mevcuttur:

1. Ahkâmül Evkaf, Ömer Hilmi Efendi:

(Osmanlı ve İslam geleneklerine göre vakıfların hukuki ve idari yönlerini, şekillerini ve şartlarını derleyen Kitap.)

2. 1955, Evkaf ve Vakıflar Kanunu:

Bugün bu Kanun'un daha fazla Mülhak Vakıfların idari ve hukuki yönlerini düzenleyen kısmı geçerlidir.

3. 1957, Evkaf Dairesi (Harçlar Tayini) Nizamnamesi.

4. 1957, Evkaf ve Vakıflar (Mülhak Vakıflar) Nizamnamesi.

Yukarıdakiler haricinde Evkaf'ta çalışan personelin hak, menfaat ve çalışma şartlarını düzenlemek üzere 18 Eylül, 1971 tarihinde "1971 Evkaf Memuru ve Müstahdemleri (Hizmet Şartları) Tüzüğü" yapılmıştır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşuna kadar, İdare Heyetlerinde belirli dönemlerde Vedat Çelik, Oğuz Başak, Raşit Ahmet Raşit, Ümit Özdi, Ekrem Yeşilada, Ayer Kaşif, Reşat Acar, Tefik A. Rıza, Ünal Akif, Hüseyin Sarı, Özdemir Sennaroğlu, Ahmet Evrensel, Şakir Kani ve Kemal Pars üye olarak çalışmışlardır.

1971-1973 devresi söz konusu yasa ile ulaşılmaması düşünülen sonuçların elde edilmesi yönünde daha etkin önlemler ve kararlar alma devresi olarak nitelenebilir. Bu safhada Evkaf İdare Heyeti haftada 2-3 defa toplanarak gündemdeki konuları görüşüp karara bağlamıştır. Eldeki verilere göre, Evkaf İdare Heyeti 1971-1973 yılları döneminde Vakıflarla ilgili ola-

rak görüştüğü konular üzerinde 648 karar almıştır.

Değerli okurlar,

Buraya kadar Evkaf'ın ortaya koyduğum bu kısa tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki eşit ortaklık dönemine gelirim, tekrar bir özetleme yapmam uygun olur:

Kıbrıs'ın siyasi statüsünde bugüne kadar yapılan değişikliklerde Evkaf, çok önemli bir Türk meselesi olarak ele alınmış ve temel bir pazarlık konusu haline getirilmiştir. İngiltere'nin 1878 antlaşmalarıyla Kıbrıs'a fiilen müdahalesiyle başlattığı idari değişikliklerde Evkaf yönetiminin ve Türk vakıf emlak ve gelirlerinin ne derece etkilendiğini daha önce belirtmiştik. Bilindiği gibi 1878 antlaşmasıyla Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanmasından sonra, Kıbrıs'ta iki egemen gücün bir belirtisi olarak (Evkaf'ın Kıbrıs Türk toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliğinin önemi doğrultusunda) Osmanlı Hükümeti ve İngiltere Birleşik Krallığı arasında imzalanan antlaşmaya bir ek olarak Kıbrıs'taki (Emval-i Diniye-i İslamiye) cami, mezarlık, vakıf emlak, İslam okulları ve sair dini özellik taşıyan Türk kurum, kuruluş, mal ve tahsisatın tümünün Osmanlı Evkaf İdaresi'nin görevlendireceği bir murahhas tarafından yönetilmesi karar bağlanmıştır.

İngiltere, bu karara rağmen Evkaf yönetimine ikinci bir delege atamak suretiyle egemen Türk gücünü değişikliğe uğratmıştır.

Aynı şekilde, 1914 yılında İngilizlerin Ada'yı tek taraflı olarak işgaliyle Kraliyet kolonisi durumuna getirdikleri Kıbrıs'ta, kısa bir süre sonra 30 Kasım 1915 tarihli Ferman-ı Krali

ile Evkaf'taki Türk temsilciliği kaldırılarak yerine İngiltere'nin onaylayarak atayacağı biri Türk ve biri İngiliz olmak üzere iki temsilcinin Evkaf'ı yönetmesi kararlaştırılmıştır.

1928'de Londra'da isdar edilen yeni bir kararla Evkaf, bir hükümet dairesi haline dönüştürülerek sömürge yönetiminin kontrol ve nüfuzu altına alınmıştır.

Kıbrıs Türk toplumu, sosyal temel haklarına karşı yapılan tüm bu yasa dışı değişiklikler karşısında haksızlığa uğradığını anlatmaya çalışmış; sabırla direnmiş; görüşme masalarında yarattığı her fırsatı değerlendirerek Evkaf davasını, Kıbrıs Türk haklarını duyurmaya, anlatmaya çabalamış ve yitirilen, gasbedilen haklarını geri almak için elinden geleni yapmıştır.

Yakın tarihimizden bir örnek vermek gerekirse;

Kıbrıs konusunda 1960 yılında Londra'da oluşturulan Birleşik Komite toplantılarında Evkaf haklarımız yine gündeme getirilmiş; Kıbrıs Türk Delegasyonu ise ulusal görevi doğrultusunda Kıbrıs Türk haklarına ve Evkaf'a zarar getirilme-
mesi yönünde çok ciddi çalışmalar yapmışlar, komiteleri ilgi konularda aydınlatmak amacıyla raporlar düzenlemişlerdir.

Bu raporların en önemlilerinden bir tanesi de; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ilgili Londra'da yürütülen çalışmalarda, Evkaf haklarımız konusunda hazırlanan rapordur. Çalışmaları yürüten Birleşik Komite'deki Kıbrıs Türk Delegasyonu (London Joint Committee on Cyprus) "Gizlilik" kaydıyla Vakıf mallarının İngiliz döneminde uğradığı zararlarla ilgili hazırladığı bir "Belge"yi Komite'ye sunmuştu. (13 Ocak 1960)

(Söz konusu bu "Belge" Mustafa Haşim Altan'ın kitabının ikinci cildi S.1186-1192'de görülebilir).

Sunulan bu raporda İngiliz Kraliyet Hükümeti'nden zararlara karşılık tazminat ödenmesi talep ediliyordu.

Raporda, Evkaf mallarına yapılan zarar 3 Milyon Sterlin olarak hesaplanmıştı. Ancak bir karara varılmadan, Londra ve Zürih Antlaşmaları sonuçlandırılmıştı.

İngiliz İdaresi döneminde kanun kisvesi altına saklanarak ve/veya aleni bir şekilde vakıf mallara bir çok tecavüzler yapılmıştır. Yapılan tecavüzlerden bazı örnekler, Mustafa Haşim Altan'ın kitabının ikinci cildinde (S.1192-1194) verilmektedir.

Kıbrıs Türk Yönetimi'nin hizmete özel olarak 24 Nisan 1972'de yayınlamış olduğu "Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türk Cemaatine, idari, hukuki, siyasi, iktisadi ve diğer konularda çıkardığı zorluklar hakkındaki rapor"un önsözünde;

"Kıbrıs Türklerini iktisaden çökertmek, ikinci sınıf vatandaş durumuna düşürmek, baskı metodları ile Türk Cemaati'nden siyasi tavizler koparmak ve neticede Türk toplumunu Ada'dan hicrete zorlamak amacıyla giriştikleri silahlı saldırılara paralel olarak Rum yönetiminin siyasi, idari, sosyal ve ekonomik alanlarda Cemaata karşı uyguladıkları ve mevcut olması icap eden hukuk düzeni açısından diskriminasyon teşkil eden icraatlar ile Türklere farklı bir şekilde reva görülen muameleler özetle" anlatılırken aynı raporun 24"üncü sahifesinde Evkaf konusuna da geniş yer verilmektedir ve şöyle denmektedir:

“1963 Aralık ayından beri Rum tarafının takip ettiği tefrik edici siyaset neticesinde Evkaf’ın dūçar olduğu zararları tam olarak hesaplamak imkansızdır.”

Vakıflar İdaresi Barış Harekâtı’ndan sonra, kurulan devletimizin kurumları arasında en üst düzeyde yerini almıştır. Toplumun siyasi örgütlenmesinde, devletin kuruluşundan itibaren yer alan değişimler, doğal olarak Evkaf’ı, hem idari, hem de ekonomik yapısı bakımından etkilemiştir. Bu aşamaya gelinceye kadar yaşanan olayları tekrar hatırlatmakta yarar görüyorum.

1959-60 Londra ve Zürih Antlaşmalarına dayalı olarak hazırlanan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın Rumlar tarafından tek taraflı olarak çiğnenmesiyle, ortaklık Cumhuriyeti’nin öngördüğü düzen yok olmuş, Türk toplumunun eşit düzeydeki hakları gasbedilmiş, toplum silah zoruyla devlet şemsiyesinin dışına itilmiştir. Evkaf, geline bu aşamada, daha önce de vurgulandığı üzere büyük mağduriyetlere uğramıştır.

Kıbrıs Türk Liderliği, toplumuyla el ele, işbirliği ve gönül birliği ile yasa dışı eylem ve kararlara karşı soğukkanlı, akılcı ve barışa dönük girişimlerini devam ettirerek Anavatan’ın güvencesi altında oluşan; Türk Cemaat Meclisi (1960 Kıbrıs Anayasası uyarınca),

- a) Merkezi (Genel) Komite (1963-1967)
- b) Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi (1967-1974)
- c) Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi (1974-1975)
- d) Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983)

e) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (1983-

gibi yer alan tarihi aşamalar içerisinde politik organizasyonuna değişiklikler getirmiş, yönetim çalışmalarında, hükümet programlarında ve geliştirdiği yasalarında yer verdiği temel konular arasında Evkaf'a layık olduğu önemi ve güvenceyi vermiştir. Evkaf bu aşamalarda yapılan değişikliklere uygun olan tavrını almıştır.

21 ARALIK 1963 OLAYLARINDAN SONRAKİ DÖNEM

Türk Cemaat Meclisi çatısı altına giren ve bütün kaynaklarıyla toplumun hizmetinde yerini alan Vakıflar, 1963-74 döneminde karşılaşılan güçlüklerin aşılmasında yaşamsal önemde bir yere sahiptir.

Milletlerarası antlaşmalar ve Anayasa gereğince tescil edilmiş bulunan Türk toplumunun haklarını bir katliam hareketiyle ortadan kaldırmak ve siyasi hedefleri olan ENOSİS'i gerçekleştirmek amacıyla girişilen saldırılar karşısında, canlarını kurtarmak için emin bölgelere sığınan göçmenlerin iskân problemlerini halletmek, hadiselerin başlangıcından bu yana üzerinde önemle ve hassasiyetle durulan bir konu olmuştur. Toplum olarak binbir mahrumiyet ve güç şartlar içerisinde yaşadığımız fakat şerefle mukavemetle devam ettiğimiz saldırılardan sonraki ilk günlerde, ele alınan ve Anavatan'ın maddi ve manevi yardımları ve Evkaf'ın büyük destek

ve katkıları ile Kıbrıs Türk Yönetimi'nce beş yıllık bir plan çerçevesinde uygulamaya konulan en büyük proje "Kıbrıs Türk Göçmenlerinin İskân Projesi" olmuştur.

Söz konusu projenin tahakkuku ile 18.860 nüfuslu 470 göçmen ailesinden 1673 aileye yeni ev yapılmış ve 418 ailenin haneleri tamir edilmiştir. İskân edilen göçmen evlerinin işgal ettiği arazilerin yüzde 40'ı Evkaf'a aittir. Proje; Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı Müdürü olduğum Planlama ve İnşaat Dairesi tarafından yönetilmiştir. (Yıl 1966-1971)

Türk Yönetimi altına giren ve toplumun kendi siyasi iradesiyle hareket etme olanağına kavuşan Vakıflar İdaresi, yaraların sarılması yanında toplumun kalkınmasına hizmet edecek verimli girişimlere el atma olanağı bulmuştur.

Bu suretle Vakıflar İdaresi Kıbrıs Türk toplumunun ilk iktisadi kamu kuruluşu olarak faaliyete geçmiştir.

31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kuralı ile Vakıflar İdaresi'nin iktisadi fonksiyonu daha da genişletilerek,

- Mali, ticari ve sınai teşebbüslerde bulunmak,
- İşletmeler kurmak ve
- Mevcut işletme ve şirketlere iştirak etmek suretiyle sağlayacağı gelire hem dini işlerinin gerektirdiği giderleri hem sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile azalan sosyal fonksiyonlarını finanse etmek, hem bu faaliyetlerin daha üst düzey finansmanına olanak yaratacak kaynaklar yaratmak üzere yeni yatırım-

lar yapmak, işletmecilik faaliyetlerinde bulunmak, ancak bu iktisadi faaliyetleri gerçekleştirirken yine toplumun gereksinme duyduğu sahalarda çalışmak suretiyle toplumun kalkınmasına öncülük etmekle de görevlendirilmiş ve aşağıda belirlenen sahalarda göstermiş olduğu faaliyetlerle,

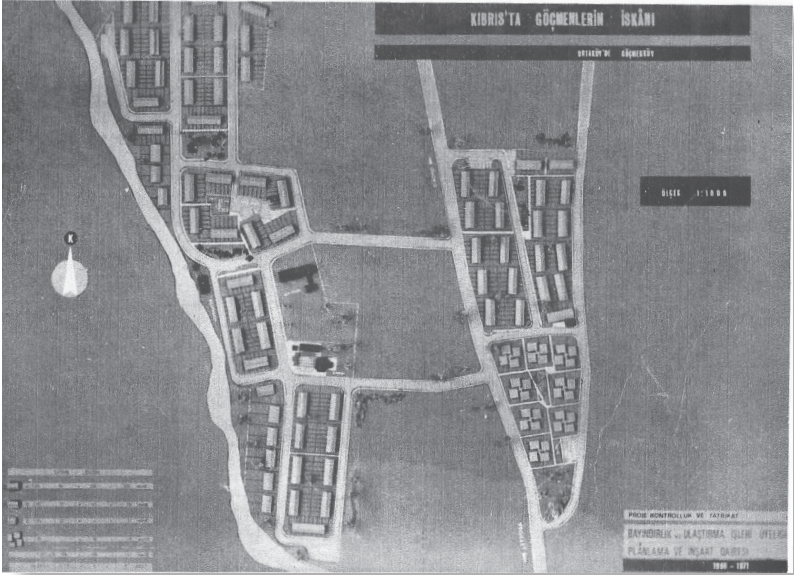
- Hem toplumun sosyo-ekonomik kalkınmasına daha çok katkıda bulunmaya,
- Hem de iktisadi faaliyetleri ve bu alanda edindiği tecrübelerle gelecek yıllar için toplumun sosyo-ekonomik kalkınmasına daha çok katkıda bulunabilecek güce ulaşmaya başlamıştır.

1970'li yılların başında Nail Asafhan (merhum) iktisatçı ve işletmeci bir Evkaf Müdürü'nün hasbelkader görevde bulunması, Evkaf'ın öngörülen bu girişimlerde bulunmasını sağlamıştır. Bu dönemde uygulanan en önemli yatırım projesi, İnönü Meydanı'nda, Mevlevi Tekkesi bitişiğinde Vakıflar Çarşısı ve Sineması olmuştur. Daha sonraki yıllarda da Girne Caddesi'nin İnönü Meydanı köşesine Ziraat Bankası inşa edilmiştir. Halkımızın büyük bir kısmının göçmen durumuna düştüğü ve yeniden yerleşime tabi tutulduğu 1974 sonrası dönemde Türkiye Ziraat Bankası'nın destek ve katkıları büyük olmuştur. Barış Harekâtı sonrasında ilk İskân Bakanı olarak halkımızın içinden geçtiği bu zor süreci yaşayarak ve uygulayarak bilen bir kişiyim.

Bu yatırım projelerine paralel olarak, yapılan en önemli ve yararlı girişim, Kıbrıs Vakıflar Bankası'nın kurulması olmuş-

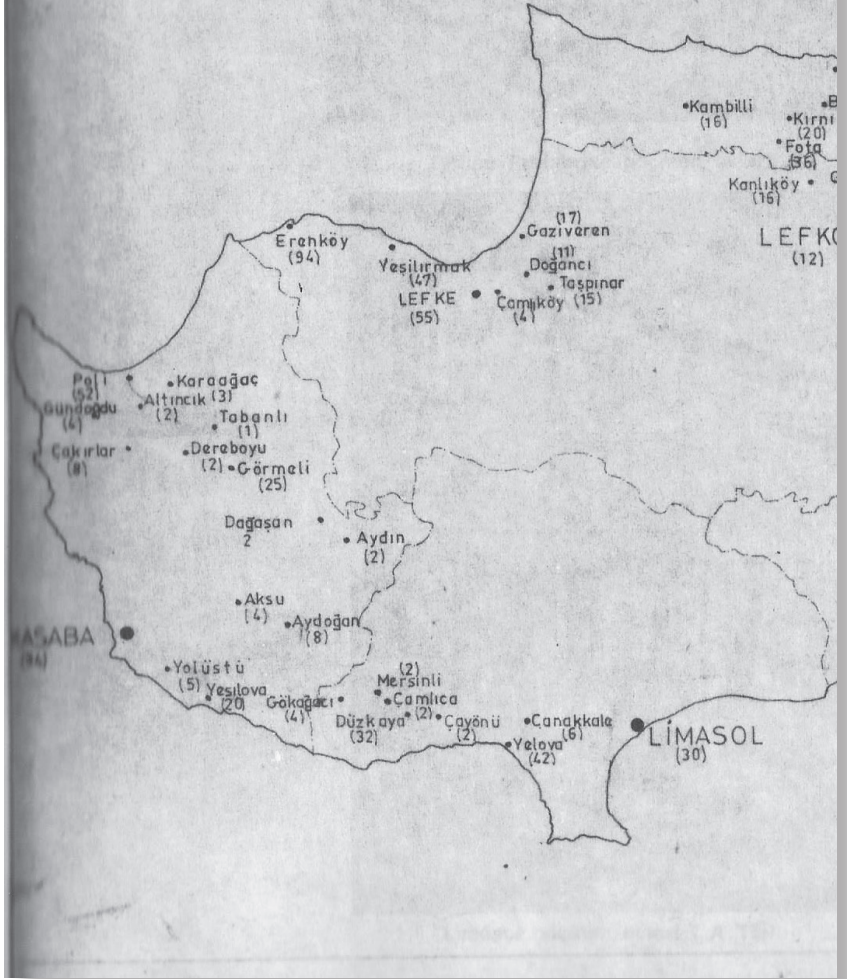
tur. Bankanın Kurucu Başkanlığına deneyimli Bankacı Nejat Maner (merhum) getirilmişti.

Nail Asafhan'ın benimle birlikte ilk kurulan kabinede görev almasından sonra tapucu Turgut Süleyman Bey vekaleten müdürlüğe atanmış, kısa bir dönem içerisinde emekliye ayrılmasıyla Yüksek Ziraat Mühendisi Soner Çuvalcıoğlu Evkaf Müdürlüğü'ne vekalet etmiştir. 1 Nisan 1985 tarihinden itibaren asaleten atanarak; bir süre bakanlık görevi yaptıktan sonra yeniden Evkaf'ın başına geçen Nail Asafhan'dan müdürlük görevini devralmıştır. Çuvalcıoğlu, 12 Nisan 1986 tarihinde Evkaf'ın milli ve gelir-gider durumu hakkında devletin yayımladığı Sepecial News Bulletin, 'Weekly Digest'e (12 Nisan 1986 Vol.37, No.97)sunduğu demeçte ayrıntılı bilgi vermiş, Güney'de kalan emlâkın dökümünü ve uğradığı gelir kaybını da açıklamıştır. (Mustafa Haşim Altan 2. Cilt-s.1203-1213)

Lefkoşa Ortaköy'de inşa edilen Göçmenköy vaziyet planı.

GÖÇMEN EVİ İNŞA E

Kıbrıs'ta göçmen evi inşa edilen yerler.

DİLMİŞ YERLER

Mil 1 0 5 10 Mil

PREFABRİKE İNŞAAT

NORMAL İNŞAAT

İNŞA EDİLMİŞ GÖÇMEN EV

BAYİNDİRLİK VE ULAŞTIRMA İŞ
PLANLAMA VE İNŞAAT DA

Göçmenköy'de inşa edilen altılı teras tipi göçmen evleri.

Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Ortaköy-Göçmenköy göçmen evleri temel atma töreninde ilk harcı koyarken.

Dağyolu'nda (Fota) inşa edilen göçmen evleri.

8 Nisan 1968 tarihinde Dağyolu'nda (Fota) göçmen evlerinin dağıtım töreninde Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı Rauf Raif Denктаş konuşma yaparken.

Hamitköy'de inşa edilen sıra tipi göçmen evleri.

Hamitköy'de inşa edilen sıra tipi göçmen evleri.

MARAŞ'TAKİ EVKAF MALLARI

Maraş'taki "Evkaf Malları"nı ilk gündeme getiren yine Mustafa Haşim Altan idi. "Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi" kitabının ikinci cildinde "Pertev Paşa Mezarı'ndan Maraş Vakıflarına Bakış" başlığı altında bu konuyu, 1978 yılında Lefkoşa Sancaktarı Kale Bey'in (Albay Sertaç Savim) Pertev Paşa Türbe ve Mezarlığı'na ait bilgileri toplaması için verdiği talimat üzerine araştırmaya başlamıştır. Haşim, Mağusa Eski Eserler ve Müzeler Sorumlusu Turan Katırcıoğlu ile mezarın bulunduğu "Maraş"a giderek, önce mezarın konumunu ve durumunu incelemiştir. Betonarme binaların arasına sıkışmış, yol ortasında korumasız bir halde bulunan "Tarihi Pertev Paşa Mezarı"ndan edindiği izlenimlerle, geçmişe ışık tutabilecek belgeleri araştırmaya başladı. Tapusal kayıtlar ve haritalar üzerinde Türbe'nin konumu ve geçmişini belirlemiş, çevresinin, Elektrik İdaresi tarafından "zorunlu istimplâk" yoluyla 1952 yılında kamulaştırıldığını, daha sonraki yıllarda da açılan yeni yollarla, yolun ortasında tek başına mezar olarak kaldığını saptamış. İlginçtir; bütün bu kasıtlı müdahalelere ve saldırılara rağmen mezar günümüze kadar yerini korumuştur.

Pertev Paşa, Mağusa'nın fethi sırasında görev almış önemli bir askerdir. Öldükten sonra bu yere gömülmüş, mezarı düzgün taşlarla örülerek ve etrafı demir parmaklıklarla çevrilerek türbe haline getirilmiştir. Zaman zaman Rum fanatikler tarafından saldırıya uğrayarak harap edilmiş, Türklerin şikâyeti üzerine, gerekli masraf Mağusa Evkaf Vekili H. Hilmi Bey tarafından karşılanarak 1940 yılında düzgün bir şekilde, mozaik ve mermer malzemeye tamir edilmiştir.

Mustafa Haşim Altan, bu örnekten yola çıkarak ve içine düşen merak ve arzu ile Evkaf malları üzerindeki araştırmasını derinleştirerek ve arşive girerek Vakıf Maraş arazisinin geçmişte uğratıldığı yasa dışı değişiklikleri saptayan belge ve bulguları da eklemek suretiyle “Maraş Arazisinin Vakıf Olduğuna İlişkin Kısa Bir Etüd” başlıklı araştırma dosyasını bulguları ile birlikte Devlet Başkanı Rauf R. Denктаş’a sundu.

Mağusa surlar dışı Maraş topraklarının Abdullah Paşa ve Lala Mustafa Paşa’ya ait (arazi-i mevkule) vakıf arazisi olduklarına dair, Mağusa Tapu ve Mesaha Dairesi’nde bulunan külliyetli miktardaki tapu kayıt defterlerinde, Maraş arazisi ve emlâkine ait koçanlarla ve bu koçanların daha sonra bir Rum heyeti tarafından tahrif edildiğini gösteren müdahalelere de işaret ederek bu etüdü hazırladı. Ayrıca, Maraş topraklarının daha etraflı ve detaylı olarak incelenmesi için, çalışmalarını gizlilik içinde sürdüreceği bir “Araştırma Komisyonu”nun oluşturulmasını önerdi. Maraş vakıflarıyla ilgili bu dosyayı gözden geçiren Devlet Başkanı Denктаş, Mustafa Haşim Altan’a bu çok değerli çalışması nedeniyle içtenlikle teşekkür etmiş ve bu tarihi konunun daha da derinliğine incelenip, takip edileceğini bildirmişti.

Devlet Başkanı Denктаş’ın Haşim’e gönderdiği yazısı üzerine, Maraş konusu daha derinlemesine incelendi. Ortaya çıkarılan ilginç sonuçlar, rapor halinde 9 Ocak 1979 tarihinde Devlet Başkanlığı’na sunuldu. Mustafa Haşim Altan, raporunu şu mektupla izaha çalıştı:

“Sayın Başkanım,

İlgi yazı uyarınca başlatılan Maraş Bölgesi Vakıf mallarına dair çalışmalar tamamlanarak ekte takdim olunmuştur.

Bu çalışmalardan çok ilginç sonuçlar alındı. Ulusal davamızla ilgili oldukları cihetle tekrar vurgulamayı görev sayıyorum.

Şöyle ki:

- 1. Vakıf mal Allah’a adanmış olduğundan hiçbir suretle başkasına devredilemez. Buna rağmen zamanın yöneticileri Rumlarla işbirliği yaparak yanlış tefsirler ve kitabına uydurmalarla ve çoğu kez mütevellilerin gafletlerinden yararlanarak vakıf malları kanunsuz şekilde devretmişlerdir.**
- 2. Bu malların çoğu “Mürur-ı zaman”dan etkilenmez. Çünkü mütevellileri haklarının yenildiğine dair yakın geçmişte Evkaf’a başvuruda bulunmuşlardır.**
- 3. Mütevellileri dış ülkelerde bulunan ve çeşitli nedenlerle ilgi görmeyen malların elden çıkışlarında ise hata, zamanın Evkaf İdaresi’nde aranmalıdır. Çünkü tevliyet zincirini -bilerek, bilme-yerek- bu daire koparmıştır.**
- 4. Kaldı ki, Abdullah Paşa gibi vakıflar “mukataalı vakıf” cümlesindedir ve bu tür gelirlerin büyük bir kısmı hayır ve devlet müesseselerine yardımcı olduğundan özellikle “vakıf” niteliğinden**

arındırılmazlar.

5. **Bu öneriler gerekirse Anavatandan bir bilirkişi heyetine aktarılarak alınacak rapor ışığında söz konusu malların Vakıflar ve Din İşleri Dairesi'ne intikali için girişimlerde bulunulması uygun olur inancındayım.**

Emirlerinize arz olunur.

Saygılarımla,

(imza)

Mustafa Haşim Altan

Devlet Başkanı Rauf Denktaş'a gönderdiği mektubunda, Sayın Haşim Altan verdiği yanıtta ek olarak, Vakıf açısından Maraş ve arazisi hakkında da şu somut belgeleri aktarmaktadır.

Maraş bölgesi arazisi genellikle iki büyük Vakıftan ibarettir.

1. Lala Mustafa Paşa Vakıfları,
2. Abdullah Paşa Vakıfları.

Lala Mustafa Paşa'ya ait olan vakıflar tamamıyla Mazbuta, Abdullah Paşa'ya ait olanlar ise tümüyle Mülhak'tır, yani mütevellilerine aittir. Haşim, devamla Maraş'taki durumu şöyle izah ediyor:

"Mağusa Tapu ve Mesaha Dairesi'nde bulunan tapu

**kayıt defterlerinde Maraş arazisinin, arazi-i mevku-
fe (vakıf arazisi) olarak kayıtlı olmasına rağmen, söz
konusu mazbut ve mülhaka evkafın Kıbrıslı Rumlara
ve sair yabancılara usul dışı yollarla temlik edilmesi
ve arazinin hukuki statü ve niteliğine değişiklik ge-
tirilmesi cidden düşündürücü olmuştur. Kaldı ki, her
iki vakıf da Evkaf kurallarına uygun olarak işlem
görmesini zorunlu kılabilir ölçüde ve açıklıktadır.**

**Mazbut ve Mülhaka evkafın kaide ve kuralları sarih-
tir; nasıl bir işleme tutulacağı üzerinde vakfiye şart-
larında belirtilmiştir.**

**Ata yadigarı olan bu emlâkin asıl sahiplerinin rızası-
na ve saptadıkları vakfiye koşullarına aykırı olarak
Rum cemaatine kaptırılmasının maddi ve manevi sa-
kıncaları sınır kabul edemez kanaatindeyim.**

**Gerek Lala Mustafa Paşa'ya ait Mazbut ve gerek-
se Abdullah Paşa'ya ait Mülhaka evkafın kapsamı-
na giren ve geçmişte Türk toplumu için birer öğünç
kaynağı durumunda olan Maraş bölgesindeki cami,
mescid, köprü, kemer, sarnıç ve karakol binaları gibi
hayır te'sislerinin bile yerle bir edilerek düpedüz bir
arazi misali parsellenerek ustalıkla biçimde Rumlara
nasıl tapulandığını; mevcut vakıflardan kiliselere,
papazlara, metropolilere, kilise tedrisatına, Rum,
İngiliz ve Maronit okulları için inşa sahaları ayır-
ma; Türk mezarlıklarını ve abidelerini imha ederek
zoraki istimplâk kurallarıyla telef edip yerine başka**

şeylerin tesisi gibi çabaların tümünü tapu kayıt ve sicillerinde görmek mümkündür.”

Araştırmacı kardeşimiz, Haşim Altan, özeleştiriden kaçınmayarak, Maraş Evkafı'nın yitirilme nedenlerini şöyle açıklıyor:

1. **“Bu arazilere yeterince sahip çıkılmaması,**
2. **Vakıf şartlarının istenilen biçimde anlaşılmaması,**
3. **Çok kesin ve açık olan vakfiye kurallarına rağmen bazı çıkarlar pahasına bu koşulların yanlış yorumlanması,**
4. **Uzun vadeli ve kaideli icarların vadelerinin bitimine dikkat edilmemesi,**
5. **Vakıf arazi üzerinde yapılan usul dışı ilave ve yatırımlara dayalı olarak sakinlerince gasp edilmesi,**
6. **İşleme tabi tutulan vakıf arazinin, yeterince tefiş, takip, kontrol ve murakebe edilmemesi.”**

Maraş vakıf arazileriyle ilgili raporun Devlet Başkanlığı'na sunulmasından sonra, Maraş konusunun derinlemesine incelenmesi amacıyla, M. Zekâ (Hukukçu, E. Başhakim), Esat Fellahoğlu (Tapu ve Mesaha Dairesi Müdürü), Mustafa Haşim Altan, Halil Fikret Alasya'dan (Devlet Başkanlığı danışmanı) oluşan bir komisyon kurulmuştu. Komisyon, yaptığı çalışmalarından sonra (toplantı yeri ve tarihi Yüksek Mahkeme Kütüphanesi, 9 Mart 1979) şu sonuca varmıştır:

1. **“Vakfın mülkiyet hakkının hiçbir şekilde, hiçbir makam ve hükümet tarafından kaldırılamayacağı,**
2. **İntifa (kullanım) hakkının 36 yıl geçtikten sonra zaman aşımına tabi olacağı,**
3. **Vakfın esas olup olmadığı hakkında 36 yıl içinde dava açılabileceği, ancak konumuz olan vakıflar için zaman aşımının bahis konusu olamayacağı”**

hususunda mutabık kalınmıştır.

Bu safhada; incelemelerin daha detaylandırılmasına, haritaların hazırlanmasına, Evkaf Arşivi’nde inceleme yaptırılmasına gerek görülüp görülmediği hususunun, Devlet Başkanı’nın takdirine bırakıldığı bildirilmiştir.

Maraş ile ilgili Komisyon’un sunduğu bu rapordan sonra, Devlet Başkanlığı Uzman Danışmanı Halil Fikret Alasya’nın Rauf Denктаş Bey’e “Maraş’ın Vakıf Oluşu” konusunda yazdığı raporda:

Rumların Evkaf’a ait olan 40 parça tarlanın, “Mülkiyet hakkının, tasarrufunda bulunan Rumlara ait olduğu iddiaları, Larnaka Kaza Mahkemesi’nde görüşülerek, Vakfın “gayri kabülü rücu” olduğu esasına dayanarak, vakıf emlakın mülkiyet hakkının, zaman aşımı ile değişmeyeceğini hükme bağlamıştır.

Daha sonra İstinaf Mahkemesi de Rumların bu kararı bozma talebini reddetmiştir. (26.9.1958)

Evkaf Dairesi bu kararlara dayanarak söz konusu tarla-

nın 17 Nisan 1963 tarihinde tapularını (koçanlarını) almıştır.

Danışman Sn. Alasya; **“Bir Rum hakim in bu yolda bir karar vermesi ve hükmün İstinaf Mahkemesi tarafından tasdik edilmesi dolayısı ile vakıfların mülkiyet hakkının değişmeyeceği yolunda bir İÇTİHAT kararı ortaya çıkmış bulunmaktadır;”** diyerek ve bu durum muvacehesinde Maraş’taki iki vakfa ait mülkün tümü ile ortaya çıkarılmasını Devlet Başkanı’nın takdirlerine sunmuştur.

“Kıbrıs Türk Vakıfları Tarihi” kitabının iki ciltlik yazarı Mustafa Haşim Altan, sonuç olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Ata yadigârı mallar üzerine konan kiracı Rum toplumu, Kilise’nin de yardımıyla yavaş yavaş, sinsice oturduğu ve yarar sağladığı Maraş vakıf topraklarına el koymaya başlamış, Hükümet ise bu duruma seyirci kalmış; Türk Evkaf yetkilileri de siyasi ve ekonomik çöküntünün enkazı altından kalkamamanın acısı ile bu “gasp ve el koyma hareketlerini” zorla yudumlamışlardır.

Tarih içinde akıp gelen bu gasp hareketleri, Türk toplumunun adalet ve barışsever gücü ile bir gün son bulacak; Türk toplumu ata yadigarı bu topraklarına elbet sahip çıkacaktır.

Geçmişte Maraş vakıflarına uygulanan yöntemler, Türk vakıf tarihinde yasa dışı uygulamalar olarak bilinecektir.”

Maraş'taki vakıf mallarının mülkiyeti ile ilgili durum bu noktada iken, Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'ndan sonra, 1970 yılının ikinci yarısında başlayan toplumlararası görüşmelerde Maraş konusunun da gündeme gelebileceğinden endişe duyan Vakıflar'ın İdare Meclisi, Başkan Ahmet C. Ataker'in imzasıyla Avukat (E. Başsavcı) Oktay Feridun'a bir mektup gönderilerek şu görev verilmiştir:

“Çok yakında başlayacak olan toplumlararası görüşmelede, Maraş konusunun da öncelikle ele alınacağı hakkındaki bilgiler ışığında, Evkaf'ın Maraş'taki mali varlığı ve haklarının korunması ve geri alınması için Vakıflar İdaresi olarak ilgililer nezdinde hukuk yoluna başvurmayı ve bu maksatla sizi avukatımız olarak görevlendirmeyi, Evkaf İdare Meclisi olarak kararlaştırmış bulunuyoruz.”

Bu görevlendirmenin hemen arkasından Maraş konusunda Avukat Oktay Feridun aracılığı ile KTFD Mağusa Mahkemesi nezdinde yasal kovuşturma açılmıştır.

Konuyu ivedilikle görüşen Mahkeme, aldığı ARA EMRİ ile Maraş konusunun “Toplumlararası Görüşmeler” gündeminde çıkarılması ve ikinci bir tarihe; konunun açıklığa kavuşmasına kadar görüşme dışı bırakılmasını kararlaştırmıştır.

Yerli ve yabancı basın, söz konusu karara ilişkin geniş açıklamalarda bulunmuştur.

İdare Meclisi'nin attığı bu adımdan itibaren görev alan bütün daire müdürleri, Maraş'taki vakıf malları konusunu ısrarlı ve istikrarlı biçimde savunagelmışlerdir. Evkaf'ın hakları

ile ilgili daha somut bilgi ve belgelere ulaşmaya çalışmışlardır. Soner Çuvalcıoğlu'ndan sonra (1985-1992) görev yapan Evkaf müdürleri sırasıyla; Derviş Coşkuner, Taner Derviş Beyler ve Hatice Çavlan Hanım idiler.

Maraş'taki vakıf malları ile ilgili Mustafa Haşim Altan'ın Devlet Başkanı Rauf Denktaş'a sunmuş olduğu rapor üzerine, Denktaş Bey konunun derinlemesine araştırılması yönündeki çalışmaların sürdürülmesini teşvik ve takip etmeye devam etmiştir.

Federe devletin ilk hükümetinde İskan Bakanı olduğum 1978-79 yıllarında Amerika'da çalışmakta olan harita fotogrametri uzmanı Emekli Yarbay Halil Giray, Dışişleri Bakanı Vedat Çelik vasıtasıyla iletilen talebimiz üzerine, Kıbrıs'a dönmüş ve büyük bir arzu ve heyecanla öz vatanına hizmet etmeye koyulmuştur. Eski bir Türk subayı olarak Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri ve Güvenlik Kuvvetleri komutanlıkları ile fevkalade verimli ve uyumlu bir iş birliği içine girerek Harita Dairesi'ni kurmuştur. Her türlü kalkınma hamlelerimizde ve vatan sınırlarını korumada gerekli olan haritaları hazırlama yoluna girmiştir. Bu çalışmalar içinde ayrıca Rum tarafı ile BM çatısı altında sürdürülen görüşmelerde, Görüşmecî Denktaş'ın ihtiyaç duyduğu yaşamsal önemdeki toprak mülkiyeti, miktarı ve sınırlarımız hakkındaki bilgileri büyük bir titizlikle hazırlamıştır.

Maraş'taki vakıf mallarının gündeme gelmesi üzerine en bilgili ve yetkili bir harita uzmanı olarak, tüm Kıbrıs'ta ve Maraş'ta yer alan vakıf malları konusunda da çalışmalar yap-

mış, daha önce Mustafa Haşim Altan'ın başlattığı araştırmaları, inandırıcı ve somut bir sonuca ulaştırmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIBRIS'TAKİ VAKIF MALLARI İLE İLGİLİ RAPORU

Kıbrıs Türk tarafınca Maraş'taki vakıf malları ortaya atıldıktan ve gittikçe kabul görmeye başladıktan sonra, Avrupa Birliği de konuyu dikkate alarak, Strazburg'daki ombudsmanı eliyle konuyu inceleme yoluna gitmiştir.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilk Dışişleri Bakanı Vedat Çelik'ten aldığı bilgiye göre, AB Ombudsmanı'nın Hukuk Müşaviri Berinhard Hofftotter, Kıbrıs'taki Türk mallarının varlığına ışık tutan bir araştırma yapmıştır. Hofftotter; yüzlerce bilgi ve belgeye dayalı olarak yaptığı bu araştırmayı 37 sayfalık bir rapor olarak Ombudsman'a sunmuştur. Söz konusu rapor şu başlığı taşımaktadır: "Britanya İdaresi Altında Kıbrıs: 1878-1955 Yılları Arasında Bazı Arazi İnceleme ve Tahsislerinin (Sahiplendirilmesinin) Uluslararası Hukuk Açısından Analizi." (Cyprus Under British Rule: And International Law Analysis of Certain Land Surveys and Land Assignments Between 1878 and 1955.)

Bu kitabın sonunda (Sayfa 131'de) ek olarak sunulan raporun özetinde şöyle denmektedir: 1878'den itibaren Büyük Britanya, Kıbrıs üzerinde tam egemenmiş gibi davranarak uygulamalarda bulunmuştur. Bu rapor; Büyük Britanya'nın

Kuzey Kıbrıs'ta bazı dini arazilerin, taşınmaz malların kayıt ve tahsisi işlemlerinde egemenlik haklarını kullanmasında uluslararası hukuk yönünden geçerli kısıtlamalara uymadığını, Ah-Kamül Evkaf'a (Vakıf Anayasası'na) aykırı davrandığını ortaya koymaktadır.

Rapor genelde Sömürgeler Yasası'nın ihmal edilen yönlerine ışık tutmaktadır. Bu durum, bugünkü yaşamımızı şekillendiren kamu yasaları ile yakından bağlantılıdır. Söz konusu rapor geçmişte yapılan bu yanlış uygulamaların (geçmiş yaraların) tamirine dair neler yapılabileceğine de kabaca atıfta bulunmaktadır. Raporun sonuç kısmında son olarak özetle şöyle denmektedir:

1978 Antlaşması Büyük Britanya'ya egemenlik devri içermez. Yalnız ülkeye kira yoluyla sahip olma ve yönetim hakkı verir. Dolayısıyla ada üzerinde egemenlik hakkı ve gücü Sultan'a aittir.

Büyük Britanya, Kıbrıs'ı ilhak ettiği dönemle (1914 yılında), Lozan Antlaşması'na kadar geçen zaman süresince hukuki görev hakkına sahip değildir. Dini mülklerle (Vakıflarla) ilgili Büyük Britanya'ya ait hukuki görevler Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanabilir. Bu antlaşmalara dayalı olarak getirilen sorumluluklar ışığında, Ahkamül Evkaf'a getirilen bazı değişimler uluslararası yasalara aykırı görünmektedir.

MARAŞ VE DERINYA BÖLGELERİNDE GASPEDİLEN VAKIF ARAZİLERİ

Halil GİRAY

Maraş'ın tamamı ile, Derinya köyünün Maraş'a bitişik kuzey bölümünde bulunan vakıf emlakinin, İngiliz ve Rumlar tarafından gaspedilmesi konusundaki kapsamlı çalışmamız, Kurucu Cumhurbaşkanımız Rauf R. DENKTAŞ'ın direktifleri doğrultusunda 16 Şubat 1994 tarihinde başlatılmıştır. Üç safhada gerçekleşen çalışmalarda, birinci safhada Kapalı Maraş Bölgesi, ikinci safhada Aşağı ve Yukarı Maraş'ın yerleşime açık bölgeleri ve üçüncü safhada da, Derinya köyünün Maraş'a bitişik kuzey bölümünün eski tapu kayıtları incelenmiş ve vakıf arazileri, parsel bazında tespit edilerek kayda geçirilmiştir. Daha sonra, vakıf malı olarak tespit edilen parsellerin tamamı, kayıtlı ebatları da dikkate alınarak, ilgili tapu haritalarına işlenmiştir.

Çalışmalarımız 8 ay sürmüştür. Vakıf emlakinin tespiti, Gazimağusa Tapu Amirliği'nde bulunan 1913 yılına ait tapu kayıt defterlerinden, uzman tapu personeli tarafından, parsellerin ilgili tapu haritalarına işlenmesi ve tüm bölgeyi içine alan yeni bir haritanın hazırlanması, müdürlüğünü yaptığım Harita Teknik Uzmanlığı (Daha sonra Harita Dairesi) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalarımızda yararlandığımız, İngiliz hakimiyeti sırasında, 1913 yılında hazırlanmış olan, bizim için paha biçilmez

değerdeki (yanlış hatırlamıyorsam, büyük ebatta, ciltlenmiş 9 adet defter) Tapu Kayıt Defterleri'nin önemli ve ilginç bir hikayesi vardır, bunun da bilinmesini gerekli ve yararlı görüyorum :

1974 yılında gerçekleştirilen ve bizlerin kurtuluşumuzu sağlayan Barış Harekatı'nın, Mağusa istikametinde geliştiğini fark eden Rumlar, daha doğrusu Mağusa Tapusu'nda görev yapan uyanık Rum memurlar, Türk toplumu için önemini bildikleri, 1913 yılına ait olanlar dahil, tapu kayıt defterlerini, bir kamyonu veya kamyonete yükleyerek, Maraş'ın güney ucunda bulunan bir otelin bodrum katına taşıyıp sakladılar. Belli ki, hareketin oraya kadar genişleyebileceğini akıllarına bile getirmediler. İyi de olmuş, çünkü 100 metre kadar daha güneye götürmüş olsalardı bu defterler şimdi olmayacaktı. Çok şükür, hareketin tamamlanmasından bir zaman sonra, bölgede çalışanlar tarafından bu defterler bulundu ve onların da kurtuluşu sağlandı! Umudumuz ve dileğimiz, hata yapmaya devam etmeleri.

Konumuza dönersek, çalışmalarımız sırasında, Lala Mustafa Paşa ve Abdullah Paşa vakıflarına ait, 379 sayfaya sığdırabildiğimiz, 8488 dönüm araziye içeren, ki bu Maraş bölgesinin tamamına yakın bir araziye ifade etmektedir, binlerce parselin, İngiliz ve büyük çoğunlukla Rumların adına geçtiği saptanmıştır. Ayrıca, aynı bölgenin çevresinde, kayıtlarını bulamadığımız, binlerce dönüm arazinin daha gasbedildiği anlaşılmaktadır. Umarım, Türkiye Arşivciler Derneği'nin son çalışmasında, bu belgelere de ulaşılmıştır.

Çalışma sonucunda elde ettiğimiz rakamları, sırası ile

şöyle verebiliriz:

Halen yerleşime açık olmayan ve devletimizin kontrolünde, girişlere kapalı tutulan Maraş bölgesinin 4638 dönüm tutan arazisinin, ki bu takriben 6 km² toprağı ifade etmektedir, 3144 dönüm, 1 evlek, 1073 ayak kare bölümünün vakıf malı olduğu ve maalesef, bu arazinin 3024 dönüm, 1 evlek ve 1660 ayak karesinin Rumlara, 24 dönüm, 3 evlek, 1224 ayak karesinin Kıbrıs Cumhuriyeti ve 88 dönüm, 3 evlek, 1507 ayak karesinin İngiltere Savunma Bakanlığı'na verildiği ve yalnız geriye kalan 6 dönüm 1 evlek 283 ayak kare arazinin Türklerin adında kaldığı tespit edilmiştir. Kayıtlarda vakıf arazisi olarak görülmeyen 1493 dönüm, 2 evlek, 2827 ayak kare arazinin ise, 1903 yılında, İngilizler tarafından başlatılan tapulama çalışmaları sırasında, bu arazileri kiralarında bulunduran Rumlara verildiği tahmin edilmektedir. Umarım, bu kayıtlara da ulaşıldığı zaman, gerçek ortaya çıkacaktır.

Maraş'ın geri kalan ve halen yerleşime açılmış olan bölümü ise 4566 dönüm, 3 evlek, 800 ayak kare ebadında olup tamamı vakıf arazisidir. Bu arazinin de 4350 dönüm, 1 evlek, 2450 ayak kare tutan parselleri Rumlara, 139 dönüm, 1 evlek, 2450 ayak kare bölümü Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, 3 dönüm, 2 evlek, 0440 ayak karesi ise İngiliz mezarlığı için verilmiş ve tapuda onların adına kaydedilmiştir. Kalan 73 dönüm, 1 evlek, 2660 ayak kare ise Türklerin adına kayıtlı bulunmaktadır.

Derinya bölgesinde ise, 1113 dönüm, 1 evlek, 2108 ayak kare ebadındaki vakıf arazisinin tamamı, yine arazileri kiralarında bulunduran ve ellerindeki temessük belgeleri (kira tah-

sis belgesi), art niyetli İngiliz görevliler tarafından tapu belgesi gibi değerlendirilen Rum çiftçilere bağışlanmıştır.

Sonuç olarak, yalnız Maraş ve Derinya bölgelerinden, 8824 dönüm vakıf arazisinin 8488 dönüm, 2618 ayak karesi Rumlara, 92 dönüm, 1 evlek, 1947 ayak karesi İngiliz Savunma Bakanlığı'na ve 164 dönüm, 1 evlek, 0074 ayak kare ebadındaki arazi ise, yine Rumlar tarafından gasbedilmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne verilmiştir.

Umarım burada anlatılanlar, gerçekleri bilmeyen veya Rum'u körü körüne desteklemek için "Maraş'ı Verelim" diyen kişileri biraz olsun aydınlatmıştır.

KIBRIS'TA, İNGİLİZ SÖMÜRGE YÖNETİMİNCE GASBEDİLEN SULTAN MALLARI

Halil GİRAY

Sultan Malları (Emlak-i Hümayun), doğrudan padişah adına kaydedilmiş ve gelirinin tamamı padişaha ait olan arazi ve diğer taşınmazları ifade etmektedir. Bu mülk, padişah adına, Hazine-i Hassa tarafından yönetilmektedir.

93 harbi olarak isimlendirilen 1877-1878 Osmanlı-Rus harbini, Osmanlı'nın kaybetmesi ve İstanbul yakınlarına kadar gelen Rus ordusunun artarak devam eden baskı ve tehdidi,

Osmanlı yönetimini, İngilizler ile bir ittifak antlaşması yapmaya mecbur bırakmış, karşılığında ise Kıbrıs adasının idaresi, geçici olarak İngiltere'ye bırakılmıştır. İmzalanan antlaşma doğrultusunda, Ada'nın hükümranlığı Osmanlı İmparatorluğu uhdesinde kalmak ve şartlar değiştiğinde, tekrar geri alınmak şartı ile Kıbrıs adasının yönetimi, 4 Haziran 1878 tarihinde İngilizlere devredilmiştir.

Ancak İngiltere İmparatorluğunun, Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Hindistan'daki haklarının korunması ve gelecekteki genişleme planlarının uygulanabilmesi için Ada'nın stratejik önemini eskiden beri bilen ve bu günleri bekleyen İngilizler, yönetimi devralmanın hemen akabinde, kendilerini Ada'nın tek sahibi addederek, Osmanlı Yönetimi ile daha yeni imzaladıkları antlaşmanın içeriğine aykırı tasarruflara girişmişlerdir.

Bu çerçevede, Antlaşmanın ek 4. maddesinde açıkça ifade edilen, "Bab-ı Ali'nin, Kıbrıs'ta bulunan Arazi-i Miri ve Emlak-i Hümayun'u furuht eylemek salahiyeti (devlet arazileri ile sultan mallarını satma veya kiralama hakkı) kamilen ve sarahaten muhafaza olunmuştur," hükmüne ve ayrıca, Padişah Abdülhamit'in "Hukuk-i Şahaneme asla hael gelmemesi şartı ile muahedenameyi tastik ederim," şerhini koymasına rağmen İngilizler, çeşitli oyunlar ve adil olmayan kararlarla, bu emlakın tasarrufunu önlemeye ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaya veya arazileri kiralarında tutan Rumlara devretmeye başlamışlardır.

Buna karşılık Osmanlı Yönetimi, Kıbrıs adası üzerinde-

ki haklarını korumak ve ileride adanın idaresini tekrar geri alabilmek için, Ada'da mevcut Türk nüfusuna ve Osmanlı'ya ait emlakta sahip çıkmanın gerekliliğinin bilincinde olarak, bu haksız davranışları önlemeye çalışmıştır.

Her akliselim sahibi kişinin takdir buyuracağı gibi, her özel mülk sahibi kişiye ait emlakın, tapu defterlerinde onun adına kayıt edilmesi ne kadar normal ve gerekli bir işlem idi ise, Kıbrıs'ta mevcut Emlak-i Hümayun'un da, Osmanlı tapu defterlerinde padişah adına kayıtlı bulunması da o kadar normal ve gerçekte de var olan bir durumdu. Kıbrıs'ta mülk sahibi herhangi bir Türk veya Rum, Mehmet, Hüseyin veya Yorgo, adına kayıtlı malı üzerinde her türlü tasarrufu yapmak, malını satmak veya kiralamak hakkına sahip ise, II. Abdülhamit'in de aynı haklara sahip olması ve bunların, İngiliz Yüksek Komiserliği tarafından da kabul edilmesi beklenirdi. Ancak İngiliz yönetimi, görüşmelerin en başından itibaren bu arazilerin mevcudiyetine karşı çeşitli itirazlarda bulunarak, oldukça geniş arazileri içeren bu emlaki yok farzetmek veya asgari düzeye indirmek için her türlü yolu denemiştir.

Bu maksatla Osmanlı yönetimi, emlakın sahibi II. Abdülhamit'in de emri doğrultusunda, tapu kayıtlarında gösterilmesine rağmen, o güne kadar maalesef haritalanması düşünülmemiş olan emlakın, kati hudutlarının belirlenmesi ve dönüm miktarlarının tespiti için, gerekli mesaha çalışmalarını yapmak üzere, erkan-ı harb kolağası (Kurmaya Kıdemli Yüzbaşı) Rif'atlı Kamil Bey ile sivil mühendis Mehmet Ali Efendi'yi

Ada'ya göndermiştir.*

Padişahın, İstanbul'daki İngiltere Büyükelçisi Layard üzerinde yaptığı baskı sonucu, İngiltere'nin Kıbrıs'taki Yüksek Komiseri, Emekli General Sir Garnet Wolseley, Layard tarafından uyarılmışsa da, o yine bildiğini okumaya devam etmiştir.

Ancak, Wolseley tarafından yapılan her türlü baskı ve engellemelere rağmen, Kıbrıs'ta 21 farklı bölgede bulunan ve tamamı 322,109 dönüm olarak hesaplanan Emlak-ı Hümayun ile ilgili mesaha çalışması tamamlanarak, hazırlanan haritalar ve elde edilen bilgiler, Bab-ı Ali'ye teslim edilmiştir.

Osmanlı Hükümetinin, elindeki söz konusu bu harita ve dokümanlarla, İngiliz Yönetimi nezdindeki ısrarlı girişimleri sonucu, bu malların geleceği ile ilgili çalışma ve araştırmaların yapılması, İngilizler tarafından da, istemeyerek de olsa kabul edilerek, gerekli çalışmaları yapmak üzere, içerisinde iki de Türk üyenin bulunduğu bir komisyonun oluşturulması kararlaştırılmıştır.

***Bu girişimden rahatsız olan Kıbrıs'taki İngiliz Yüksek Komiserliği, yine antlaşmaya aykırı olarak, arazilerle ilgili kati mutabakata varılıncaya kadar, arazilerin satış ve kiralınmasını durdurma kararı almıştır. Bununla da yetinilmeyerek, ulaşabildikleri Emlak-i Hümayun ile ilgili belgeleri ve kira sözleşmelerini ortadan kaldırmaya başlamışlar, ayrıca Kamil Bey ile Mehmet Ali Efendi'nin mesaha çalışmalarını engelleme yoluna gitmişlerdir.**

Bu doğrultuda, Wolseley'in direktifleri ile, The Cyprus Gazette'in 8 Aralık 1879 tarihli nüshasında gerekli karar yayımlanmış, Osmanlı Yönetimi görevlilerince gerçekleştirilen mesaha çalışması sonucu tespit edilen ve İngiliz Yüksek Komiserliği'ne sunulan Emlak-i Hümayun listesinin İngilizce çevirisi de ,yine bu kararın ekinde verilmiştir.

Ancak, oldukça uzun ve çekişmeli geçen pazarlıklara rağmen, İngilizlerin Rus tehdidini de kullanarak baskı yapmaları sonucu, 3 şubat 1879 tarihinde, emlakın değerinin çok altında bir kira bedeli üzerinde anlaşma sağlanmış ve İngilizlerin, Osmanlı Yönetimi'ne her yıl için 5000 sterlin kira ödemeleri karara bağlanmıştır.

Ancak, daha anlaşmanın mürekkebi bile kurumadan, İngiliz Yüksek Komiserliği, Sultan'a ait arazilerin bir bölümünü kendi malıymış gibi kullanmaya, bir kısım arazileri ise, bu arazileri kiralarında bulunduranlara dağıtmaya başlamıştır.

O yıllarda, Türk köylüsünün çoğunluğunun yeterli miktarda araziye sahip bulunması ve bu nedenle, kiraya verilen Sultan'a ait arazilerden, Rumların aksine, kiralama ihtiyacını duymaması sonucu, Türk çiftçisinin kirasında pek az Sultan Malı bulunması ve bu durumu kendi siyasi çıkarları için bir fırsat olarak değerlendiren İngilizlerin aldığı önlemlerle, Emlak-i Hümayun'un çok büyük bir bölümü, bu malları kira ile elinde bulunduran Rumlara verilmiştir.

İngiliz Yönetim'i, 1927 yılından itibaren, Emlak-i Hümayun için ödediği kirayı da kesmiştir.

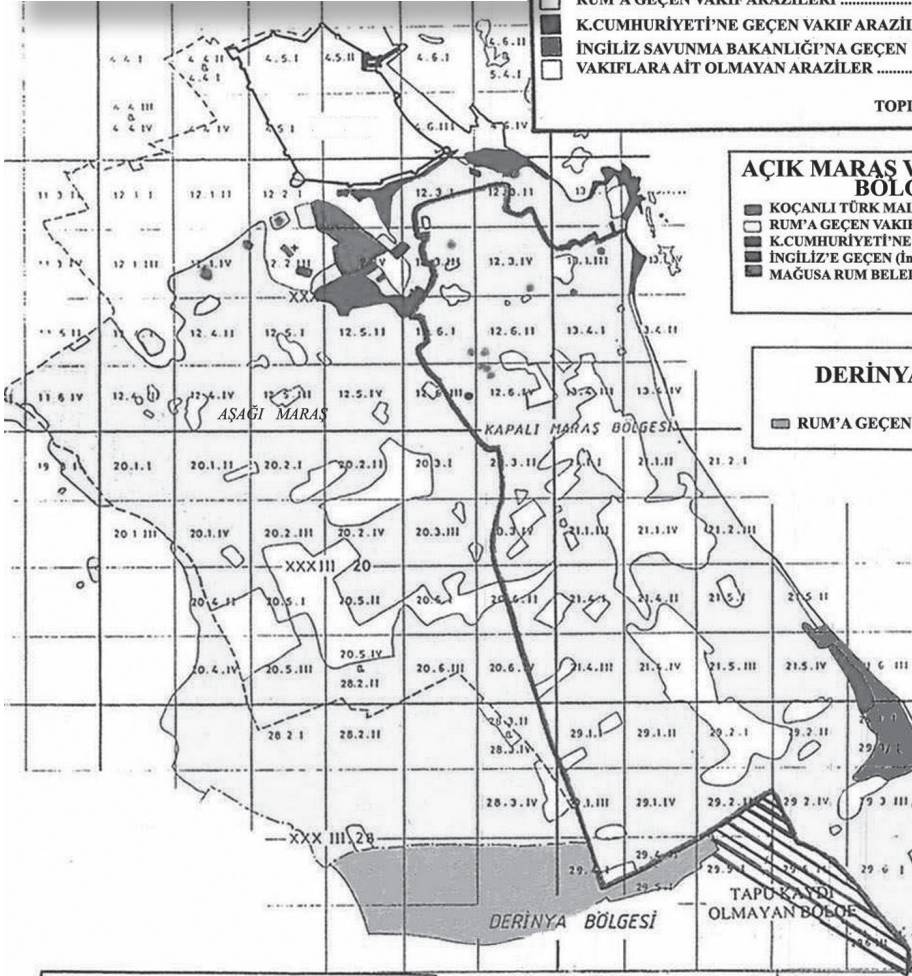
Not: Maraş bölgesine ait 1913 tarihli tapu kütüklerinden elde edilen, Lala Mustafa Paşa ve Abdullah Paşa vakfiyelerine ait parseller. (379 sayfa tutan çalışmanın, örnek olarak 50. sayfası verilmiştir.) H.Giray

50

Sıra No	Kayıt No	İkiz/Hanım	Blk. No	Alan	Kayıt Tarihi	Kayıt Sahibi
275	7130	33/13.I.I	C-546	5F323372	23.11.57	Rum Mah.
	9970	"	C-695	0=1=3536	22.3.73	" u (X)
275	287	33/13.I.I	C-74	0=2=553	15.7.13	Abdullah Paşa
Daha önce yapılmıştır.						
276	288	33/13.I.I	C-31	6=2=1673	15.7.13	Abdullah Paşa
	7713	"	C-524	0=3=144	5.3.58	Rum Mah.
	5064	"	C-334	1=0=2240	30.10.51	" u
277	289	33/13	45+46	4=2=0	15.9.13	Abdullah Paşa
	3622	33/13.I.I	C=25	0=2=645	3.6.22	Rum Mah.
	4158	"	C-26	0=1=1381	2.7.46	Rum Mah (X)
	3614	"	C-27	0=0=1019	24.6.69	Rum Mah.
	3389	"	C-20	2=2=1279	5.10.73	" u
Tek	6208	"	C-448	1F7=2460	18.3.69	" u
278	290	33/13.II	C-78	0=0=2100	15.9.13	Abdullah Paşa
Daha önce yapılmıştır.						
279	291	33/13.I.II	C-75	0=1=871	15.9.13	Abdullah Paşa
Daha önce yapılmıştır.						
280	292	33/13.I.I	C-76	0=0=2764	15.9.13	Abdullah Paşa
	9867	"	C-692	0=0=1392	22.7.73	" u
281	293	33/13.I.III	C-77	0=3=992	15.9.13	Abdullah Paşa
	9868	33/13.I.I	C-693	0=0=608	22.3.73	Rum Mah.
	9869	"	C-694	0=0=2736	"	" u
282	294	33/13.I.III	(C-78)	0=0=3493	15.9.13	Abdullah Paşa
	9871	"	C-696	0=0=2800	22.3.73	Rum Mah. X
283	295	33/13	52	0=1=0	15.9.13	Abdullah Paşa
	9872	33/13.I.III	C-697	0=1=1328	22.3.73	Rum Mah. X
284	296	33/13.I.III	C-81	0=0=3515	15.9.13	Abdullah Paşa
					19.2.21	Rum Mah.
285	297	33/13	54	0=0=1800	15.9.13	Abdullah Paşa
286	298	"	55	0=1=0	15.9.13	" u
	9932	33/13.I.III	C-708	0=1=3512	23.7.77	Rum Mah. X
287	299	33/13	56	0=3=0	15.9.13	Abdullah Paşa
	4451	33/13.I.III	C-305	0=0=3158	21.7.66	Rum Mah. X
	9878	"	C-703	0=1=2624	22.3.73	" u

14.3.3141
13.3.2794

KAPALI MARAŞ - AÇIK MARAŞ VE DERİNYA VAKIF ARAZİLERİ

Maraş, Aşağı Maraş ve Derinya bölgelerinden, Rumlar adına geçen Vakıf Arazilerinin toplam yüzölçümü : 8488 Dönüm, 2618 ayak karedir.
(1 Dönüm = 1337.8 M² = 1.3378 Dekar)

ÖLÇEK:1/30,300

Eski tapu kayıtları ile 1/1000 ve 1/2500 ölçekli kadastral haritalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

7.9.1994

Halil Giray
HALİL GİRAY
HARİTA TEKNİK UZMANI

KAPALI MARAŞ BÖLGESİ

■ KOÇANLI TÜRK MALLARI	6.1.0282 Dönüm
□ RUM'A GEÇEN VAKIF ARAZİLERİ	3024.1.1660 Dönüm
■ K.CUMHURİYETİ'NE GEÇEN VAKIF ARAZİLERİ	24.3.1224 Dönüm
■ İNGİLİZ SAVUNMA BAKANLIĞI'NA GEÇEN	88.3.1507 Dönüm
□ VAKIFLARA AİT OLMAYAN ARAZİLER	1493.2.2827 Dönüm

TOPLAM : 4638.0.0300 DÖNÜM

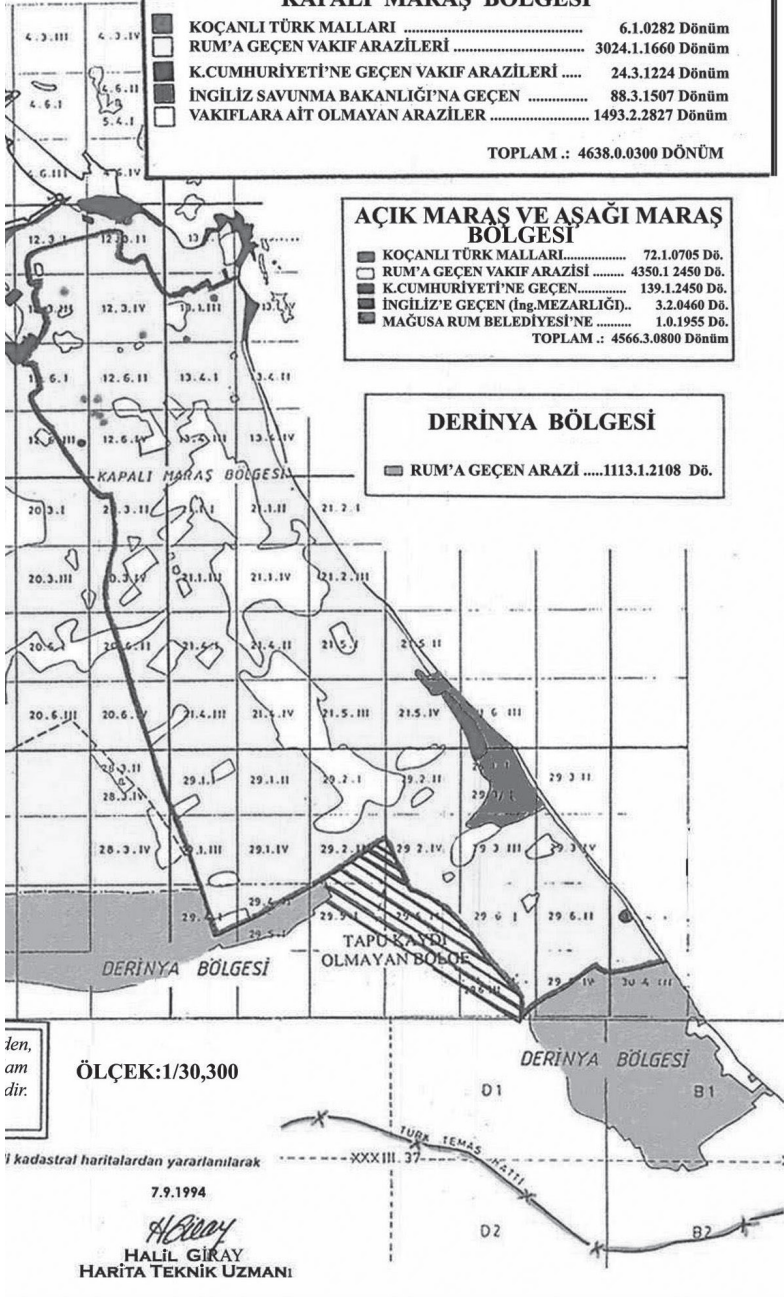
AÇIK MARAŞ VE AŞAĞI MARAŞ BÖLGESİ

■ KOÇANLI TÜRK MALLARI	72.1.0705 Dö.
□ RUM'A GEÇEN VAKIF ARAZİSİ	4350.1.2450 Dö.
■ K.CUMHURİYETİ'NE GEÇEN	139.1.2450 Dö.
■ İNGİLİZ'E GEÇEN (İng.MEZARLIĞI)	3.2.0460 Dö.
■ MAĞUSA RUM BELEDİYESİ'NE	1.0.1955 Dö.

TOPLAM : 4566.3.0800 Dönüm

DERİNYA BÖLGESİ

■ RUM'A GEÇEN ARAZİ1113.1.2108 Dö.

ten,
am
dir.

ÖLÇEK:1/30,300

İ kadastral haritalardan yararlanılarak

7.9.1994

Halil Giray
HALİL GİRAY
HARİTA TEKNİK UZMANI

Kıbrıs'ta gasbedilen Vakıf arazileri ve Sultan Malları haritası.

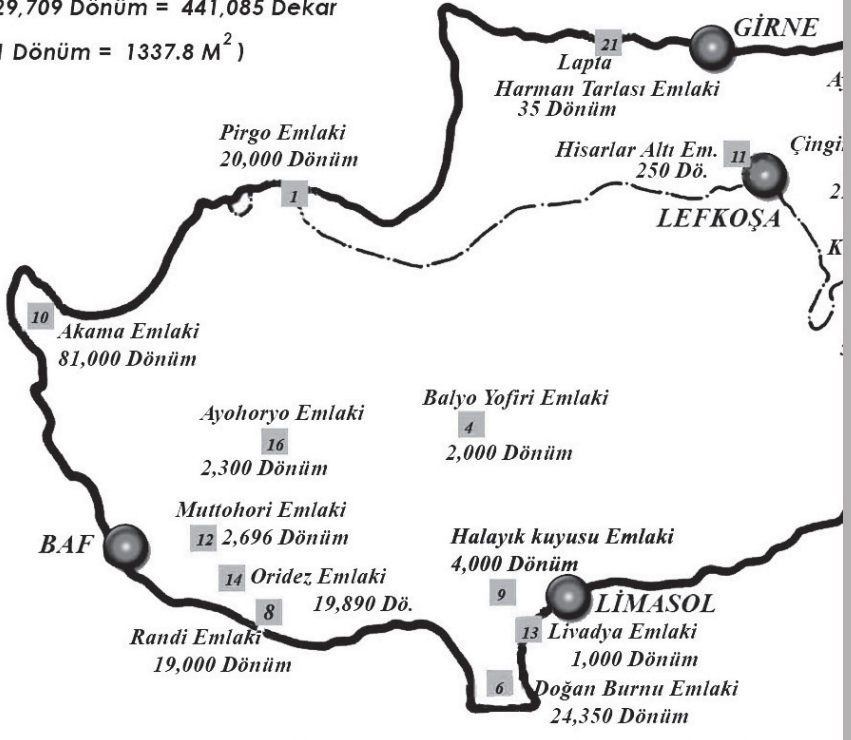

KIBRIS'TA, İNGİLİZ YÖNETİMİNDE GASPEDİLEN SULTAN MALLARI

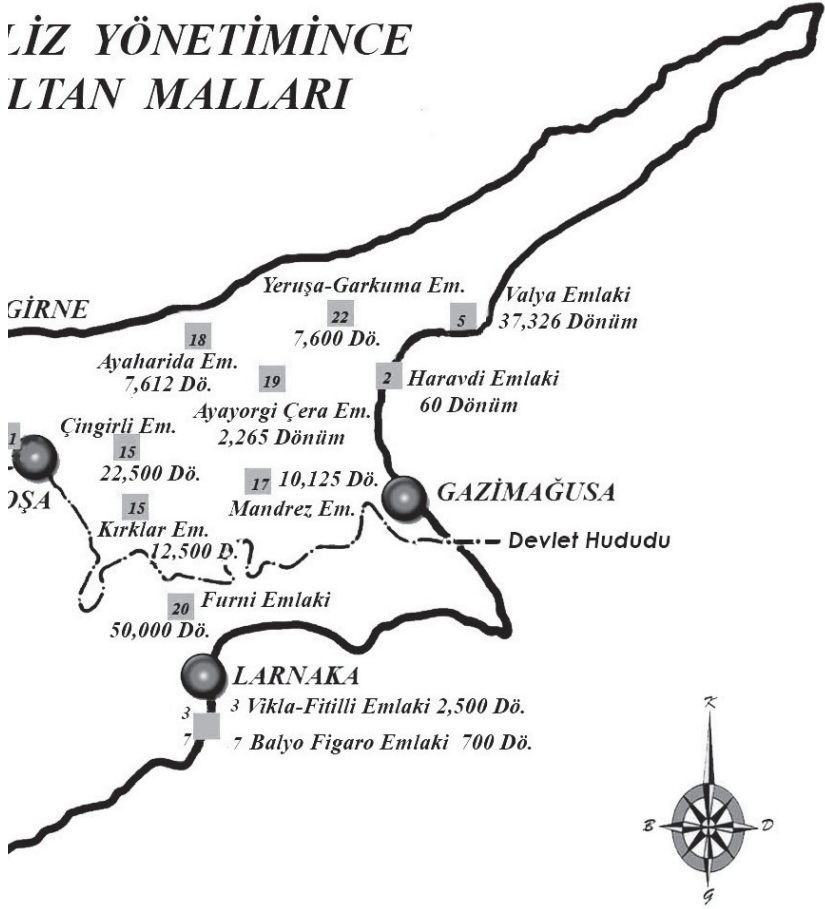
Gasp edilen Toplam Emlak-i Hümayun :
329,709 Dönüm = 441,085 Dekar

(1 Dönüm = 1337.8 M²)

Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimince gaspedilen Sultan Malları haritası.

İZ YÖNETİMİNCE LTAN MALLARI

Halil GİRAY tarafından hazırlanmıştır. 2011

Kıbrıs Vakıflar İdaresi, 2000'li yılların başında, Genel Müdür Mustafa Kemal Kaymakamzade döneminde, çok önemli bir görevi yerine getirmiş ve çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliğine girerek, Osmanlı döneminden kalan tarihi ve kültürel mirasımızı, günümüzdeki ve gelecekteki kuşaklara taşımak üzere, koruma ve yenileştirme çalışmalarına girişmiştir. Bu çalışmalar, Kıbrıs'ın tarihi ve kültürel mirasını ortaya koyma açısından büyük önem ve değer taşımaktadır.

2004-2007 yılları arasında, Kıbrıs'ta 400 yıllık Osmanlı Türk varlığına ait hukuki (legal) kayıtlar, en bilimsel metodlarla gözden geçirilerek restore edilmiş ve yenilenmiştir. Söz konusu proje, Kıbrıs'ta kurulan vakıflara ait senetlerin ve Kıbrıs Kadılığı tarafından tutulan kayıt defterlerinin korunmasını ve araştırmacıların kullanımına uygun hale getirilmesini amaçlamıştır. Projenin gerçekleştirilmesinde Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği'nin ve Türk Arşivcileri Derneği'nin büyük destek ve katkıları olmuştur.

Günümüze kadar geçen zamanın harabiyetine maruz kalan ve gayri müsait koşullar altında tutulan binlerce kayıt, belge ve defter; bilimsel metodlar kullanılarak koruma altına alınmıştır. Söz konusu belgeler, yüz elli uzmanın iki yıllık yoğun çalışması sonucunda restore edilmiş; günümüz Türkçesiyle özetlenerek sınıflandırılmış ve mikro filmleri çekilmiştir (digitized).

Bu proje sayesinde, muhteşem tarihi bir hazine, Kıbrıs tarihini incelemek isteyen araştırmacıların önüne serilmiştir.

Kıbrıs Vakıflar İdaresi, bu çalışmanın sonuçlanmasın-

dan sonra, bir ilki gerçekleştirmiştir. 31 Ekim 2007 tarihinde "Ada'nın Son 400 Yıllık Tarihi ve Kültürel Mirası" adı altında tüm dünyanın bilgisine getirmek üzere, İstanbul, Brüksel ve Londra'da sergiler düzenlemiştir. Sergide; Kıbrıs Vakıflar İdaresi'ne ait binlerce belge arasından seçilen 100 hukuki kayıt örneği ve bu kayıtların tutulduğu, defter, ferman ve Kıbrıs'a ait eşi benzeri bulunmayan fotoğraf, günlük nesne ve el işi ürünleri yer almıştır. Sergi, Kıbrıs halklarının asırlara dayanan genel ve ticari yaşamına ve devlet yetkililerinin çalışma kurallarına ve koşullarına ışık tutmuştur.

Bu çok değerli çalışma, Kıbrıs'ta Türk halkının varlığına ve haklarına ışık tutması açısından büyük bir anlam ve somut bir kanıt ortaya koymaktadır. Bu tarihi gerçek, bana 14-19 Nisan 1969 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un himayesinde ilk kez düzenlenen "Kıbrıs Araştırmaları (Kypriology) Kongresi"ne, Türkiye'den bir bilim heyetiyle katılan ünlü tarihçi Prof. Halil İnalçık'ın, Kongre'nin açılış konuşmasında söz alarak, Kongre'de Rumca ve İngilizce yanında Türkçe'nin yer almamasını eleştirmesini hatırlatmıştır. Prof. İnalçık bu konuşmasında Kıbrıs'ın son dört yüz yıllık tarihi ile ilgili tüm bilgilerin Osmanlı arşivlerinde yer aldığını belirtmiştir.

Söz konusu Kongre'ye; Kıbrıs Türk Yönetimini temsilen katılan dört konuşmacı arasında ben de yer almış, Kongre'ye "Kıbrıs'ta Osmanlı Mimarisi'nin Etkileri" konulu bir tebliğ sunmuştum. Kıbrıs Türk heyetinde yer alan diğer konuşmacılar, Baş Hâkim Mehmet Zekâ Bey, Maarif Müfettişi Ali Süha Bey ve Evkaf Murahhası Kemal Bey idiler.

Vakıflar İdaresi'nin son yıllarda gerçekleştirdiği en hayırlı ve kalıcı çalışmalarından biri de; Osmanlı Türk döneminden kalan tarihi ve kültürel değerdeki yapıların ve çeşitli nesnelerin korunması, göz önüne çıkarılması ve günümüz koşullarına uygun biçimde halkın kullanımına sunulması olmuştur. Projeler halinde ele alınan bu çalışmaları, Vakıflar İdaresi çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde gerçekleştirmiştir.

Kaderine terk edilmiş ve yıkılmak üzere olan birçok tarihi bina restore edilerek toplumun hizmetine sunulmuştur.

Büyük bir duyarlılık, titizlik ve uzman eliyle bu Osmanlı Türk yapıları aslına uygun olarak restore edilmiştir. Ata mirası bu tarihi binalar arasında Büyük Han, Büyük Hamam, Bedesten (Kapalı Pazar), Kırklar Tekkesi, Samanbahçe Evleri yer almaktadır.

Bütün bu projeler; Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi (UNOPS), Birleşik Devletler Yardımı (USAID), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği gibi kuruluşların katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Türk eserlerinin yanı sıra, devletimizin sınırları içinde yer alan kültür ve tarihi mirasımızın bir parçası olan Rum ve Ermenilere ait tarihi binalar da bu proje kapsamı içerisinde yer almış ve restore edilmiştir. En önemli örnek olarak Apostolos Andreas Manastırı, Lefkoşa'da Ermeni Manastırı sayılabilir. Tüm bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar hiç kuşkusuz halkımızın sosyo-ekonomik kalkınmasına ve turizmine

hatırı sayılıır katkı sağlamaktadır.

Halen görevde bulunan Sayın Genel Müdür Prof. Dr. İbrahim Benter, tüm Ada sathındaki ve özellikle Güney'de kalan mal varlıkları ile ilgili bilgi ve belgeleri olabildiğince görsel afişlerle ve haritalarla ortaya koymaya ve konuyu en açık ve gerçekçi biçimde gündemde tutmaya devam etmektedir. Ayrıca, vakıfların tarihten gelen geleneksel görevlerini, dinimizin halkımız üzerindeki olumlu telkinlerini ve hizmetlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmaktadır. Dini yerlerimizin bakım ve onarımına zen göstermektedir.

Genel Müdürlük, sistemli ve etkili bir biçimde, yayınlanan dergiler (İyilik yıllığı) broşürler (İyilik Gazetesi) ve sair medyatik araçlarla, bu saydığım hizmetleri bihakkın yerine getirme uğraşı içindedir. Vakıfların geleneksel yardım elini, her hayırlı ve yararlı projeye, etkinliğe ve topluma yönelik her yararlı hizmete uzatmakta ve özellikle bu boğucu pandemi döneminde toplumun rahat nefes almasına katkıda bulunmaktadır. Genel Müdürlüğün bu sistemli çalışmaları şu ana başlıklar altında sıralanabilir:

- 1- İyilik liderliği; tüm ülke sathında faaliyet göstermektedir.
- 2- Eğitim destekleri; rneğin İskele'de bir Maarif Koleji açılması.
- 3- Sağlık destekleri.
- 4- Engelli bireylere destekler.
- 5- Kültür ve sanata destekler.

6- Çevre koruma destekleri.

7- Ata mirası Kapalı Maraş konusundaki çalışmalar.

Bütün bu insani ve toplumsal hizmetleri yanında, Vakıflar İdaresi bu gün, vakıf malları ve gelirlerinin istismarını önlemeye karşı ciddi ve otoriter bir çaba içindedir. Evkaf İdaresi gelirlerinin dikkat çekici bir artış göstermekte oluşu, ortaya konan bu idari çabalarının bir sonucu olmaktadır. İdareyi, bu yöndeki titiz ve dürüst çalışmaları nedeniyle de kutlamak gerekir.

Elbette asırlardır halkımızın her derdine derman olan Vakıflar İdaresi'nin başarılı biçimde yönetilmesi, halkımızın beklentisi ve hakkıdır. Vakıflarımızı; İngiliz Koloni İdaresi'nin kötü ve haksız yönetiminden kurtarmak için sarfedilen çabalar boşuna verilmemiştir.

Dr. Fazıl Küçük ve Vakıflar Müdürü Niyazi Bey, Vakıf binası ön avlusunda.

Kıbrıs'ta Vakıflar

1571-1878

Kapalı Maraş dâhil binlerce dönüm arazi ve bina vakıf olarak 300 yıl toplumun hizmetinde (Okul, su kemerleri, çeşme, hamam, cami, sağlık ocağı, vb yerlerin yapımında/tamirinde ve ihtiyaçlı insanların desteklenmesinde) kullanıldı.

1878

Vakıf mallarını vakıf kanunlarına göre idare edeceğim diye imza atan İngilizlere, bir savunma antlaşması çerçevesinde Kıbrıs'ın kullanımı verildi. Vakıf kanunları ne diyor: vakıf malları satılmaz, herhangi bir nedenden dolayı şahısların üzerine geçirilemez ve sonsuza kadar toplumun faydası için kullanılır.

1923

Lozan Antlaşması imzalanırken İngilizler Kıbrıs'taki vakıf mallarını vakıf kanunlarına göre idare edeceğin kabul etti.

1878-1956

Vakıfların İngiliz idaresinde

kaldığı 1878-1956 döneminde vakıf kanunlarına ve uluslararası hukuka aykırı olarak binlerce vakıf malları Rum ve Türk şahısların ve Rum kiliselerinin üzerine geçirildi.

1960

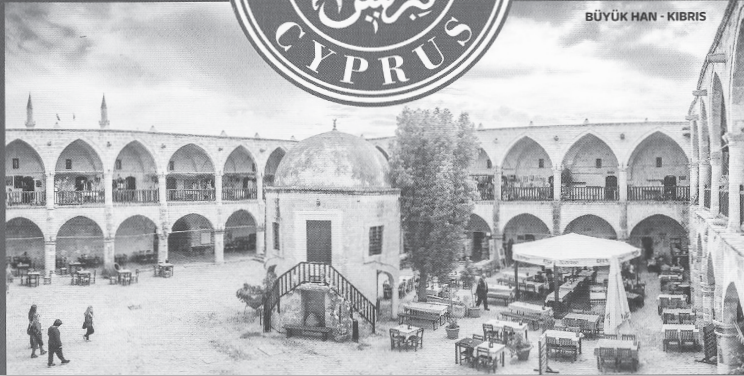
1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken Kıbrıs'taki vakıf mallarının vakıf kanunlarına göre idare edileceği kabul edildi. Bu ilke Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na madde metni olarak yazılmak suretiyle anayasal hüküm haline getirildi.

1960-1974

Vakıf malları ile ilgili hukuk dışı işlemler devam etti.

1974-2020

Vakıf mallarının mülkiyetini üzerine geçirdiğini iddia eden şahıslar, ellerindeki sahte tapularla mülkiyet hakkı iddia ediyorlar ve ne yazık ki bazı Türk ve Rum şahıslar ve kurumlar 1974 öncesine ait sahte tapulara göre işlem yapılmasının doğru olduğunu iddia ediyorlar.

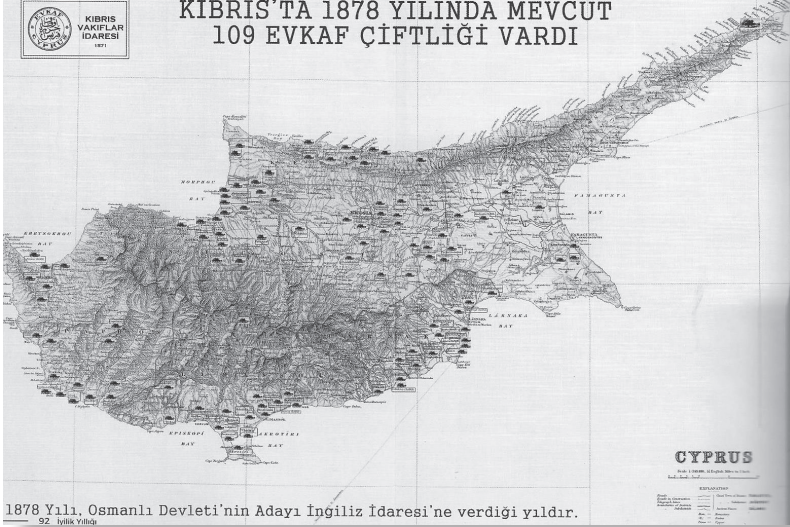
Kıbrıs'ta vakıflar tarihini dönemsel olarak anlatan bir broşür sayfası.

Kıbrıs 1878'de İngilizlere Devredildiğinde Adadaki Türk Varlığı

YAPILAN ARŞİV ÇALIŞMALARI SAYESİNDE, ADANIN İNGİLİZLERE DEVİR TARİHİ OLAN 1878 YILINDA TÜM ADADA BİRÇOK NOKTADA CAMİLER, TÜRK MEZARLIKLARI VE EVKAF ÇİFTLİKLERİ OLDUĞU GÖRÜLMEKTEDİR.

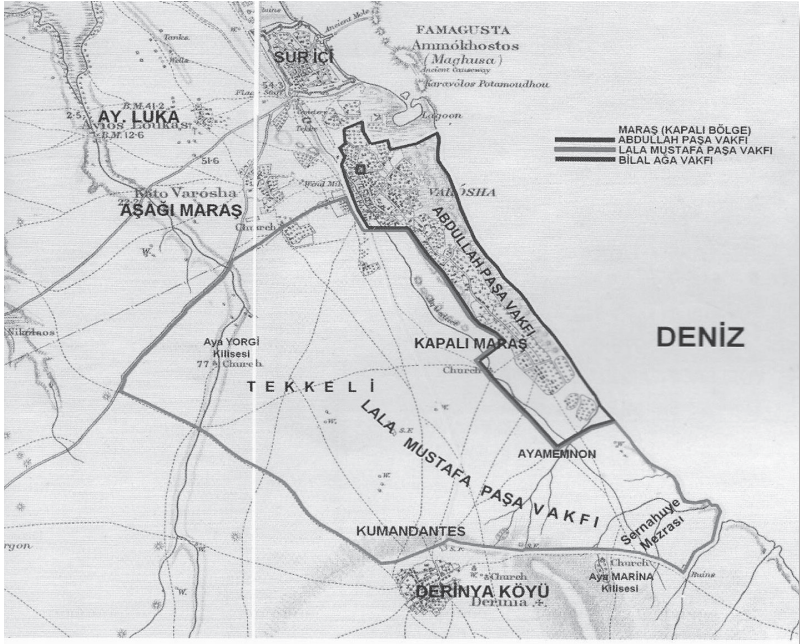

KIBRIS'TA 1878 YILINDA MEVCUT
109 EVKAF ÇİFTLİĞİ VARDI

1878 Yılı, Osmanlı Devleti'nin Adayı İngiliz İdaresi'ne verdiği yıldır.
92 yıllık yıldız

Kıbrıs'ta vakıf malları hakkında bilgi veren diğer bir broşür sayfası.

Göre geldikleri zaman ilk sloganlarının “Karşılık beklemeden iyilik yapalım” olduğunu söyleyen İbrahim Benter, ikinci sloganlarının “insanların en değerlisi insanlara faydalı olandır”, en son sloganlarının ise “iyilikte yarışalım” olduğunu hatırlattı. Benter, vakıfların Kıbrıs için önemini, hukuki süreci devam eden davaları, yardım kampan-

yalarını ve yeni projelerini okurlarımız için anlattı.

1974 yılından bu yana kapalı olan ve yeniden açılması gündeme gelen Maraş hakkında neler söylemek istersiniz?

Lala Mustafa Paşa, 1571’de Kıbrıs’ı fetretmesiyle söz konusu bölgeyi parasını ödeyerek satın aldı ve kendi adına kur-

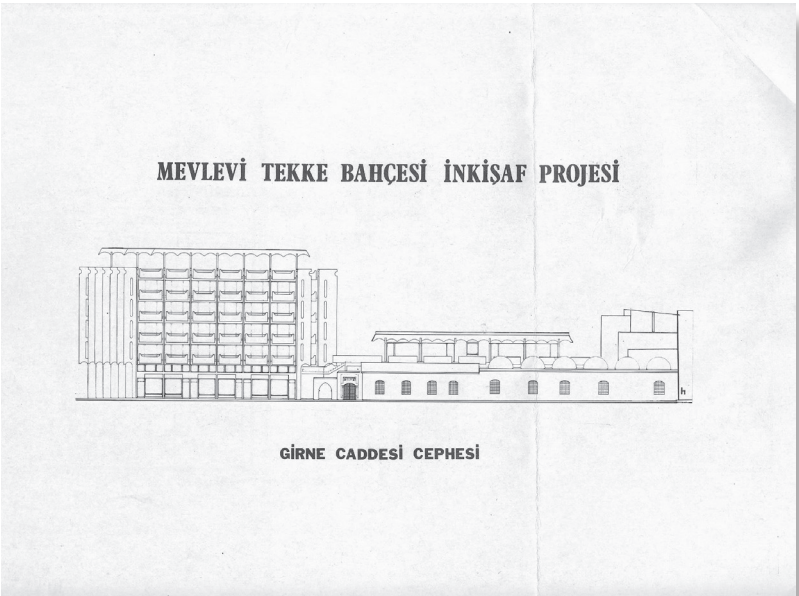
duğu vakfa bağışladı. Yaptığımız envanter çalışmalarıyla Maraş’ta Abdullah Paşa ve Bilal Ağa vakıflarına ait tapulara da ulaştık. 4 bin 500 dönümlük alanın tamamı vakıf malı. 300 yıl Osmanlı idaresinde olan bu bölge, vakıf arazisi olarak bilinmiştir. Bölge, İngiliz idaresi döneminde vakıf kanunlarına aykırı olarak Rumların üzerine geçirilmiştir. Bu bölgenin 300 yıl vakıflara ait olduğu

BÖLGE, İNGİLİZ İDARESİ DÖNEMİNDE VAKIF KANUNLARINA AYKIRI OLARAK RUMLARIN ÜZERİNE GEÇİRİLMİŞTİ. BU BÖLGENİN 300 YIL VAKIFLARA AİT OLDUĞU KONUSUNDA PEK ÇOK BİLGİ VE BELGE VAR. BUNU İNGİLİZLER DE RUMLAR DA TÜRKLER DE KABUL EDİYOR. KAPALI MARAŞ BÖLGESİNDE 1990’LI YILLARDA, BİR BİNANIN İÇERİSİNDE BU BÖLGEYLE İLGİLİ TAPULAR BULUNDU.

Maraş’taki Türk vakıf mallarının bölgesel haritası.

Lefkoşa, İnönü Meydanı'nda inşa edilen Vakıflar Çarşısı.

Lefkoşa, Suruçi'nde Samanbahçe evlerinin havadan görünümü.

Lefkoşa, Suruçi'nde Samanbahçe evlerinden bir sokak.

Saray Hotel'in Atatürk Meydanı'ndan görünüşü.

*Lefkoşa, Suriçi'nde
inşa edilen Saray
Hotel.*

1960 yılında Hala Sultan Tekkesi avlusunda ziyaretçiler için inşa edilen pavyon binası.

1960 yılında inşa edilen Kooperatif Merkez Bankası binası.

Lefkoşa, Suriçi'nde restore edilerek, halkın kullanımına açılan tarihi Büyük Han.

Lefkoşa, Suriçi'nde restore edilerek, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan tarihi Bedesten.

AB Ombudsmanının Hukuk Müşaviri Berinhard Hofftotter'in Kıbrıs'taki Türk mallarının varlığına ışık tutan araştırması: "Britanya İdaresi Altında Kıbrıs: 1878-1955 Yılları Arasında Bazı Arazi İnceleme ve Tahsislerinin (Sahiplendirilmesinin) Uluslararası Hukuk Açısından Analizi" (Cyprus Under British Rule: And International Law Analysis of Certain Land Surveys and Land Assignments Between 1878 and 1955.) (İç sayfa konu için bkz. sayfa 101)

Cyprus under British Rule: An International Law Analysis of Certain Land Surveys and Land Assignments Between 1878 and 1955

1. Bernhard Hofstötter*

<http://chinesejil.oxfordjournals.org/content/7/1/159.full>

[Next Section](#)

Abstract

From 1878 onwards, Great Britain exercised sovereign rights coming close to full sovereignty over Cyprus. The present article demonstrates that, by undertaking certain land surveys and land assignments with regard to religious property in North Cyprus, Great Britain ultimately failed to abide by the restriction on the exercise of its sovereign rights flowing from international law, which in turn referred to the Ottoman Law on Foundations and Endowments. Apart from shedding light on a commonly neglected aspect of colonial law, which is closely linked to key concepts of public international law continuing to shape our present-day discourse, a loose frame of reference for reparation of past injuries is sketched out.

[Previous Section](#)[Next Section](#)

I. Introduction

1. Long-standing efforts for a reunification of the island ever since U Thant notwithstanding it was a divided Cyprus which joined the European Union on 1 May 2004 after the failure of the Annan Plan, the UN's most recent attempt at getting to grips with a perennial conflict. The settlement of the land question in Cyprus covers many a page in the Annan Plan, and indeed any resolution of the Cyprus conflict is inconceivable without provision *inter alia* being made for a transfer of dispossessed property or compensation to owners dispossessed on both sides of the island. A particular subset of the land question appears to have remained unnoticed, though, or has at least not attracted any substantial academic interest or other comment. This subset relates to certain properties of religious foundations in North Cyprus, which have been the subject of land surveys and land assignments by the British authorities during their colonial administration of Cyprus as of 1878. In the following pages, an attempt will be made to review these land surveys and land assignments in the light of international law at the time. Apart from revisiting certain aspects of colonial law and linking them to key concepts of public international law, such as sovereignty and the effects of war on treaties, which continue to shape the present-day discourse in international law, the present contribution also sets out to look at the current situation in international law with regard to reparation and to provide a first loose frame of reference for possibly tackling past injuries. The present contribution will analyse the following

issues under international law: a. How extensive was England's competence, under the conventions and under international law, to legislate on these matters (i.e. performing land surveys, introducing a land register and carrying out land assignments involving endowment property)? Are these acts actually lawful under international law? b. What significance should be attached to the declaration of annexation of Cyprus by Great Britain on 5 November 1914? c. What competence did England have under international law that entitled it also to legislate in civil law and, most notably, to dispose of real estate entered in the land register and owned by civilians and foundations?

2. In the following, each of these legal questions will be examined in terms of the situation in international law at the time using, as a review horizon (in the absence of fully differentiated legal authorities pertaining to international law in the period under review), not only the relevant conventions governed by international law and involving both Turkey and Great Britain, but also, in particular, the literature regarding international law from the turn of the twentieth century. At the heart of the study lies the assessment under international law of a series of historical events, which are legally manifested in **unilateral** (such as the British declaration of 1914), **bilateral** (the convention of 1878, for instance) or **multilateral** (the 1923 Treaty of Lausanne, for example) acts in international law. The historical sequence of events relevant to international law produces an informal structure for answering the legal questions reviewed in this article. In other words, the issue, which underlies all questions, of the existence and extent of British sovereign powers and/or regulatory competence in Cyprus must, in each case, be assessed against the background of applicable standards in international law at a given time. Hence, the convention of 1878, including the annex from the same year and other additional provisions, is to be examined first (see Section II). Then, on the basis of the interim findings, attention will shift to the question regarding the extent to which the existing legal situation in international law was subsequently altered unilaterally, bilaterally or multilaterally, focusing particularly on the unilateral British declaration of 1914 and the 1923 Peace Treaty of Lausanne (see Section III). If, after studying these acts, it is accepted that the British Acts of State in Cyprus contravene international law, this then raises the question as to the consequences of violating international law, which shall be dealt with briefly in connection with the acts specifically examined. The key conclusions and findings of the study shall then be formulated in hypotheses in the final summary (see Section IV).

3. While the following analysis relates to international law, several of the legal questions considered also raise questions pertaining to the law on foundations and endowments that applies in Cyprus, which therefore had to be included and answered in the present study. However, it is important to point out that, due to the limited scope of this article, the treatment of national legal questions has to be restricted to a *prima facie* examination, as it can only include the relevant English texts accessible to the author, without, for example, being able to deal fully with the practice of enforcement and, in particular, established case law.

[Previous Section](#)[Next Section](#)

II. The conventions of 1878

II.A. On the scope of British regulatory competence

2

4. On 4 June 1878, The Ottoman Empire and Great Britain signed a convention in which Britain promised to provide support for the Ottoman Empire in its war against Russia.¹ In turn, for military support, various reforms to be specified later by the contracting parties were envisaged, and the convention also stipulated as follows: And in order to enable England to make necessary provision for executing her engagement, His Imperial Majesty the Sultan further consents to assign the Island of Cyprus to be occupied and administered by England.²

The occupation and administration of Cyprus by Great Britain is therefore packaged together with the actual duty to provide support under the convention (“enable England to make necessary provision for executing her engagement”). Such interpretation is also supported by the preamble, which states that the goal and objective of the Convention of Defensive Alliance is “securing for the future the territories in Asia of His Imperial Majesty the Sultan”. In the system of the convention, the provision of support therefore constitutes the main performance due,³ the delivery of which is to be enabled by conceding rights to the territory, specifically occupation and administration. In an annex of 1 July 1878, it is stipulated in Article VI that the Convention of Defensive Alliance shall end if Russia restores Kars and the “conquests” made in Armenia during the last war to the Ottoman Empire.⁴ In this case, Great Britain must evacuate Cyprus. On 12 July 1878, Cyprus was occupied by Great Britain in conformity with the convention.⁵

5. To be in a position to answer the question as to the scope of the British regulatory powers in Cyprus, it is first essential to ascertain the exact meaning of the terms “occupation” and “administration”. A particular matter for debate here is the extent to which the use of these two terms makes it possible to conclude that British territorial jurisdiction, understood as the power of one State over a specific territory, exists. The concession of the right to exercise territorial jurisdiction is not the same as the assignment of territorial sovereignty, where the right, for example, to dispose of the territory vis-à-vis other states is also devolved. The assignment of territorial sovereignty leads to a definitive annexation of the territory, whereas in the case of the transfer of territorial jurisdiction the rights of the transferor State to the territory can be factually revived.⁶

II.A.i. Assessment in writings at the time

6. The literature is not entirely consistent in its assessment of the existence of British territorial jurisdiction over Cyprus based on the Convention of Defensive Alliance of 1878, which means that the different positions need to be examined in detail. Discrepancies among individual authors exist in answering the question regarding the continuation and/or scope of Turkish sovereignty over Cyprus under the conventions of 1878.

7. Among the authors at the time, von Liszt for one assumes that the occupation of Cyprus by England should be regarded as a veiled form of derivative acquisition of State territory, and equates the acquisition of State territory with the acquisition of territorial jurisdiction and/or sovereign power.⁷ He argues that a crucial aspect of this derivative acquisition is the recipient's unrestricted right to exercise sovereign rights on its own behalf.⁸ The fact that the convention explicitly mentions just administration and occupation, and not sovereignty *per se*, is given due consideration by von Liszt by virtue of his introduction of the notion of the nominal continuation of the previous sovereign power, which cannot, however, as such restrict the comprehensive

sovereignty of the occupier.⁹ So, in von Liszt's perspective, sovereignty has been transferred. Without providing a detailed discussion of the problem, Strupp assumes a cession of Cyprus to Great Britain, and possibly one that is subject to a resolatory condition.¹⁰ Stockton, on the other hand, does not go so far as to assume a transfer of sovereignty, although his views do end up resembling those of von Liszt and Strupp: he speaks of an "administrative occupation", with the nominal continuation of Turkey's sovereignty.¹¹ He states, however, that this nominal sovereignty does not stand in the way of a "real dismemberment of its sovereignty", such that only very minor residual sovereignty remains with the Turkish Sultan.¹² In this connection, Stockton speaks of "pretended leases", which were actually intended to draw a veil over the transfer of the territory with a view to avoiding a loss of face for the State concerned and its population.¹³ Stockton thereby adopts Westlake's approach, which is where the expression "real dismemberment of the sovereignty" comes from. This approach means that the Sultan only retains certain shares of former rights, enabling the Sultan to maintain peace on the island—Westlake is evidently alluding here to the remaining external sovereignty; moreover, the religious courts on the island would continue to exist.¹⁴ Aside from this, Westlake observes that the British High Commissioner issues and abolishes "laws and ordinances with the advice of a legislative council, subject to a power of disallowance retained by the British crown, which can also legislate directly for the island by order in council".¹⁵

8. It remains unclear with this approach whether sovereignty has merely been transferred factually or legally as well, and if so to what extent. This shortcoming is avoided by Dendias, who subjects the legal qualification of the conventions of 1878 to an in-depth study. He states that although the concession of British sovereign rights under the conventions is merely a temporary assignment subject to a resolatory condition, it should be taken for granted that everyone knows that this condition will never take effect; nevertheless, appearances have been preserved ("les apparences sont sauvées"), and consequently sovereignty remains with the Sultan, but in name only ("l'île, rien que nominalement, appartient toujours au Sultan").¹⁶ Unlike most authors who refer indiscriminately to the convention of 1878, Dendias also includes the additional article of 14 August 1878 signed at Therapia¹⁷ in his assessment, which grants Great Britain the right to issue laws and conclude certain treaties on the island in the name of the English Queen, without any involvement of the Sublime Porte.¹⁸ Elsewhere, he comments that, theoretically, Cyprus remains part of the Ottoman Empire, but the sovereignty that remains with the Sultan is exercised by Great Britain. As a consequence, there has been no change in the nationality of the inhabitants of Cyprus—they remain citizens of the Ottoman Empire—and treaties concluded with Turkey also have a legal impact on Cyprus.¹⁹ In imitation of von Liszt, he speaks ultimately of a disguised cession ("cession déguisée"). *De iure*, however, Dendias explicitly rejects von Liszt's opinion that Great Britain has acquired sovereignty by virtue of the conventions of 1878, given that this view conflicts with the text of the conventions.²⁰ According to Dendias, Ottoman sovereignty continued to exist on the island.²¹ That said, *de facto*, Dendias agrees with von Liszt's analysis, since despite the wording of the conventions, Great Britain is exercising sovereignty over Cyprus without having to submit such action to restrictions, whatever they may be ("sans avoir à soumettre cet exercice à des restrictions, quelles qu'elles fussent").²² Despite the continuing sovereignty of the Ottoman Empire, the sovereign cannot contribute to the (delegated) administration of the island.²³ This distinction between the existence and exercising of sovereignty is taken up by Hersch Lauterpacht in 1937 in the fifth edition of *Oppenheim's International Law*: as in the case of the administration of Bosnia and Herzegovina

by Austria–Hungary from 1908, he states that in Cyprus too one State is exercising the sovereignty of another State. “For all practical purposes” a cession²⁴ of territory has taken place, even though the territory legally remains with the ceding State.²⁵ Accordingly, Storrs and O’Brien also assume the nominal retention of Cyprus by the Ottoman Empire,²⁶ which entailed that the inhabitants of Cyprus remained citizens of the Ottoman Empire, while Cyprus was governed by Great Britain.²⁷ And finally, there are those authors who actually regard Cyprus as a British province under the conventions of 1878, without questioning its legal membership of the Ottoman Empire.²⁸

II.A.ii. Confirmation in more recent literature

9. In the second edition of his textbook on international law, Berber follows Dendias and Lauterpacht in his reasoning. Under the heading of “Ausnahmen von der Ausschliesslichkeit der Gebietshoheit”, he takes the “faktische Ausübung der Gebietshoheit mit Zustimmung des juristischen Gebietsherrn” as his theme, i.e. the actual exercising of territorial jurisdiction with the consent of the legal territorial sovereign.²⁹ Using the example of Cyprus under the conventions of 1878, he demonstrates that—as in the case of Bosnia and Herzegovina—territorial jurisdiction can legally remain with one State and be exercised by another with the former’s consent.³⁰ In summary, he emphasizes that such arrangements bordered on the realms of pure fiction and were short lived, which—besides the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria–Hungary—is illustrated by Great Britain’s annexation of Cyprus in 1914.

10. Lauterpacht similarly speaks in this context of “mere devices of diplomacy”, which have enabled the acquisition of sufficient regulatory power wherever an explicit annexation seems politically inopportune; although such arrangements by treaty are to be clearly distinguished from annexations, they have often served to pave the way for annexation.³¹

11. Malanczuk speaks of the right conceded under the conventions to *administer* the Turkish island of Cyprus,³² admittedly without quoting much more than the text of the conventions. However, by systematically classifying Britain’s role under the title of “Minor rights over territory”, he makes it clear that he does not accept that Britain enjoyed full sovereignty in Cyprus. Oppermann assumes that the Sultan did not in principle surrender Turkish sovereignty (“jurisdiction”) by giving his consent to the occupation and administration by Great Britain. He states that from a political viewpoint the granting of the aforementioned rights should qualify as a cession in favour of Great Britain.³³ Despite a continuation in Turkish sovereignty “as far as international law was concerned”, Cyprus was, to all intents and purposes, treated as a British colony.³⁴ This fact did not, however, prevent the inhabitants of Cyprus from retaining their Turkish nationality or international treaties concluded by Turkey from referring to “Cyprus”; what is more, Cyprus assumed the status of a neutral State during the Turkish Wars of 1911–1913.³⁵ Oppermann concludes by referring to the “complete annexation” of Cyprus, which he says did not take place until the unilateral declaration of 1914³⁶, and thereby suggests that this declaration brought a change to Great Britain’s legal position compared with the *status quo ante*. The observations made by Altuğ, however, who assumes a cession under major political pressure, remain unclear. Without dealing with the question of the scope of British sovereign rights, he merely mentions that under the convention of 4 June 1878 “Cyprus was to be left to Great Britain with the condition that the sovereign rights of the Ottoman state on Cyprus would

not be violated”.³⁷ Kohen points to the fact that there is nothing to contradict the actual possibility of a State exercising sovereign powers or even complete public authority over a territory without also being sovereign of that territory, quoting Cyprus as an example.³⁸

II.A.iii. Synthesis and assessment

12. It would appear that von Liszt has remained largely isolated in his view that what has occurred in the case of Cyprus is a veiled form of derivative acquisition of State territory (and, therefore, sovereignty). Only Strupp, whose writings, however, postdate the conclusion of the 1923 Treaty of Lausanne, and whose view might be influenced by the transfer of sovereignty to Great Britain that did actually take place then if it had not already happened before³⁹, also adopts the stance that Cyprus was assigned to Great Britain.⁴⁰ On the other hand, the overwhelming majority of authors at the time assume a concession of territorial jurisdiction in favour of Great Britain, which is effected legally by means of the right granted to Great Britain to occupy and administer the island.⁴¹ These opinions are adopted and endorsed in more recent writings. Nevertheless, it is important to acknowledge that the meaningfulness of the literary observations suffers somewhat by virtue of their rather simplistic reference to “the convention of 1878” and the fact that they seem to draw conclusions directly from this without, however, considering the subsequent agreements between the contracting parties.⁴² As a result, it remains unclear which convention provisions are actually being taken as the basis for the interpretations reported.

13. In spite of this situation, it is possible, particularly in light of the subsequent agreements between the parties, to paint a clear picture of the intentions of the contracting parties despite the relative vagueness of the terms “occupation” and “administration”. This is especially true in the case of the additional article to the convention of 4 June 1878, which was signed on 14 August 1878 at Therapia and reads as follows: It is understood between the High Contracting Parties, without prejudice to the express provisions of the Articles I, II, and IV of the Annex of the 1st July, 1878, that His Imperial Majesty the Sultan, *in assigning the Island of Cyprus to be occupied and administered by England, has thereby transferred to and vested in Her Majesty the Queen, for the term of the occupation and no longer, full powers for making Laws and Conventions for the Government of the island in Her Majesty's name, and for the regulation of its Commercial and Consular relations and affairs free from the Porte's control.*⁴³

14. Through this additional article, the contracting parties provide an authentic interpretation of the two terms “occupation” and “administration”, which is expressed in linguistically precise terms by means of the phrase “in assigning [...] has thereby transferred to and vested in”. This indicates that what is intended here—as is perfectly clear from the wording—is a transfer of legislative competence to the English Crown (“powers for making Laws and Conventions”). The wording also makes it evident that comprehensive regulatory competence is meant (“full powers for making Laws and Conventions”).

15. The phrase “for the term of the occupation and no longer” does not involve any restriction of these delegated legislative powers, and merely ties in with the condition of the Annex of 1878.⁴⁴ Given that this condition did not come into effect at any time during the term of the convention,⁴⁵ it does not play any role in this study. Likewise, the words “for the Government of the island” do not entail any restriction of the content of British legislative competence, even though the

meaning of this clause is not entirely transparent. For one thing, the “Government of the island” might be a reference to the Sultan himself—an interpretation that could be suggested by the capitalization of the term “government”; accordingly, the English Crown would be entitled to a kind of acting legislator role, which might underline the continuing sovereignty of the Sultan. However, this interpretation seems rather unlikely if one systematically considers the entire convention ensemble of 1878, given that the other provisions always refer to “His Imperial Majesty the Sultan” or the “Sublime Porte”, and never “Government”. An alternative reading might be to understand “government” in the sense of today’s more common term “governance” and therefore interpret this as a general reference to legislature for the administration/government of the island. However, irrespective of which of these interpretations is preferred, there is no indication of any restriction of the “full powers” of the English Crown.

16. One example of the utilization of substantive legislative powers by Great Britain is the abolition of capitulations⁴⁶ in 1879, even though this was not performed within the framework of ordinary legislative procedure, but rather through administrative channels. None of the States that were notified of this decision questioned Britain’s regulatory power as such. In light of the additional article of Therapia, which extends the concession of “full powers” to consular relations as well, such an argument had to have appeared barely sustainable.

17. At the same time, the interested States refused to recognize the *abolition* of the capitulations and merely accepted their *suspension* in view of the fact that in principle British administration was subject to a resolatory condition and bearing in mind the continuing sovereignty of the Ottoman Empire.⁴⁷ Admittedly, this is not to be interpreted as questioning Great Britain’s regulatory power under international law;⁴⁸ instead, the issue of the abolition of capitulations is an exceptional case in so far as it, by its very nature, intrudes upon the rights of third States and consequently requires their consent or refusal.

18. Lindley cites other examples of Great Britain exercising legislative powers without any dispute: for instance, the British Parliament defined the territorial application of the Copyright Act of 1911 as well as the Maritime Conventions Act of 1911 such that they could cover Cyprus as well. Both laws were applicable “to any territories under his protection, and to Cyprus”.⁴⁹

19. The highlighting of Cyprus in addition to “any territories under his protection” appears to be simply for clarification purposes here since neither of the two laws give any indication of a special position granted to Cyprus. On a purely semantic level, one reason for the separate reference to Cyprus might be that the conventions of 1878 go beyond mere support on the part of Great Britain.

20. To summarize, therefore, it is to be assumed that, in the absence of corresponding convention provisions, the conventions of 1878 did not provide for any transfer of sovereignty.⁵⁰ The question of a transfer of sovereignty, however, is actually of secondary importance. After all, a detailed study of the convention provisions reveals that the convention ensemble of 1878 assigned the right to exercise territorial jurisdiction, consequently leaving the Sultan with only isolated powers. This does not rule out the eventuality that as a result “various important rights” remained with the Sultan.⁵¹ Without having to delve more deeply into the Sultan’s rights at this point, the additional article does at any rate make it clear that extensive legislative powers were

transferred to Great Britain. For example, Lauterpacht also writes, in obvious allusion to the additional article, that “[i]t was made clear that the authority transferred in this arrangement included full legislative power, and indeed third States recognized this to the extent of foregoing their capitulatory rights in the Island”.⁵² Hence, through the conventions of 1878 sovereignty *de iure* remains with Turkey; in practical terms, however, sovereignty rights are assigned in the areas of interest here too, by means of the convention-related transfer for occupation and administration.⁵³ As we have seen, this is the view predominantly held in the writings.⁵⁴ It is also one that is consistent with the firman of 1 July 1878, in which the Sultan remarks that “the said Government [Great Britain] should *possess* the Island temporarily” and “it has been deemed expedient that the temporary administration of the said Island be handed over to the said Government”, whereupon the conditions of the Annex of 1 July 1878 are quoted.⁵⁵ Furthermore, the correspondence of 15 July 1878 between the Sultan and Layard, the British negotiator, changes nothing of this description: it talks of observing the Sultan’s sovereign rights,⁵⁶ which as such remain unaffected by the convention ensemble of 1878. Incidentally, it should be borne in mind that this correspondence takes place prior to the time of the additional article of Therapia (14 August 1878), which is why it is accorded a rather secondary role within the framework of the convention interpretation.

21. It is only mentioned in passing that this interpretation of the conventions, which is largely based on their wording, fully appreciates the fact that at the end of the nineteenth century up until well into the twentieth century there was as yet no generally recognized binding canon of interpretation for international law in force,⁵⁷ like that now provided for under current international law by Article 31 et seq. of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties (VCLT).⁵⁸ Despite this uncertainty, the relevance of the interpretation of the wording was beyond dispute, although its relationship to the intentions of the contracting parties was particularly unclear.⁵⁹ Given that in this case no discrepancy can be found between the wording and the intention of the contracting parties, this controversy has no bearing on the outcome of the interpretation. Likewise, in the present case, there is just as little room for the then generally recognized doctrine of “*in dubio mitius*”, which dictates that in case of doubt preference is to be given to an interpretation that is less onerous for the party assuming an obligation;⁶⁰ this does not apply here since the clear wording does not indicate any such case of doubt.

22. However, it is important not to overlook the fact that the legislative powers transferred to Great Britain are tied to certain stipulations in the Annex of 1878. As we have seen, the agreement between the contracting parties concerning the interpretation of the expressions “occupation” and “administration” in the additional article of 14 August is “without prejudice to the express provisions of the Articles I, II, and IV of the Annex of the 1st July, 1878”. This clause is therefore to be considered in greater detail below.

23. On the other hand, the view that legislative powers were not transferred via the concession of occupation and administration to Britain would not be sustainable. In fact, this argument was produced in reference to the fundamentally similar case of the occupation and administration of Bosnia and Herzegovina by Austria–Hungary: for example, Holtendorff denied that Austria–Hungary had any regulatory power under international law with regard to the organization of the courts and compulsory military service in Bosnia and Herzegovina on the basis of the 1878 Treaty of Berlin, which includes the provision that “the [Turkish] provinces of Bosnia and

Herzegovina shall be occupied and administered by Austria-Hungary”.⁶¹ The crucial difference between the legal situation in Cyprus and that in Bosnia and Herzegovina, however, is that the additional article mentioned above provides for an authentic interpretation of the expressions “occupation and administration” and thereby clearly concedes legislative powers; there is no such provision in the 1878 Treaty of Berlin. Admittedly, Holtzendorff does also ultimately concede, with regard to Bosnia and Herzegovina, that the acts of legislation imposed by Austria-Hungary found acceptance with other states.⁶²

II.B. Substantive determinants of British sovereign behaviour

24. Article I of the Annex of 1878 stipulates “[t]hat a Mussulman religious Tribunal (Mehkemé-i Sheri) shall continue to exist in the island, which will take exclusive cognizance of religious matters, and of no others, concerning the Mussulman population of the island”. This first confirms the existence of Muslim tribunals in religious affairs at the time the Annex was drawn up and also orders their continuity. Moreover, the material purview of these tribunals is described relatively imprecisely with “religious matters”; at the same time, the personal purview is restricted to the Muslim population of Cyprus. Finally, it is agreed that the religious tribunals are entitled to exclusive jurisdiction within their purview.

25. The exercising of sovereign powers by Great Britain is therefore subject to restrictions that relate specifically to the organization of the courts in religious matters. In this regard, reference is undoubtedly being made to the existing legal situation, which forms the starting point for the continuity order. However, aside from this institutional element, it is also noticeable that the concept of religious matters is assumed by the contracting parties to be well known and no attempt is made to define it at international law level. This would suggest that the parties intended for their agreement to build on the existing national law and that they could, therefore, in the sense of a reference to this law, regard the expression “religious matters” as given. Hence, the concept of religious affairs in national law as well as its institutional implications is internationalized. Both operate as barriers for the territorial jurisdiction of Great Britain. As such, the regulatory area of religious matters is given some kind of guarantee of continuity.

26. Article II of the Annex further orders that the “Board of Pious Foundations in Turkey (Evkaf)” is to appoint a Muslim inhabitant of the island to supervise, together with a delegate of the British authorities, the administration of any property, endowments and lands that belong to mosques, cemeteries, Muslim schools and other existing religious establishments in Cyprus. Is this provision merely an organizational regulation or is existing substantive law once again being afforded some protection of continuity here? This provision is not entirely clear and, according to its wording, relates simply to the organization of the administration of religious property. Nevertheless, a static reference to the legal situation at the time of signing is to be inferred from this convention provision, at least in so far as it is geared to that property that currently—i.e. on 1 July 1878—belongs to the religious establishments mentioned (“belonging to the mosques,” etc.). From this, it is possible to establish limits to Britain’s exercising of territorial jurisdiction from a substantive law point of view: if one were to assume that Great Britain was allowed to expropriate endowment land in the public interest,⁶³ for example, and to modify the national law on foundations and endowments accordingly, then Article II would potentially lose its applicability. However, this would contradict the age-old recognized maxim of interpretation in

international law, which states that any meaning that renders a convention provision pointless is not permitted.⁶⁴ Even the maxim that says that in case of doubt the meaning that is less restrictive for the contracting party assuming a burden is to be chosen (and therefore an unclear convention provision is to be interpreted in such a way that it allows the legal regime of the state assuming a burden the broadest possible scope of application)⁶⁵ leads to a similar result.

27. So, in principle, the Law on Foundations and Endowments in force in Cyprus was to be observed by Great Britain on the basis of the Annex of 1878. However, it remains unclear to what extent the two provisions rule out any type of change in the law. The actual text of the Annex is not very generous when it comes to provide precise boundaries for the exercising of British sovereign powers. The primary focus on the continued existence of institutional elements allows the conclusion to be drawn that changes in the law are permissible in so far as they do not affect the existence of these elements; serious intervention in the organization of religious matters, on the other hand, is not intended to be covered by the Annex.

28. Finally, Article IV stipulates that the Sublime Porte may, at its own discretion (“freely”), sell lands and other property belonging to the Ottoman Crown and State. The proceeds from these sales are not included in the revenue used to calculate the amount to be paid by Great Britain under Article III. No concrete stipulations can be derived from this for the exercising of sovereign powers with regard to foundations.

29. That, not least, even Great Britain assumed the existence of limitations to its “full powers for making Laws and Conventions” on the basis of the Annex is made clear by the fact that, immediately following the occupation, Britain went to obviously considerable expense to examine the Ottoman Law on Foundations and Endowments and its implementation in practice.⁶⁶

30. In conclusion, there is the question as to whether, beyond the substantive stipulations of the Annex, any determinants for British sovereign behaviour in Cyprus can be derived from the general international law of the time. This question is highly interesting, not least given the difference in Great Britain's approach to the Muslim foundations, on the one hand, and the lands and property of the Orthodox Church, on the other. Were one in a position to assume the applicability of a principle of equal treatment, such unequal treatment of the different religious property could constitute a violation of this principle. However, there is no indication of the existence of such a ban on discrimination in general international law at that time. Hence, it must be assumed that international law stipulations for British sovereign behaviour in Cyprus can only come from the Annex.

II.C. Qualification of imposed Acts of State in light of international law

II.C.i. Factual and legal background

31. It is to be assumed that certain types of land had to be registered in any case even before the period of British administration in Cyprus. This was the case particularly for mulk land, which under the Ottoman Land Law was subject to compulsory registration⁶⁷ (mulk is defined by Article 1 of the Ottoman Land Law as land that is fully owned). Nonetheless, the extensive

cadastral registration of ownership of real estate, combined with an inventory of the entire island, was only tackled for the first time under British administration.⁶⁸ The shortcomings of the system discovered by the British, focusing on the Limassol District, are described by Colonel Warren in 1879: The titles by which land was, and is, held in Cyprus are exceedingly vague in the definition of the boundaries, and, although the number of scalas and denums is invariably mentioned, yet this latter little particular is never held to be binding; the words “bounded by a hill” allows an extension to a mile in that direction, the words “bounded by uncultivated land” allows extension to within a yard of the nearest neighbour.⁶⁹

32. Colonel Warren also points out that a significant proportion of the land belongs to the religious foundations (“vacouf”) and monasteries, and that this share “is supposed to have been given for benevolent and charitable objects”.⁷⁰ In his report on the Famagusta District, Captain Inglis refers to criminal changes in the land registers (“Tapou books”), which in his view had been made immediately prior to the arrival of the British.⁷¹ He also describes the problem posed by the common practice of private occupation and settlement of land by the rural population—in circumvention of the regulations in force: “... [T]he consequence is a very large portion of claimed and cultivated property is unregistered. Many peasants holding no kotshans claim their property by right of descent”.⁷² Similar problems are addressed by Mr Young in his report on the Paphos District: I am sorry to state that the titles of the lands are not in a satisfactory condition. The late Commissioner and myself went last December and tried to find out from the titles which the villagers had, the amount of land possessed. We found it a hopeless task, their titles were entirely at variance with the Voukouat books, and for a great many lands no titles were possessed at all. ... it was the same all through, most of the people claiming far more land than they had titles for.⁷³

In summary, he emphasizes that a new register of lands would be a “huge blessing”.⁷⁴

II.C.ii. Assessment of imposed Acts of State under international law

II.C.ii.a. Land surveys and introduction of a land register

33. Against this background, first it is necessary to assess the legality of the British land surveys and introduction of a cadastral land register. On the basis of the previous observations on the scope of British regulatory competence in Cyprus, objections under international law can only be raised if Acts of State effected by the British (be they legislative acts, executive acts or also acts of the judiciary) violated the substantive determinants arising from the Annex. At this point it is clear that none of the barriers provided in the Annex for the exercising of sovereign rights by Great Britain explicitly ban the implementation of land surveys or the introduction of a land register. In actual fact, they follow from the extensive assignment of sovereign rights to Great Britain under the additional article of Therapia (with merely isolated sovereignty rights remaining with the Sultan as a consequence) that Great Britain could essentially act as legislator with regard to the introduction of a land register and also perform land surveys.

34. It should be noted, however, that the introduction of a cadastral land register in Cyprus seems absolutely astonishing given the fact that prior to 1925 it was not obligatory to register property in the land register under English land law. It was not until the Land Registration Act of 1925 that it became compulsory to enter certain legal transactions in the land register. Admittedly, this

fact alone does not grant sufficient reason to plead that British action in Cyprus preceding developments in its own legal system contravenes international law. After all, such an assumption would presuppose that States were obliged to exercise their competence over territories where they held sovereign powers in parallel to their competence in their own country, but no such obligation can be derived from the international law of the time (or probably even from present-day international law). Consequently, the admissibility of a system change in respect of the registration of real estate in Cyprus must be determined purely on the basis of the powers granted under the conventions of 1878, and the relevant English land law cannot serve as a benchmark for an assessment pertaining to international law.

35. The introduction of a land register might be a problem under international law if this would, as a result, interfere with the continuity guarantees discussed above regarding the Law on Foundations and Endowments in force. According to the existing legal situation in Cyprus at the time of Great Britain's takeover of administration, a *vakfieh*⁷⁵ used to establish a religious endowment (*vaqf*)⁷⁶ is entered in the register kept by the Mekkemeh Sheri court—and therefore in the register of a religious court.⁷⁷ Apart from this, no entry is apparently made in a land register, unlike with *mulk* land. Consequently, it might be concluded that the international law guarantee of continuity concerning the competence of the religious courts has been violated on account of the fact that entering endowment land in the land register involves an intervention in the sphere of competence of the religious courts.⁷⁸

36. This conclusion is not a conclusive one, however: in principle, the introduction of a land register does not affect the competence of the religious courts whose continued existence is protected in the Annex provided that the land register is merely an addition to the relevant competence of the religious courts and does not replace it. As has already been mentioned, the Annex of 1878 provides no obligation to refrain from making any changes to the existing legal situation that might also impact on the Law on Foundations and Endowments. The introduction of a land register does not as such directly relate to the Law on Foundations and Endowments, and actually stems more from efforts to clarify the imprecise boundaries between properties that the commentators complained about and/or to bring some degree of transparency to the obscure ownership situation—something which might ultimately benefit the religious foundations as well. However, one should not overlook the fact that this may result in potentially contradictory entries in the records of the religious courts and those of the land register. If the British administration assumes that the records in the land register are authoritative, this signals an interference with the competence of the religious courts, since they are entitled to “exclusive cognizance” in religious matters (Article I of the Annex). In this regard, therefore, a violation of duties by Britain under the Annex must be accepted, although this violation does apparently not lie in the actual *introduction* of the land register, but only in possible deviations from the entries made by the religious courts. If one considers that land surveys are a purely preparatory act for the purposes of creating a land register, it must therefore logically be assumed that these themselves do not violate the obligations in the Annex.

II.C.ii.b. Land assignments

37. Certain land register entries made available to the present author show that endowment land (*arazi mevcoufé*) was apparently transferred to private persons on the basis of different titles (succession upon death, purchase, acquisition by long adverse possession, etc.). These entries

also reveal that, by virtue of the transactions underlying the entries, titles to vaqf land belonging to the mulhaqa category were transferred. Therefore, the observations below are confined to the investigation of the transferability of mulhaqa vaqf. This relates to the donation of property by private persons, the revenues of which are to be used for particular religious purposes.⁷⁹ Mulhaka vakoufs are practically those vakoufs, the revenues of which are left or ceded by private persons, partly for the benefit of the religion and partly for the benefit of some named person or succession of persons, such part benefits varying with and according to the will of the donor, and of which the administration is under the superintendence of an official appointed by the religious body.⁸⁰

38. Before one can consider the matter of ascertaining the conformity with international law of the assignment of endowment land, it is essential to examine the extent to which endowment land belonging to the mulhaqa category was in fact transferable, if at all, under the relevant provisions in force in 1878. Finally, it is important to establish whether legal bases created by Great Britain after 1878 for the assignment of endowment land were reconcilable with Britain's international law obligations with regard to religious foundations.

II.C.ii.b.i. On the transferability of vaqf land

39. The purpose of converting land into endowment land is to make the land the property of God, so it can be used to serve God and for the benefit of the people.⁸¹ As a general rule, neither the donor during his lifetime nor his heirs upon his death can revoke the donation and personally occupy the land.⁸² Endowment land is also out of the Sultan's grasp as well.⁸³ As a result, we have the following legal consequences: vaqf land cannot be sold or otherwise transferred; nor can it be inherited.⁸⁴

40. Mulhaqa vaqf can be divided into two sub-categories, namely Idjare-Vahidé (single rent) and Idjaretein (double rent),⁸⁵ with the religious purpose receding into the background with the latter: in the case of Idjare-Vahidé, once the defined religious purposes have been satisfied, any remaining surplus can be retained by the administrator of the endowment or his heirs. Idjaretein covers vaqf land that is associated with a merely nominal religious duty in connection with the sale of land. *Seager* illustrates this sub-aspect using the following example: A sells a piece of land to B. He does so on condition that every year 50 piastres from the revenue of the property are to be used to say a prayer on a specific day. Therefore, the property generates two types of revenue: the one paid for the purchase and the one used for the religious duty—hence the name “double rent”.⁸⁶

41. Idjaretein essentially differs from Idjare-Vahidé in that it does not rule out the application of normal succession upon death and it can also be sold.⁸⁷ These qualities led to the common practice of converting Idjare-Vahidé into Idjaretein, a practice that was legalized even before the start of the British administration if certain prerequisites were in place.⁸⁸ In fact, it was apparently relatively easy to satisfy the stipulated prerequisites.⁸⁹ *Seager* describes the existing legal situation succinctly as follows: Idjare Vahidé property can never be sold outright, it can only change from Idjare-Vahidé to Idjaretein. When Idjaretein, it can be sold, but it never loses its vakouf character, being always registered as Mevcoufé; the reason of this being, that on failure of heirs, it again becomes Idjare Vahidé.⁹⁰

42. This leads to the following interim conclusion: in principle, *vaqf* land cannot be sold or lawfully transferred. However, this does not apply to the category of *Idjaretein*—a sub-aspect of *mulhaqa*: *vaqf* land in this category is not subject to any restriction on sale and can also be inherited. Nevertheless, one thing that remains uncertain is what exactly should be understood by the transfer of endowment land within the meaning of the Ottoman Land Law. One possibility is that *ownership* of the endowment land is transferred; the other is that merely a *right of use* that comes close to ownership is transferred without casting any doubt on the ownership of the endowment as such. Given that *Idjaretein* never loses its *vakouf* character, this would suggest the conclusion that merely a right of use can be transferred for *Idjaretein*, not the ownership thereof.

43. Hence, it must be assumed that the transactions associated with *mulhaqa* that are recorded in the land register extracts available to the author—specifically inheritance, sale and “exchange of title”⁹²¹—are closed to an interpretation in conformity with the Ottoman Land Law if the ownership of endowment land was transferred. In terms of Great Britain’s obligations in international law based on the Annex, it must further be assumed that there was serious interference in the “religious matters” that fell within the remit of the Muslim courts and also in the administration of endowment assets under the aegis of the “Board of Pious Foundations in Turkey (*Evkaf*)”. Land register entries of the ownership of endowment land on the basis of inheritance, sale and “exchange of title”, and the associated (implied) acknowledgement of the transferability of ownership of endowment land, deprive the religious foundations of their basis, so to speak. As a result, this entails a massive intrusion on the competence reserved for the religious authorities and courts. Consequently, one must draw the conclusion that the substantive continuity guarantees of Article I and II of the Annex have been violated. This violation of obligations under the Annex can be attributed to Great Britain—in principle, it makes no difference whether it has been committed by the British land register authorities or legislative power, or whether the “superintendents” appointed in Article II of the Annex to monitor foundations are guilty of negligence.

44. However, it should be noted that in the latter case the issue of attributability is complicated by the fact that on the basis of Article II of the Annex a representative of the Muslim population nominated by the “Board of Pious Foundations in Turkey (*Evkaf*)” works “in conjunction” with a delegate appointed by the British authorities. Any action or negligence by this collegial authority cannot therefore automatically be attributed to Great Britain alone. However, these doubts cease to exist following the reorganization of the administration of endowments by the regulation of 30 November 1915, which bestows on the “High Commissioner for Cyprus” the right to appoint the two delegates for the supervision of foundations himself (Article 1 of the Cyprus Mussulman Religious Property Order in Council 1915), thus making the “superintendents” *de facto* British State organs.

II.C.ii.b.ii. Possibility of acquiring *vaqf* land by long adverse possession?

45. Article 5 of the Immovable Property Limitation Law of 1886⁹²² regulates the right of religious foundations to bring action against third parties occupying endowment property: Until the passing of a special law on the subject of the immovable property of Religious foundations, the managers of such foundations shall have the right, even without a title or registration, to bring an action, before the expiration of the period of prescription, against persons adversely occupying the property.

14

46. It follows from this that the administrators of religious foundations no longer have the option of bringing an action once the “period of prescription” has expired. The term “prescription” can imply both limitation and (short for “acquisitive prescription”) acquisition by long adverse possession. This means that, depending on the interpretation, the administrators cease to be entitled to bring an action against third parties following the expiry of either the period of limitation or the period of acquisition by long adverse possession. Even if it is more natural to interpret the expression as the period of limitation, this still means that claims against third parties occupying property can no longer be enforced judicially once a given period has lapsed. In Ottoman Land Law prior to the English administration, the term “prescription” is also found, in which context it should be taken to mean a time frame for taking action rather than acquisition by long adverse possession.

47. Efendi cites the following example: If someone possesses for 15 years an Ijaretein vaqf property with the knowledge of another person, who keeps silence during the said time without legal excuse, when the latter person brings an action, alleging that he possessed that property in Ijaretein before that time, his action is dismissed.⁹³

Provisions concerning acquisition by long adverse possession are not referred to in any of the treatises on Ottoman Land Law; consequently, this would suggest the conclusion that acquisition of title to vaqf land by long adverse possession is not a consideration in Ottoman law. As the cited example also shows, it would appear that only a right of use can be obtained by long adverse possession.

48. Article 29 para. 1 of Law No. 12 of 1907 speaks of the registration of an *original title* to arazi mevcoufé (endowment land) following ten years of undisputed occupation. In so far as this is intended to standardize a period of limitation in procedural law, this new regulation would appear not to differ significantly from the rule familiar to the Ottoman Land Law and described by Efendi. On the other hand, the possibility of acquisition of ownership by long adverse possession is probably not provided for by Article 29 para. 1 of Law No. 12.

49. Court judgments from the years 1958 and 1960 provide an evidently restrictive interpretation of the possibility of “acquisition by long adverse possession”, which distinguishes between Idjaretein and Idjare-Vahidé. Although the possibility of “acquisition by long adverse possession” is assumed for Idjaretein, it is explicitly denied for Idjare-Vahidé: “And now the question arises: Can the possession of such property [i.e. Idjare-Vahidé] for the period ‘of over 50 years’ (on which the claim is based) on the conditions and circumstances of plaintiffs’ possession, as proved in this case, create a legal right to the *perpetuation of such possession*, which (right) can be made the subject of declaratory judgment? – We think that the answer to this question must be in the negative, notwithstanding that its effect is bound to result in considerable hardship on the holders in possession”.⁹⁴ The Supreme court of Cyprus too, in its judgment on appeal in the same case, started from the assumption that “the main issue in the present case is to ascertain to which category of Vakf the property in question belongs [...]”⁹⁵ in order to rule on the possibility of acquisition by long adverse possession, with the outcome that it upheld the judgment of the lower court.⁹⁶ The Supreme court did not comment on the possibility of “acquisition by long adverse possession” for Idjaretein, given that the land in dispute was not

classified as “Idjareteinli Vakf” and there was therefore no need for a discussion of this category.⁹⁷

50. The land register entries available to the author clearly show that entries of acquisition of ownership based on long adverse possession (“prescription”) have actually been made. Therefore, this raises the question as to the extent to which this practice is consistent with the substantive determinants for exercising British sovereign rights.

51. Where the entries in the land register speak of *ownership* of endowment land, it seems logical to assume an intervention in the “religious matters” reserved for the Muslim courts and also in the administration of endowment assets under the aegis of the “Board of Pious Foundations in Turkey (Evkaf)”, especially since the system of religious foundations was fundamentally changed as a result. The outcome is a potential shift in the ownership situation concerning religious endowment assets, which also impacts consequently on the competence reserved for the religious authorities and courts. A violation of the substantive continuity guarantees of Article I and II of the Annex can therefore be assumed.

II.D. On the legal consequences of contravening international law

52. In the following, the legal consequences of the established violations of international law will be outlined in general terms. A violation of international law consisting of the enactment or application of a law that has materialized in transgression of the legislative competence conceded by convention does not mean that the law enacted is automatically annulled. There is also no procedure under international law for declaring the annulment of a national law. Instead, from an international law perspective, the transgression of competence conceded by convention must be interpreted as a violation of the enabling convention provisions⁹⁸—it does not come down to whether the infringement is an act pertaining to international law (such as the cession of territory without jurisdiction) or to national law.⁹⁹ A violation of the provisions of an international convention can therefore entail State responsibility if this violation is attributable to the State committing the infringement. Hence, the violation of a right belonging to the aggrieved State under international law (primary claim) gives cause, in principle, for the creation of a new right (secondary claim), which corresponds to a reparation obligation.¹⁰⁰

53. In the *Chorzów Factory* case, the Permanent court of International Justice (PCIJ) clarified this principle by saying that reparation must eliminate all the consequences of the infringement of international law, as far as possible, and not be limited to compensation for financial damages: ... [R]eparation must, so far as possible, wipe out all the consequences of the illegal act and reestablish the situation which would, in all probability, have existed if the act had not been committed. Restitution in kind, or, if this is not possible, payment of a sum corresponding to the value which a restitution in kind would bear; the award, if need be, of damages for loss sustained which would not be covered by restitution in kind or payment in place of it – such are the principles which should serve to determine the amount of compensation due for an act contrary to international law.¹⁰¹

54. If restitution (*restitutio in integrum*) is not possible or does not entirely eliminate the damages suffered, compensation must be paid. For non-material damages, legal redress must be

provided, which can also consist simply of the declaration of a violation of international law by an international court.¹⁰² If one applies these general principles to the Cyprus situation, the following picture emerges: Great Britain can no longer be ordered to recover the earlier situation since it no longer has sovereign rights to Cyprus. Hence, the option, in principle, remains for Turkey, as successor to the Ottoman Empire, to claim compensation or legal redress for the violation of international law. According to the principle of intertemporality (*tempus regit actum*), the international law of the time would be referred to as authoritative for the substantive claim requirements (in particular, the determination of an infringement of international law), whereas the enforcement of a claim would be based on current law.¹⁰³

55. However, it ought to be borne in mind that the claims arising as a result of the violation of international law might already have been lost due to *acquiescence*. This is to be understood as qualified silence even though under the circumstances a protest would have been expected; as a consequence of the absence of any protest, any right belonging to the aggrieved State that is disputed by the State committing the infringement may be lost.¹⁰⁴ Of particular interest in this context is the fact that the Sultan, in his firman of 1 July 1878, which ratifies the assignment of Cyprus to Great Britain for administration and occupation, orders his subjects “to be careful to see that no act or deed is done contrary to my Imperial approbation”.¹⁰⁵ Evidently, there was no protest against British violations of international law at any time while the conventions of 1878 were in force, even though this would have been expected considering the obvious importance of foundations to the Ottoman Empire.

56. However, it must be remembered that the introduction of the possibility of acquiring endowment land by long adverse possession was, at any rate, done rather secretly via Law No. 12, being laid down in a position that is entirely unexpected considering the systematics of the law (it was placed together with regulations concerning charges under the title “Miscellaneous”). In this respect, there is no way of applying an overly strict standard. With regard to the issue of entries in the land register that potentially violated the competence of the religious authorities and courts, the assumption of acquiescence should, on the other hand, be more obvious. Ultimately, however, it might only be possible to form a clear picture by precisely analysing the reactions of the Ottoman Empire, and this would probably require the inclusion of any documents held in Cypriot and Turkish archives.

57. In any case, an explicit waiver of financial claims might be perceived in the correspondence between the colonial administrator of Cyprus, on the one hand, and Dr Kutchuk and Mr Denktash, on the other. The letter from the British administrator reproduced in Appendix U of the Cypriot Constitution of 1960 contains the following remarks under point 3: I also have to request your confirmation that the Turkish community, including the High Council of Evcaf, have no financial claims against the Government of the United Kingdom, or against the Government of the Colony of Cyprus, arising or purporting to arise out of or in connection with either the administration of Cyprus or the establishment of the Republic of Cyprus or otherwise, and that no such claims will be made hereafter by or on behalf of the Turkish community.

This letter is acknowledged by means of a written response from Dr Kutchuk and Mr Denktash, in which they explicitly waive financial claims as requested. Aside from the fact that the precise circumstances surrounding this correspondence have not been fully clarified—particular mention

being made of the evidently questionable existence of a reservation handwritten by Mr Denktash concerning claims in connection with the endowment assets—there is the general question of the extent to which it is possible to assume the existence of an agreement relevant to international law.

58. Doubts in this respect arise from the lack of international law subjectivity of the “Turkish community”, which would however be a prerequisite for the materialization of a convention under international law.¹⁰⁶ Even if one were to assume that, in principle, the present case represents an agreement for international law purposes, there is also the question as to the extent to which it is possible to assume that the signatories have the power to represent the “High Council of Evcaf”, and also the Turkish community. Leaving aside a detailed discussion of this question, it should however be noted that Article 7 VCLT, in reference to the conclusion of international treaties, requires the presentation of full powers—a requirement that applies to everyone except certain State functionaries, such as, in particular, heads of State, heads of government and foreign ministers. However, there is an even more fundamental problem associated with the relevant letter: even if one were to assume that the signatories had the power to represent the “High Council of Evcaf” and the Turkish community in Cyprus, there appears nothing to suggest that Dr Kutçuk and Mr Denktash were in fact empowered to relinquish rights of the Ottoman Empire or Turkey as its successor for these purposes. After all it was the latter’s right which had been violated. Consequently, only persons duly authorized by Turkey would have been in a position to validly waive claims for compensation.

59. In light of the above, although without knowledge of the precise circumstances and events surrounding the correspondence, it is merely possible to state that it cannot be said for certain that the correspondence cannot simply be classified as a political declaration of intent which has no binding effect under international law.

60. Finally, the problem of limitation must be turned to: while there are no periods of limitation in international law like those known in national law, this does not prevent the occurrence of limitation if circumstances permit the conclusion that the party entitled to claim has waived his claim and is therefore “estopped by inaction”.¹⁰⁷ For one thing, the lengthy period of time that has elapsed since the legal infringement in principle suggests the occurrence of limitation under international law. However, again a definitive assessment would be dependent on further factual information.

[Previous Section](#)[Next Section](#)

III. The unilateral declaration of 1914

61. Through an “Order in Council” of 5 November 1914, King George V declared “in council” the annexation of Cyprus, which from then on was to be “part of His Majesty’s Dominions” (cf. operative part I of the declaration).¹⁰⁸ However, it was not until 1925 that Cyprus was formally declared a British Crown Colony.¹⁰⁹

62. It goes without saying that a unilateral annexation would contradict the conventions of 1878, given that the purpose of annexation is to assume sovereignty (“shall be annexed to and form

part of His Majesty's Dominion”), which, as we have seen here, on the basis of the conventions of 1878, remained in principle with the Ottoman Empire. However, as remains yet to be shown, the outbreak of war between Great Britain and the Ottoman Empire annulled the bases of the conventions, and as a result the aforementioned conventions cease to be an acceptable criterion for assessing Great Britain's behaviour from 1914 under international law. Hence, the legal impact of the annexation must be answered from the perspective of general international law. In the event that it contravenes international law, the consequences under international law need to be determined with regard to the legally relevant acts affecting the Law on Foundations and Endowments. However, the starting point must be to classify Great Britain's “annexation” move in international law.

III.A. Classification of the unilateral declaration of 1914 in international law

63. It is not all that easy to classify the “annexation” of Cyprus by Great Britain in international law. The first thing to bear in mind is that the prevalent understanding of this term nowadays is the acquisition of territory *with the use of force*.¹¹⁰ This interpretation largely coincides with the one that applied at the time, which also includes acquisition by force for annexation purposes, but which also describes a formal act that follows occupation by force as annexation.¹¹¹ In the case of Cyprus, however, the island had been “peacefully occupied” by Great Britain for almost 40 years; seizing Cyprus by force in order to gain territorial jurisdiction was therefore no longer an issue.

64. Consequently, annexation with regard to Cyprus can only be understood as a formal act aimed at obtaining full sovereignty, since Great Britain had actually already been *exercising* sovereignty on the basis of the conventions.¹¹² This type of annexation is a special case in international law with only one possible parallel in the form of the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria in 1908.¹¹³ Cyprus' relatively special status is also highlighted by Toynbee: “... [T]he British Government found themselves in an anomalous position. They were in friendly occupation of territory which, juridically, was under the sovereignty of an enemy state; and they were in political control of a population who, juridically, were enemy subjects”.¹¹⁴ In principle, annexation involves the loss of the political institutions of the annexed State, together with the administrative system and organization of the courts as well as the legislation.¹¹⁵

III.B. War as ground for terminating the conventions of 1878?

65. That the outbreak of war between parties involved in an international treaty has repercussions on the contractual relationship itself and can possibly terminate it is consistent with the prevalent opinion expressed in writings at the time.¹¹⁶ However, it is advisable to look at this in greater detail: for example, treaties that relate to a situation of war do not come “into full vigor and force” until the war breaks out.¹¹⁷ The convention of 4 June 1878 is a convention of defensive alliance that is in fact at least partly tailored to a situation of war. However, the defensive alliance aspect only takes effect if and when Russia occupies territories of the Ottoman Empire (Article I); the convention does not, however, regulate the details of an actual war between the contracting parties, so the rule that States that contractual duties are only activated by the

outbreak of war cannot be relevant in this particular case. On the other hand, treaties of friendship and defensive alliance are terminated out of necessity in the event of war.¹¹⁸

66. There is no consensus in writings at the time regarding the consequences for treaties, for which performance is not incompatible with war and which do not necessarily require the existence of peace.¹¹⁹

67. On the basis of writings at the time it can therefore be concluded that this Convention of Defensive Alliance including its annex was annulled by the outbreak of the First World War and therefore also the outbreak of war between Great Britain and the Ottoman Empire. This, in application of the aforementioned general principles, is also the view held universally in writings at that time.¹²⁰ Hence, the position expressed by Great Britain in the declaration of 1914, according to which “by reason of the outbreak of war between His Majesty and His Imperial Majesty the Sultan, the said convention, Annex and Agreement have become annulled and are no longer of any force or effect” must be regarded as compliant with the international law of the time.¹²¹ The termination date must be assumed to be the day on which the Ottoman Empire entered the war against the Allies—5 November 1914.¹²²

68. Since this date coincides with the date of the British declaration concerning the “annexation” of Cyprus, there is no need to answer the question as to whether the convention basis is annulled *ipso facto* upon the outbreak of war or whether the termination of treaties requires a declaration to this effect by one of the contracting parties.

69. But what then is the consequence of Great Britain’s exercising of sovereignty rights? Given that these were granted under the terms of the corresponding conventions, these too lapse *eo ipso* with the annulment of the said conventions. The right “to occupy and administer” is therefore restored to the Ottoman Empire;¹²³ the British occupation and administration loses its legal basis, though admittedly only for the fictitious moment between the termination of the conventions and the annexation of Cyprus, which creates a new situation in international law and may possibly convey a valid original title to the territory of Cyprus in place of the previous derived title.

70. A treaty between Russia and Turkey in 1921 restored two of the three Armenian territories referred to by Article VI of the Annex of 1878. Admittedly, this partial entry into effect of the resolutive condition of the convention ensemble of 1878 could not, from a purely legal point of view, change anything regarding the *status quo post* 1914,¹²⁴ since the convention basis to which the condition is attached had already been annulled by the outbreak of war.

III.C. Assessment of the British declaration based on general international law

71. A (consensual) practical cession of State territory by means of the convention ensemble of 1878 was replaced by a (unilateral) annexation. From a British perspective, the annexation must have seemed a possible way of couching the occupation of Cyprus, which had lost its legal basis following the annulment of the conventions, in a new legal framework. Admittedly, nothing has yet been said about the legality of this procedure, so this will now be analysed. As has already been shown, annexations are usually associated with aggression or wars, in which case their permissibility is dependent on the permissibility of the aggression or war, which, up to the first

two decades of the twentieth century, was subject to scarcely any restrictions.¹²⁵ With the outbreak of the war, Cyprus became a region of war¹²⁶ that could be fought over by armed conflict. Generally speaking, the doctrine of the time, based on the *uti possidetis* principle, allows us to conclude that the territory conquered in war (war zone) remains in the hands of the conqueror following the end of the war; this party is entitled to formally annex the newly acquired territory, even though it was common practice to formally arrange the assignment of the conquered territory within the framework of a peace treaty.¹²⁷ These general principles¹²⁸ cannot, however, be applied directly to Cyprus, given that Cyprus had not been conquered in war but occupied by Great Britain since 1878 on a convention basis.

72. Even if we had been talking about a conquest in war, the annexation, according to understanding at that time, should have waited until the end of the war.¹²⁹

73. So, the situation with Cyprus is not an annexation in war, but rather a conversion (at least an intended one) of the title to the territory with no change in actual British territorial sovereignty over Cyprus *on the occasion of* the outbreak of war. This special annexation scenario, therefore, also requires a separate juridical assessment.

74. Though the literature reveals there to be no full unanimity on the assessment of the annexation of Cyprus, the overwhelming majority of commentators find it to be unlawful. It seems that Toynbee is alone in writing (with a considerable lack of precision) that the annexation of enemy territory upon the outbreak of war is consistent with traditions in international law and customary law.¹³⁰ In contrast, Lauterpacht refers to the dubious legality of an annexation of this nature during the times of war, whereas declaring it to be definitely illegal in peace time; he argues that in any case this is not a regular type of acquisition of territory.¹³¹ Dendias declares first of all that the annexation by Great Britain has only legal relevance, with nothing having actually changed.¹³² Accordingly, he classifies the annexation as an act of conquest that merely formally confirmed a *fait accompli*.¹³³ However, he states that a unilateral act is not enough to bring about the transfer of sovereignty, commenting that sovereignty could only have passed to Great Britain as a result of the relinquishment of the territory by the Ottoman Empire¹³⁴ or the fall of the Ottoman Empire.¹³⁵ He goes on to say that the annexation declaration must be considered null and void under international law since legal effects could not be granted until after the total defeat of the belligerent party (*debellatio*); it is therefore a rash act that was remedied later.¹³⁶ Emilianides, on the other hand, takes the view that the annexation could only have been lawful if Turkey had also consented to the dissolution of the conventions of 1878.¹³⁷ Bindschedler too, writing much later, ultimately assumes that the annexation of Cyprus contravened international law and does not represent a lawful instrument for the transfer of sovereignty.¹³⁸ The comments made by Lauterpacht on the illegality of annexation in peace time are also echoed by Bindschedler: “Unless preceded by war, the unilateral annexation of the territory of another State without contractual consent is illegal. It makes no difference that the territory involved may already be under the firm control of the State declaring the annexation”.¹³⁹ As an example of an annexation that is unlawful, in this sense, he cites the analogous case of the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria–Hungary, stating that it was not until later that sovereignty was transferred by means of bilateral agreements between the Ottoman Empire and Austria–Hungary.¹⁴⁰ There are other authors who leave the issue of the legality of the annexation of Cyprus unresolved.¹⁴¹

75. In summary, the opinions of the vast majority of authors concerning the special case of Cyprus enable the justified conclusion to be drawn that the annexation in 1914 was evidently unlawful. So, the annexation of Cyprus could not as such transfer any sovereignty. Nor can it any longer be accepted that, for the period following the outbreak of war, Great Britain exercised sovereignty in practical terms in accordance with the conventions, given that the corresponding convention bases had already been annulled.

76. Contrary to the view held by Emilianides, any consent to the termination of the conventions of 1878 on the part of the Ottoman Empire could not have changed the unlawfulness of the annexation in any way, not least because, according to by far the most widely held opinion at the time, the treaty of assistance had been annulled upon the outbreak of war. However, it goes without saying that hypothetically a lawful title to Cyprus could have been transferred to Great Britain in 1914 if a new contractual agreement had been forged between the Ottoman Empire and Great Britain.

III.D. Consequences in international law of unlawful annexation

III.D.i. Retroactive remedy

77. Under the law of the time, it is possible, at least in principle, to remedy an annexation that contravenes international law—a move that is certainly no longer universally accepted in current international law.¹⁴²

78. The thinking here is summed up by Schätzel (albeit excessively based on the premise of the illegality of annexation at all times), who states that annexation “is and always has been a serious violation of the will of a sovereign state. No dialectic will therefore be able to rate it as ‘lawful’. However, it was previously possible, as in national law, to legitimise the situation it creates”.¹⁴³

If the unlawful situation cannot be reversed within a set period of time, the principle of effectiveness, which rests on the notion of stability and legal security, comes into play.¹⁴⁴

In the absence of centralized law enforcement mechanisms, international law, as a “primitive legal system”, was and is required to take into consideration actual established circumstances, even if they are founded on acts that contravene international law.

79. Procedures relevant in international law that can be used to remedy an unlawful annexation include *recognition in a peace treaty* as well as (implied) international recognition by other States,¹⁴⁵ which can also be expressed simply in an *absence of protest*.¹⁴⁶

80. The historical events that followed the annexation of Cyprus are complex and involved. Yet, one should try to categorize them legally in relation to the possible remedying of the illegal annexation. First of all, there is an evident absence of protest on the part of the Ottoman Empire itself.¹⁴⁷ And it would appear that there were no protests from third States either against the annexation by Great Britain, in stark contrast to the historical precedent set by the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria–Hungary, which resulted in violent rioting in Bosnia and Herzegovina and, on the international stage, led to protests from a large number of States.¹⁴⁸ A

second element that must be acknowledged are the negotiations regarding the separate peace treaty of Brest-Litovsk in 1917/1918 between Soviet Russia and the Central Powers: it is argued that within the framework of the peace negotiations, the Ottoman Empire could have demanded not just the return of the provinces Kars, Ardahan and Batum, but also the return of Cyprus, which it did not however do.¹⁴⁹ This might be interpreted as a waiver of any claim to Cyprus, but Cyprus was simply not mentioned because Great Britain was not involved in the Peace Treaty of Brest-Litovsk, so there was no reason to urge the return of Cyprus in a treaty relating to Russia. A third aspect worthy of recognition is the capitulation of the Ottoman Empire in 1918. Under international law at that time, as has already been discussed, the prerequisites for an annexation of Cyprus by Great Britain in compliance with international law would now have been in place.¹⁵⁰ Fourthly, the peace treaties of Sèvres in 1920 and Lausanne in 1923¹⁵¹ set the course for definitively placing Britain's title to Cyprus on a more sound footing in international law:¹⁵² in the former treaty, which was never ratified and so never came into force, the Ottoman Empire recognized "the annexation of Cyprus proclaimed by the British Government on November 5, 1914" (Article 115) and simultaneously waived all rights and titles to Cyprus (Article 116).¹⁵³ The Treaty of Lausanne, which was intended, among other things, to help draw the borders of Turkey,¹⁵⁴ states that "Turkey hereby recognises the annexation of Cyprus proclaimed by the British Government on the 5th November, 1914" (Article 20). Moreover, Turkey waives all rights and titles to territories beyond the borders established by the treaty as well as to the islands where Turkish sovereignty is not recognized by the treaty (Article 16)—and this therefore includes Cyprus.¹⁵⁵

81. In the literature the authors agree on the fact that at any rate the British annexation was remedied by the Treaty of Lausanne in the sense that it was recognized by the treaty.¹⁵⁶ So, at least by this point Britain's title to Cyprus was valid in international law and British sovereignty over Cyprus was formalized.

82. However, even before this date, Great Britain may have had a title that was valid in international law on the basis of the principle of effectiveness together with the absence of international protest,¹⁵⁷ although the determination of a precise point in time would probably still be debatable due to the great uncertainties surrounding the principle of effectiveness. There is also the extremely plausible view that the originally unlawful annexation declaration was remedied immediately following the capitulation of the Ottoman Empire, given that, under international law at that time, the prerequisites for an annexation in compliance with international law were now in place.¹⁵⁸

83. In the end, however, the question as to the existence of a valid British title prior to the Treaty of Lausanne proves to be of purely academic interest: after all, the advisable thing to do seems to be to accept that the Treaty of Lausanne has retroactive effect from the time of the annexation.¹⁵⁹ This is firstly implied by the formulation of Article 20, which makes clear reference to the annexation date. Of key significance here is the word "proclaimed", which suggests that the annexation as declared on 5 November 1914 is now ("hereby") recognized. As a result, this provision corresponds in meaning to Article 17 of the Treaty ("The renunciation by Turkey of all rights and titles over Egypt and over the Soudan will take effect as from the 5th November, 1914"). The intended retroactive effect is also clear in Article 21 para. 1: "Turkish nationals ordinarily resident in Cyprus on the 5th November, 1914, will acquire British nationality ...". If

a retroactive effect had not been envisaged, the contracting parties would have chosen a later date instead of making the day of the annexation the reference point. And finally, the treaty contains no (transitional) regulations concerning the period between the annexation and its recognition, which once more confirms the retroactivity theory.

84. In summary, the originally unlawful annexation of Cyprus is retroactively given the stamp of legality by the Treaty of Lausanne, thereby comprehensively remedying the unlawfulness of the annexation.

85. Nationally, an indubitable title to Cyprus was regarded as existent by means of the declaration of Cyprus as a British Crown Colony on 10 March 1925.¹⁶⁰ Externally, British sovereignty over Cyprus remained restricted by the “Franco-British Convention of the 23rd December, 1920, on certain points connected with the Mandates for Syria and the Lebanon, Palestine and Mesopotamia”.¹⁶¹

III.D.ii. Any acknowledgement in international law via the Treaty of Lausanne of the unilateral declaration in relation to religious foundations?

86. Article 20 of the Treaty of Lausanne refers to the annexation declaration of 1914. It follows then that the extent of the recognition of British sovereignty over Cyprus must be determined using this very declaration. Hence, the course of the investigation in international law leads back to the annexation declaration of 1914. Storrs and O'Brien comment as follows: The publication of the Order in Council [*i.e.* the annexation declaration], which was well received by both sections of the population, was accompanied by a declaration by the Government to the effect that the religious institutions and property of the Moslems would continue to be safeguarded in the same manner as theretofore.¹⁶²

87. With this statement, the authors are obviously referring to operative part 2 of the Order in Council. In so far as its meaning may be relevant to the question of interest here, this section reads as follows: Nothing in this Order shall affect the validity [...] of any Order in Council affecting Cyprus, or of any law or proclamation passed or issued under any such instructions or order, or of any act or thing done under any such instructions or order, law, or proclamation, save in so far as any provision of any such Order in Council, law, or proclamation may be repugnant to the provisions of any Act of Parliament which may, by reason of the annexation hereby declared, become extended to Cyprus [...].

88. This provision orders the continuation of laws concerning Cyprus in existence at the time of the annexation and stipulates that the validity of these laws is not to be affected by the annexation. Operative part 3, however, states that the order may be revoked or amended “from time to time”. Therefore, it is questionable to what extent under international law Great Britain is obliged by this initially unilateral declaration, to which the Treaty of Lausanne later refers, to comply with the laws already in force in relation to religious foundations. Of key significance here is the question of how far the recognition of the annexation by the Treaty of Lausanne extends. Once again a reference to Article 20 of the Treaty is in place, which states that “Turkey hereby recognises the annexation of Cyprus proclaimed by the British Government on the 5th November, 1914”. Does this provision relate to the entire order of 5 November 1914, including

operative part 2, or is the reference restricted to the aspect of annexation in the narrowest sense and therefore just to operative part 1?

89. It appears arguable that the recognition of the annexation by the treaty also refers to the specifics and explanations concerning the annexation—and therefore also to operative part 2. Logically then, this interpretation would also signify the relevance of operative part 3, which, in turn, releases Great Britain from any *stand-still* obligation under international law in so far as it enables it to amend or even revoke the order and thus also its provisions concerning the continuation of already existing laws. No other conclusion is reached if one refers to the binding nature of the unilateral declaration prior to its acknowledgement by the Treaty of Lausanne. Even though a unilateral independent undertaking, under international law, to preserve the *status quo* with regard to religious foundations is possible in principle,¹⁶³ such a declaration is also covered by the change proviso of operative part 3. At best, it can be argued that this change proviso only relates to a possible procedure under the law of the State, with no impact at international law level.¹⁶⁴ However, if this argument is allowed in relation to operative part 3, there is no apparent reason why it should not be effective with regard to operative part 2 as well, since there is no evident difference between the two clauses in this respect.

90. In this regard, the interim conclusion must therefore be that it is not possible to derive any special obligations under international law for Great Britain in respect of religious foundations after 5 November 1914. From this time forward, none of the convention commitments apply—the convention ensemble of 1878 had been annulled by the outbreak of war—and there is no mention of anything in this respect in the unilateral declaration that Great Britain made on 5 November 1914. Finally, when one considers the unilateral declaration and the Treaty of Lausanne together, there is also no other possible conclusion.

III.D.iii. Any other obligation to respect religious foundations based on the Treaty of Lausanne?

91. Under the title of “Miscellaneous Clauses”, there is a provision in Article 60 of the Treaty of Lausanne that deals with the transfer of territories of the Ottoman Empire following the Balkan wars or under the terms of the treaty itself: The States in favour of which territory was or is detached from the Ottoman Empire after the Balkan wars or by the present Treaty shall acquire, without payment, all the property and possessions of the Ottoman Empire situated therein.

92. Article 60 para. 2 clarifies this provision by stating that “[t]he Wakfs created on such property shall be maintained”. So, those states to which territories of the Ottoman Empire have been assigned are obliged to respect the endowment land as such. Provided that this provision is applicable to Great Britain, it can be taken to infer a duty under international law to observe and maintain endowment land. However, it must be conceded that it is extremely questionable whether this provision could really be cited against Great Britain. The relatively clear wording alone indicates that Article 60—leaving aside the issue of the Balkan wars that is not of interest here—refers to territories separated from the Ottoman Empire by the Treaty of Lausanne (“territory [...] detached from the Ottoman Empire [...] by the present Treaty”). Cyprus, on the other hand, was not first separated from the Ottoman Empire by the Treaty of Lausanne, as was the case, for example, with the islands of Rhodes, Patmos and Cos (cf. Article 15). Instead, the

annexation of Cyprus receives its own individual recognition with retroactive effect in Article 20. Therefore, it cannot be said that Cyprus is a territory detached from the Ottoman Empire by the Treaty of Lausanne. Hence, Article 60 para. 2 of the Treaty of Lausanne does not give rise to any special duties under international law in relation to endowment land.

93. In contrast, Article 27 of the Treaty of Lausanne does provide a point of reference for contractual duties on the part of Great Britain in respect of the law of Islamic foundations. Article 27 reads: No power or jurisdiction in political, legislative or administrative matters shall be exercised outside Turkish territory by the Turkish Government or authorities, for any reason whatsoever, over the nationals of a territory placed under the sovereignty or protectorate of the other Powers signatory of the present Treaty, or over the nationals of a territory detached from Turkey. *It is understood that the spiritual attributions of the Moslem religious authorities are in no way infringed.*¹⁶⁵

94. The interpretation of this regulation is fraught with difficulty. First of all, the systematic correlation between paragraphs 1 and 2 of the provision cited has to be established. Paragraph 1 has a merely declaratory function—at least from the perspective of today's international law—in that it stipulates that the Turkish government and authorities have no sovereign powers whatsoever over territories where the other contracting parties have sovereignty and/or over the nationals of any territory that has been detached from Turkey. Paragraph 2 could be interpreted as an exception to this provision, granting Muslim religious authorities extra-territorial competence as well. It could also, however, be interpreted as a rule that has no direct systematic relationship with paragraph 1. In this case, it would quite generally (i.e. without the necessary existence of an extra-territorial reference) be ordering the observance of the powers of the religious authorities. On the basis of the absence of a direct linguistic relationship between paragraphs 1 and 2, preference should be given to this second interpretation.

95. This conclusion is backed by the *travaux préparatoires* for the Treaty of Lausanne, in which the British delegation gives notice of, among other things, its intention to fully respect existing Turkish institutions on English soil.¹⁶⁶ Therefore, if one interprets paragraph 2 as a comprehensive obligation in its own right for the contracting parties to take the religious authorities into consideration, then this must also be relevant to Cyprus. This then results in further uncertainties regarding the interpretation based on the imprecision of this provision. The expression “Moslem religious authorities” could, in principle, also cover religious courts. However, this cannot be said with certainty, although one should recall that Article I of the Annex of 1878 spoke of a “Musulman religious Tribunal” in addition to the “Board of Pious Foundations in Turkey” in Article II. One thing is certain, though, and that is that the “Board of Pious Foundations in Turkey” falls under this provision. The concept of “spiritual attributions” also raises questions: can this be taken to include the administration of *vaqf* land? This certainly seems a possible argument, especially if one considers the fact that the Annex of 1878 spoke of “religious matters”, which might correspond to the expression “spiritual attributions”. A broad interpretation of “spiritual attributions” can be sustained if one refers back to the *travaux préparatoires*.¹⁶⁷ In summary, it can therefore be said that Article 27 para. 2 of the Treaty of Lausanne, in the interpretation advocated here, demands respect for the powers of the religious authorities and courts in matters relating to the Law on Foundations and Endowments. However, it also seems possible to conclude that Article 27 para. 2 is simply an institutional guarantee,

given that (unlike the Annex of 1878) it speaks of the “attributions” of certain authorities, with no mention of any reference to a particular law (“religious matters”). As a result, legal changes of a substantive nature must not be ruled out entirely.

96. The applicability of Article 27 para. 2 enables the following conclusions to be drawn: while the *Cyprus Evkaf (Mohammedan Religious Property Administration) Order* of 14 December 1928¹⁰⁵ reorganizes the administration of foundations in Cyprus, it would appear that the basic essential institutional structures remain unaffected. A problematic issue might be the power of the civil courts, which is ordered in Article 10 of the Order, but which is also limited in Article 9 to “proceedings of a civil nature”. The extent to which this therefore interferes with the competence of the religious authorities and courts cannot be clarified definitively on the basis of the information to hand. Laws Chapter 225 (1944) and Chapter 224 (1946) entail fundamental reforms of foundations, particularly substantive ones. These two laws can be assumed to interfere greatly with the competence of the religious authorities in so far as they convert some vaqf land into mulk and abolish some existing categories of vaqf land, moves which have a direct impact on the remit of the religious authorities. If one accepts the applicability of Article 27 para. 2 of the Treaty of Lausanne, this can be seen as a violation of international law; for the legal consequences of such violation, the reader once again is referred to the comments in Section II.D. For Law Chapter 337 (1955), on the other hand, which largely retracts the reforms, there are essentially no reservations in light of Article 27 para. 2 of the Treaty of Lausanne.

[Previous Section](#)[Next Section](#)

IV. Summary of the key findings in hypotheses

97. The conventions of 1878 did not include any transfer of sovereignty over Cyprus to Great Britain. Great Britain was, however, granted territorial jurisdiction by virtue of the assignment of Cyprus for “occupation and administration”. As a result, only isolated sovereign powers remained with the Sultan.

98. The limits to British territorial jurisdiction can be derived from the Annex of 1878. **This protects the continued existence of, in particular, the institutional elements of the Ottoman Law on Foundations and Endowments.** In addition, any changes to the substantive Law on Foundations and Endowments are not permissible if they affect the existence of the religious authorities and courts.

99. The introduction of a cadastral land register by the British administration does not, in principle, give cause for concern in international law. However, a violation of international law must be acknowledged if there is any discrepancy between the entries in the land register and the records of the religious courts and preference is given to the former by the British administration, **thereby interfering with the exclusive jurisdiction of the religious courts.**

100. **Religious endowment land cannot, in principle, be sold or inherited.** Even in the case of Idjaretein, a sub-category of mulhaqa, there can be no transfer of ownership. Land register entries of the ownership of endowment land on the basis of inheritance, sale and “exchange of title” and the associated (implied) acknowledgement of the transferability of ownership of

endowment land, entail a serious intrusion on the competence reserved for the religious authorities and courts in contravention of the substantive continuity guarantees of Article I and II of the Annex.

101. The actual entry of ownership of endowment land on the basis of acquisition by long adverse possession represents an intervention in the system of religious foundations that affects the competence of the religious authorities and courts. In this respect, it is to be assumed that this is in violation of international law.

102. A violation of international law, in principle, entails State responsibility, and this means that the State committing the violation is under an obligation to make reparation.

103. Given that the convention of 1878, including its additional article and annex, is a convention of defensive alliance, it is annulled by the outbreak of war between Great Britain and the Ottoman Empire. As a result, Great Britain's administration and occupation of Cyprus loses its legal basis.

104. The annexation of Cyprus by Great Britain in November 1914 must be assumed to contravene international law. Nevertheless, this unlawful situation is remedied by virtue of a retroactive recognition of the annexation by the Treaty of Lausanne, if it has not already been remedied beforehand.

105. For the period of time between annexation and its recognition by the Treaty of Lausanne, Great Britain has no special legal duties in respect of religious foundations.

106. Legal duties for Great Britain concerning religious foundations—not least in respect of their institutional elements—can be derived from the Treaty of Lausanne. In light of these contractual obligations, certain aspects of reforms carried out regarding the Law on Foundations and Endowments appear to contravene international law.

[Previous Section](#)

Footnotes

- ⁴* Dr iur. (St. Gallen), LL.M. (K.U. Leuven), Mag. iur. (Vienna), Diploma of the Hague Academy of International Law; Legal Officer at the office of the European Ombudsman, Strasbourg, and visiting lecturer at the University of Fribourg (CH) and Danube University Krems (email: bernhard_hofstoetter@yahoo.com). He is a former Assistant Professor of the University of Fribourg in which capacity the present paper was written. The author is grateful to Profesor Astrid Epiney and Dr Atilay Ileri for their helpful comments on earlier drafts. Large parts of this paper have been translated from German by John Morris, whose help is gratefully acknowledged. The views taken in this paper are to be solely attributed to its author. This paper was completed on 25 November 2007.

- 1 A meticulously detailed reconstruction of the roots of this convention and/or British policy regarding Cyprus in general can be found in Dwight E. Lee, *Great Britain and the Cyprus Convention Policy of 1878* (1934), 88 et seq.
- 2 Cited from *The History of Cyprus*, 300.
- 3 Cf. Franz von Liszt, *Das Völkerrecht – systematisch dargestellt* (1907), 185.
- 4 Cf. von Liszt, above n. 3, 103 et seq. However, see also Karl Strupp, *Grundzüge des positiven Völkerrechts* (1928), 53, which leaves unanswered the question as to whether the convention truly has a resolatory condition.
- 5 A.J. Toynbee, *Cyprus, the British Empire and Greece*, in: *Survey of International Affairs* (1931), 354, 357; Sir Ronald Storrs and Bryan J. O'Brien, *The Handbook of Cyprus* (1930), 28. Lee, above n. 1, 105, on the other hand, talks of 11 July 1878.
- 6 Cf., regarding the whole issue, Alfred Verdross and Bruno Simma, *Universelles Völkerrecht: Theorie und Praxis* (1984), § 1038 et seq. Despite the relatively precise distinction between the terms “sovereignty” and “territorial jurisdiction”, their use, especially in literature at the time, is not standardized.
- 7 von Liszt, above n. 3, 93.
- 8 von Liszt, above n. 3, 102.
- 9 von Liszt, above n.3, 102; cf. also Thomas Ehrlich, *Cyprus, the “Warlike Isle”: Origins and Elements of the Current Crisis*, 18 *Stanford LR* (1966), 1021, 1025, which takes the position that Great Britain exercised control over Cyprus while “titular sovereignty” remained with Turkey.
- 10 Strupp, above n. 4, 53.
- 11 Charles H. Stockton, *Outlines of International Law* (1914), 117.
- 12 Ibid.
- 13 Ibid. Stockton's view seems plausible if one considers the fact that Article III of the Annex of 1878 obliges Great Britain to pay the excess generated in Cyprus to the Sublime Porte. The convention of 4 June 1878, on the other hand, did not provide for such a contractual secondary obligation.
- 14 John Westlake, 1 *International Law* (1910), 140.
- 15 Ibid.
- 16 Michel Dendias, *La question cypròte aux points de vue historique et de droit international* (1934), 23. Elsewhere, he attaches a touch of irony to the condition due to its hypothetical nature (25).
- 17 See the text in *The History of Cyprus*, 302.
- 18 Dendias, above n. 16, 25 and 174.
- 19 Dendias, above n. 16, 168.
- 20 Dendias, above n. 16, 170.
- 21 Dendias, above n. 16, 172.
- 22 Dendias, above n. 16, 170; Dendias also speaks here of a reality disguised using illusory phrases (“réalité déguisée sous des formules illusoires”).
- 23 Dendias, above n. 16, 172.
- 24 A cession is understood as the transfer by treaty of territorial sovereignty over a particular territory to another State. Cf. Torsten Stein and Christian von Buttlar, *Völkerrecht* (2005), para. 557.
- 25 Hersch Lauterpacht, 1 *Oppenheim's International Law* (1937), 353.

- ¶26 Similarly M.F. Lindley, *The Acquisition and Government of Backward Territory in International Law* (1925), 242.
- ¶27 Storrs and O'Brien, above n. 5, 27. A certain proximity to the government might be attributed to this source, given that Storrs was employed as "Governor of Cyprus" and O'Brien as "Assistant secretary to the Governor of Cyprus". Nevertheless, only the predominant opinion found in other literary statements is confirmed in this section.
- ¶28 Editorial Comment, *AJIL* (1915), 204, 205.
- ¶29 Friedrich Berber, *1 Lehrbuch des Völkerrechts* (1975), 310.
- ¶30 *Ibid.*
- ¶31 Elihu Lauterpacht, *2 International Law, being the collected papers of Hersch Lauterpacht* (1975), part I, 114.
- ¶32 Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction* (1997), 158.
- ¶33 Thomas Oppermann, *Cyprus*, in: Rudolf Bernhardt (ed.), *1 EPIL* (1992–2003), 923.
- ¶34 *Ibid.* The same approach is also found in the online version of the *Encyclopaedia Britannica*: "The Cyprus Convention of 1878 between Britain and Turkey provided that Cyprus, while remaining under Turkish sovereignty, should be administered by the British government". (31 September 2007).
- ¶35 Oppermann, above n. 33, 923.
- ¶36 See detailed account in III.
- ¶37 Yılmaz Altuğ, *The Cyprus Question*, 21 *German YIL* (1978), 311, 312.
- ¶38 Marcelo Kohén, *Possession contestée et souveraineté territoriale* (1997), 76 et seq. and 81.
- ¶39 See detailed account in III.
- ¶40 Strupp, above n. 10, 53.
- ¶41 This view of a gulf between territorial jurisdiction and sovereignty and the resulting special status in international law afforded to Cyprus is borne out by historical practice under international law: on the one hand, the continuing sovereignty of the Ottoman Empire is emphasized by the fact that the inhabitants of Cyprus kept their Turkish nationality. On the other, British territorial jurisdiction was given recognition in so far as Cyprus was regarded as a neutral State in the Turkish wars of 1911 and 1913. Furthermore, new international treaties entered into by Turkey made explicit reference to Cyprus, which would not have been necessary had unrestricted Turkish sovereignty been assumed to exist. Cf. on these aspects Oppermann, above n. 33, 923.
- ¶42 One of few exceptions is *Dendias*, above n. 16.
- ¶43 Cited from *The History of Cyprus*, 302 (emphasis added); see here also Criton G. Tornaritis, *Cyprus and its constitutional and other legal problems* (1977), 17.
- ¶44 According to Article VI of the Annex, Cyprus is to be evacuated by Great Britain, and the convention of 4 June 1878 simultaneously dissolved, if Russia restores to Turkey Kars and the "conquests" made in Armenia during the last war.
- ¶45 See Ehrlich, above n. 9, 1025.
- ¶46 Through the system of capitulations, nationals of western States were withdrawn from the jurisdiction of the Ottoman Empire and subjected instead to the jurisdiction of their own consular courts.
- ¶47 *Dendias*, above n. 16, 171 et seq.; Tornaritis, above n. 43, 22 et seq.

- ⁴⁸Cf. here Lindley, above n. 26, 242. (“The internal sovereignty was thus placed completely in the hands of Great Britain, a fact which other Powers recognized by forgoing their rights of jurisdiction under the capitulations”.)
- ⁴⁹Cited from Lindley, above n. 26, 242.
- ⁵⁰Incidentally, Great Britain did not claim any transition of sovereignty. Cf. only Clive Parry and Sir Gerald Fitzmaurice (eds), 2b *British Digest of International Law*, Phase I: 1860–1914, 373. (“Where one State has acquired and enjoys the right to administer a portion of the territory of another in such circumstances that all or virtually all governmental authority is vested in the former State, though without that State acquiring sovereignty a *jus in re aliena* in strictness arises. This was the case, for instance, when, by the Convention of 4 June, 1878 Cyprus was assigned by Turkey ‘to be occupied and administered by England’”.)
- ⁵¹According to James R. Crawford, *The Creation of States in International Law* (2d ed. 2006), 288.
- ⁵²E. Lauterpacht, above n. 31, 114.
- ⁵³This finding is corroborated by the declaration of an Anglo-Turkish Mixed Arbitration Tribunal from the year 1929 concerning the status of Cyprus on 29 August 1914 (*Parounak v. Turkish Government*, Annual Digest, 1929–1930, Case No. 11). Admittedly, the statement that in 1914 Cyprus was “under the protection” of Great Britain as defined by Article 64 para. 2 of the Treaty of Lausanne does not go beyond what has already been said for the purposes of determining Great Britain’s legal status in Cyprus under international law. As a result, only the confiscated assets formerly of Cypriots are included in the restoration obligations under the Treaty of Lausanne, though it is doubtful whether this means that the occupation by Great Britain should be described quite generally as a protectorate—according to H. Lauterpacht, above n. 25, 353. In view of the complexity of this concept, the specific legal consequences would also be unclear. See here Crawford, above n. 51, 288 et seq. However, the Anglo-Turkish Mixed Arbitration Tribunal further remarked that Great Britain “exercised all the regular prerogatives of government in such a manner that the island must in fact be regarded as having been governed by Great Britain” (cited from Tornaritis, above n. 43, 22).
- ⁵⁴See Sections I.A.i. and I.A.ii.
- ⁵⁵Italics are mine; see Section II.B.
- ⁵⁶The text signed by the British negotiator Layard reads: “L’ambassadeur de Sa Majesté Britannique declare qu’on ne cherchera nullement porter atteinte aux droits souverains du Sultan comme Sa Majesté Impériale l’entend par la ratification du traité d’alliance défensive du 15 juillet 1878”. (Her Britannic Majesty’s Ambassador declares that no attempts will be made to undermine the sovereign rights of the Sultan as His Imperial Majesty understands by the ratification of the Convention of Defensive Alliance of 15 July 1878).
- ⁵⁷Dionisio Anzilotti, *Corso di diritto internazionale* (1912), 203; cf. also 2 *ILCYB* (1966), 218 et seq.
- ⁵⁸1155 UNTS 311.
- ⁵⁹See Stockton, above n. 11, 258.
- ⁶⁰Stockton, above n. 11, 258; on this traditional topos of interpretation before the adoption of the VCLT, see Antonio Cassese, *International Law* (2001), 134.
- ⁶¹Cited from Westlake, above n. 14, 137 et seq.

- 62 See Westlake, above n. 14, 138.
- 63 In fact, Art.V lays down as a rule that England is entitled to expropriate cultivated land, in exchange for compensation (“purchase compulsorily”), that is needed “for public improvements, or for other public purposes”; pursuant to the same provision, the expropriation of uncultivated land is not subject to any conditions whatsoever.
- 64 Stockton, above n. 11, 259.
- 65 Stockton, above n. 11, 258.
- 66 Captain Seager, Report by Her Majesty's High Commissioner (dispatch from Major-General Sir R. Biddulph, 1979), 1 et seq.
- 67 Stanley Fisher, Ottoman land laws containing the Ottoman land code and later legislation affecting land (1919), note on Article 1 of the Ottoman Land Law.
- 68 Storrs and O'Brien, above n. 5, 34.
- 69 Captain Seager, above n. 66, report by Colonel Warren, 39 et seq.
- 70 Captain Seager, above n. 66, report by Colonel Warren, 40.
- 71 Captain Seager, above n. 66, report by Captain Inglis, 91.
- 72 Captain Seager, above n. 66, report by Captain Inglis, 92.
- 73 Captain Seager, above n. 66, report by Mr Young, 171.
- 74 Ibid.
- 75 A vakfiye is a document containing information about real estate made vaqf and instructions on the appointment of the administrator and his remuneration. See Claude Delaval Cobham, *Laws & Regulations Affecting Waqf Property* (1899), i, and Omer Hilmi Efendi, *A Treatise on the Laws of Evqaf* (1899), 5 et seq.
- 76 As a very general rule, religious endowment land donated by private individuals is essentially excluded from the scope of application of the Ottoman Land Law. This is based on Art.4 of the Ottoman Land Law, where two types of endowment land (Mevqufê) are defined. Endowment land donated by private individuals is described in the following way: “(i.) That which having been true mulk originally was dedicated in accordance with the formalities prescribed by the Sacred Law. The legal ownership and all the rights of possession over this land belong to the Ministry of Evqaf. It is not regulated by civil law, but solely by the conditions laid down by the founder. This Code therefore does not apply to this kind of mevqufê land.” (Italics added by the author for emphasis).
- 77 Captain Seager, above n. 66, 12.
- 78 Art.29 para. 1 of Law No. 12 of 1907 evidently assumes that an original title to vaqf land is always to be entered in the land register. Added to this is the fact that Art.12 para. 1 of Law No. 12 states that only the real estate of “ecclesiastical corporations” is excluded from the general registration obligation. The legal definition of this expression in Art.5 of the Ecclesial Properties Law of 1893 indicates that Muslim foundations should not be included. Therefore, it seems reasonable to conclude that real estate devoted to religious purposes must be entered in the land register.
- 79 Cf. Captain Seager, above n. 66, 3; see also Delaval Cobham, above n. 75, ii.
- 80 Captain Seager, above n. 66, 4.
- 81 Cf. C.R. Tyser, F. Ongley and M. Izzet, *The Laws Relating to Immoveable Property Made Vaqf*, 2; Captain Seager, above n. 66, 3.
- 82 Cf. Tyser, Ongley and Izzet, above n. 81, 2.
- 83 Captain Seager, above n. 66, 4.

- ¶84 Cf. Tyser, Ongley and Izzet, above n. 81, 2.
- ¶85 Delaval Cobham, above n. 79, iii; Captain Seager, above n. 66, 3 et seq.
- ¶86 Captain Seager, above n. 66, 4
- ¶87 Captain Seager, above n. 66, 5 and 16; Delaval Cobham, above n. 75, iii.
- ¶88 Captain Seager, above n. 66, 5.
- ¶89 Captain Seager, above n. 66, 5.
- ¶90 Captain Seager, above n. 66, 16.
- ¶91 The case of acquisition by adverse possession has yet to be dealt with separately.
- ¶92 Cf. the text in Fisher, above n. 67, 112.
- ¶93 Efendi, above n. 75, 111 et seq.
- ¶94 Judgment of the District court of Larnaca in *Minas Sylvestrou et al. v. The High Council of Evkaf* (1958), 9 et seq., italics added by the author for emphasis.
- ¶95 Judgment of the Supreme court of Cyprus in *Minas Sylvestrou et al. v. The High Council of Evkaf* (1960), 4.
- ¶96 Judgment of the Supreme court of Cyprus in *Minas Sylvestrou et al. v. The High Council of Evkaf* (1960), 17 et seq.
- ¶97 Judgment of the Supreme court of Cyprus in *Minas Sylvestrou et al. v. The High Council of Evkaf* (1960), 11.
- ¶98 Cf. Jan H.W. Verzijl, *International Law in Historical Perspective* (1973), 67 (“Acts accomplished contrary to the commitments undertaken must be envisaged from the point of view, not of an incapacity of the subject of law in question, but rather of that of the illicit character of its acts.”); see also Karl Strupp, *Theorie und Praxis des Völkerrechts* (1925), 76 et seq.
- ¶99 Cf. Verzijl, above n. 98, 67 and 641.
- ¶100 See here Johann Caspar Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht der civilisierten Staaten als Rechtsbuch dargestellt* (1872), 259; Verdross and Simma, above n. 6, § 1294; James R. Crawford and Simon Olleson, *The Nature and Forms of International Responsibility*, in: Malcolm Evans (ed.), *International Law* (2006), 451, 471; see also PCIJ, *Chorzów Factory (Merits)*, *Recueil des Arrêts, Série A 17*, 21: “It is a principle of international law that the breach of an engagement involves an obligation to make reparation in an adequate form. Reparation therefore is the indispensable complement of a failure to apply a convention and there is no necessity for this to be stated in the convention itself. Differences relating to reparations, which may be due by reason of failure to apply a convention, are consequently differences relating to its application”.
- ¶101 PCIJ, *Chorzów Factory (Merits)*, *Recueil des Arrêts, Série A 17*, 47.
- ¶102 ICJ, *Corfu Channel*, ICJ Reports 1949, 35 et seq.
- ¶103 For details refer to Crawford and Olleson, above n. 100, 452 et seq.
- ¶104 Jörg Paul Müller and Thomas Cottier, *Acquiescence*, in: Rudolf Bernhardt (ed.), 1 *EPIL* (1992–2003), 14 et seq.
- ¶105 Astonishingly, the Sultan also declares in this firman “that the miri and vaqf lands found in the said Island shall be freely sold or farmed out”. Considering the restrictions negotiated by the Ottoman Empire for the exercising of British sovereign rights, this statement is simply impossible to understand without it bringing into question the stipulations undertaken under international law.
- ¶106 Rudolf Bernhardt, *Treaties*, in: Rudolf Bernhardt (ed.), 4 *EPIL* (1992–2003), 927.
- ¶107 Verdross and Simma, above n. 6, § 1293.

- ¶108 The Cyprus Gazette, 5 November 1914, 8713.
- ¶109 Oppermann, above n. 33, 923; Suzanne Palmer, *The Turkish Republic of Northern Cyprus: Should the United States Recognize It As an Independent State?*, 4 Boston University ILJ (1986), 423, 424; Ehrlich, above n. 9, 1025.
- ¶110 Rudolf L. Bindschedler, Annexation, in: Rudolf Bernhardt (ed.), 1 EPIL (1992–2003), 168; Stein and von Buttler, above n. 24, paras. 317 et seq.; Ignaz Seidl-Hohenveldern and Waldemar Hummer, Die Staaten, in: Hanspeter Neuhold, Waldemar Hummer and Christoph Schreuer (eds), *Österreichisches Handbuch des Völkerrechts* (2004), para. 807; Walter Schätzel, *Die Annexion im Völkerrecht*, Archiv des Völkerrechts (1949), 1.
- ¶111 H. Lauterpacht, above n. 25, 448 et seq., who, under the title of “subjugation” discusses the concept of “conquest” (actual seizing by military force); conquest is only considered as an (original) means of acquiring territory if followed by a formal annexation; cf. also von Liszt, above n. 3, 94 and Schätzel, above n. 110, 1.
- ¶112 H. Lauterpacht, above n. 25, 449.
- ¶113 A host of authors refer to this analogy. See H. Lauterpacht, above n. 25, 449; von Liszt, above n. 3, 103 et seq.; Berber, above n. 29, 310; see also Toynbee, above n. 5, 361.
- ¶114 Toynbee, above n. 5, 361.
- ¶115 Alberto Fabbri, *Effetti giuridici delle Annessioni territoriali, con speciale riguardo alle annessioni di Fiume e della Dalmazia nei rapporti italo-jugoslavi* (1931), 32.
- ¶116 T.J. Lawrence, *The Principles of International Law* (1895), 306; Stockton, above n. 11, 264; von Liszt, above n. 3, 322. In spite of this doctrine of *inter arma silent leges* resonating in scholarly writing roughly until WWI, it must not go unnoticed that already Bluntschli assumed such doctrine to be the exception rather than the rule. See Bluntschli, above n. 100, §§ 461, 538 and 718. Clearly, Bluntschli’s view later gained the upperhand. In 1948, H. Lauterpacht could therefore assert that “the opinion is pretty general that war by no means annuls every treaty”. See H. Lauterpacht, 2 *Oppenheim’s International Law* (1948), 302. Equally, in his second report on the law of treaties to the ILC, Special Rapporteur G.G. Fitzmaurice pointed out that the existence of a State of war may, but only in certain cases and in certain circumstances, cause termination or suspension of treaties between belligerents, or between them and non-belligerents. See 2 *ILCYB* (1957), 30. Further elaboration on this topic in the framework of the preparation of the VCLT had been announced by Fitzmaurice in the given context, without any concrete follow-up, however. In 2004, the ILC decided to include the topic of the effects of armed conflicts on treaties in its programme of work. See GA Res.59/41 of 2 December 2004, para. 5. In his first report on the effects of armed conflicts on treaties, Special Rapporteur Ian Brownlie refers primarily to the criterion of the intention of the parties as to the susceptibility of a given contract to termination or suspension. This subjective criterion is bolstered by objective elements, however, such as the intention of the parties *inter alia* being determined in accordance with the nature and extent of the armed conflict in question. See Draft Article 4, UN Doc. A/CN.4/552.
- ¶117 Stockton, above n. 11, 264. This principle is restated in Draft Article 7 para. 2 (a) in Special Rapporteur Brownlie’s first report (“Treaties expressly applicable in case of an armed conflict”), UN Doc. A/CN.4/552.

- ¶118 Stockton, above n. 11, 265; Lawrence, above n. 115, 310 (“It is clear that they are entirely destroyed by the war”); H. Lauterpacht, 2 Oppenheim’s International Law (1937), 303, if these treaties do not fulfil the purpose “of setting up a permanent condition of things”. See also von Liszt, above n. 3, 182 et seq. and 322, which, however, assumes rather indiscriminately that all treaties existing between States waging war are annulled by the war unless actually concluded for the war. The view as to treaties of friendship coming to an end in case of an armed conflict is dated nowadays, however, the rationale for considering treaties of friendship unaffected by armed conflicts being legal security for nationals and other private interests against the backdrop of reciprocity. See Draft Art.7 para. 2(c) and respective comment in the first report on the effects of armed conflicts on treaties, UN Doc. A/CN.4/552.
- ¶119 Cf. the overview of opinions in H. Lauterpacht, above n. 117, 302 et seq. and Stockton, above n. 11, 265 et seq.; see also Westlake, above n. 14, 32 et seq.
- ¶120 Cf. the Editorial Comment in AJIL, above n. 28, 205: “Great Britain has taken advantage of the war with Turkey to regard the conventions concluded with that country as annulled by the war, and thus, having got them out of the way in accordance with international law, Great Britain has annexed the Island of Cyprus”. Toynbee, above n. 5, 357: “Thereat, the Cyprus Convention lapsed according to a doctrine of international law which rules that bilateral treaties are extinguished by an outbreak of war between the parties”; and Toynbee, above n. 5, 362 (all italics are mine and added for emphasis); Dendias, above n. 16, 174: “En effet, la declaration de guerre anglo-turque rendait caduque la convention du 4 juin 1878” (In effect, the declaration of war between England and Turkey rendered the convention of 4 June 1878 null and void); Storrs and O’Brien, above n. 5, 28 et seq.: “the entry of Turkey into the war against the Allies automatically annulled it”.
- ¶121 Later historical literature also points to the automatic termination of the conventions upon Turkey’s entry into the war on Germany’s side. Cf. Nancy Crawshaw, The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece (1978), 23; the completed termination of the conventions is again referred to in the “Cyprus Mussulman Religious Property Order in Council” of 1915.
- ¶122 Cf. Storrs and O’Brien, above n. 5, 28 et seq.; Toynbee, above n. 5, 357 and Dendias, above n. 16, 174.
- ¶123 Dendias, above n. 16, 174.
- ¶124 Ehrlich, above n. 9, 1025, mentions in this regard that Great Britain continued its “sovereign” role with regard to Cyprus.
- ¶125 Cf. comments made in Schätzel, above n. 110, 3, as well as in Walter Schätzel, Die Annexion im Völkerrecht (1920), *passim*, for details about the legal situation prior to the two world wars; see also Joe Verhoeven, La reconnaissance internationale dans la pratique contemporaine (1975), 278.
- ¶126 H. Lauterpacht, above n. 117, 239.
- ¶127 H. Lauterpacht, above n. 117, 611.
- ¶128 Regarding the uncertainties in the doctrine in international law concerning the permissibility of annexations in the event of war for the period following the foundation of the League of Nations, cf. The Earl of Birkenhead, International Law (1927), 94.
- ¶129 Dendias, above n. 16, 174; H. Lauterpacht, above n. 25, 448 et seq.
- ¶130 Toynbee, above n. 5, 362.

- ¶131 H. Lauterpacht, above n. 25, 449.
- ¶132 Dendias, above n. 16, 170.
- ¶133 Dendias, above n. 16, 174.
- ¶134 In this regard, Dendias refers to the Treaty of Lausanne. See here III.D.
- ¶135 Dendias, above n. 16, 175 et seq.
- ¶136 Dendias, above n. 16, 176.
- ¶137 Achille Emilianides, *Histoire de Chypre* (1962), 102.
- ¶138 Bindschedler, above n. 110, 169.
- ¶139 Bindschedler, above n. 110, 170.
- ¶140 Bindschedler, above n. 110, 170.
- ¶141 Editorial Comment in *AJIL*, above n. 28, 205; Lindley, above n. 26, 243.
- ¶142 Bindschedler, above n. 110, 170.
- ¶143 Schätzel, above n. 124, 13.
- ¶144 Bindschedler, above n. 110, 172.
- ¶145 It was not until during the Manchurian crisis of 1932 that the US Stimson Doctrine concerning non-recognition of the acquisition of territory by force contravening international law found acceptance and was also endorsed by the Assembly of the League of Nations in 1932. See James Wilford Garner, *Non-recognition of Illegal Territorial Annexations and Claims to Sovereignty*, 40 *AJIL* (1936), 679 et seq., and Hanspeter Neuhold, *Die Grundregeln der zwischenstaatlichen Beziehungen*, in: Hanspeter Neuhold, Waldemar Hummer and Christoph Schreuer (eds), *Österreichisches Handbuch des Völkerrechts* (2004), para. 1812. Cf. also Verhoeven, above n. 124, 280 et seq. Hence, even just the timing of this doctrine means that it cannot be applied to the annexation of Cyprus and consequently cannot stand in the way of international recognition.
- ¶146 Walter Schätzel, *Das Recht des völkerrechtlichen Gebietserwerbs* (1959), 157 and 162. Cf. also Daniel P. O'Connell, 1 *International Law* (1970), 431, and Sir Robert Jennings, *The Acquisition of Territory in International Law* (1963), 67. The still controversial legal institution of acquisition by long adverse possession in international law is not dealt with in this context given that in international law, in analogy to national law, possession in good faith is almost always a prerequisite for acquisition – a situation that does not exist in the case of Cyprus. On acquisition in general see Randall Lesaffer, *Argument from Roman Law in Current International Law: Occupation and Acquisitive Prescription*, 16 *EJIL* (2005), 25, 51 et seq.
- ¶147 Emilianides, above n. 136, 102; Storrs and O'Brien, above n. 5, 29.
- ¶148 Toynbee, above n. 5, 361; Verdross and Simma, above n. 6, § 1041.
- ¶149 Emilianides, above n. 136, 102 et seq.
- ¶150 Accordingly, Emilianides, above n. 136, 103, too writes that the Ottoman Empire had to renounce its right to Cyprus in the wake of its defeat. For a discussion of this principle—from the perspective of international legal history as well—see O'Connell, above n. 145, 435.
- ¶151 12 *LNTS* 25.
- ¶152 Emilianides, above n. 136, 104; cf. here also the comments made in Schätzel, above n. 110, 14, that England annexed Cyprus when the First World War broke out in 1914, but still considered it more prudent to arrange for the island to be re-assigned in the Peace Treaty of Lausanne (“England hat zu Beginn des Weltkrieges 1914 Cypem annektiert, es

aber doch für vorsichtiger gehalten, sich die Insel im Frieden von Lausanne noch einmal abtreten zu lassen”).

- ¶153 Cited from Carnegie Endowment for International Peace (ed.), 2 *The Treaties of Peace 1919–1923* (1924).
- ¶154 Cf. Yannis A. Stivachtis, What is the “basic thinking” of the Lausanne Treaty? *The Turkish YB of International Relations* (1996), 101 (120).
- ¶155 Tornaritis, above n. 43, 26. These provisions are completed by Article 27, which stipulates that the Turkish government is not entitled to exercise any sovereign power in political, legislative and administrative affairs outside the Turkish territory.
- ¶156 H. Lauterpacht, above n. 25, 353; Verdross and Simma, above n. 6, 459; Malanczuk, above n. 32, 158; Tornaritis, above n. 43, 269; Kypros Chrysostomides, *The Republic of Cyprus – A Study in International Law* (2000), 20 et seq.; see also Strupp, above n. 10, 53.
- ¶157 Cf. Schätzel, above n. 145, 162. This particular understanding might also be the basis of the view held by Toynbee, above n. 5, 359, according to which “[...] the unilateral Cyprus (Annexation) Order in Council of the 5th November, 1914, was eventually confirmed by the coming into force on the 6th August, 1924, of the Peace Treaty of Lausanne, in which the sovereignty over Cyprus was formally transferred to Great Britain by the previous sovereign, Turkey”. (Italics added by the author for emphasis).
- ¶158 An indication of the implicit recognition of the British annexation can also be located in the secret Sykes-Picot Agreement of 1916 between France and Great Britain, which lays down constraints on Great Britain’s power of disposal over Cyprus. These constraints were incorporated into Article 4 of a Franco-Turkish agreement in 1920.
- ¶159 According to Verdross and Simma, above n. 6, 459; cf. also O’Connell, above n. 145, 432.
- ¶160 Toynbee, above n. 5, 359; Oppermann, above n. 33, 923.
- ¶161 Cf. Toynbee, above n. 5, 360. Under this convention, Great Britain was only to enter into negotiations on the cession or transfer of Cyprus with the consent of France.
- ¶162 Storrs and O’Brien, above n. 5, 29.
- ¶163 Cf. the case of the Norwegian Ihlen Declaration and Lawrence Preuss, *The Dispute between Norway and Denmark over the Sovereignty of East Greenland*, 26 *AJIL* (1932), 469, 475 et seq.
- ¶164 A similar argument was put forward by Norway in the East Greenland case, in casu however without success. Cf. PCIJ, *Legal Status of Eastern Greenland*, *Recueil des Arrêts*, A/B 53, 69 et seq.
- ¶165 Italics added by the author for emphasis.
- ¶166 See Conference de Lausanne sur les affaires du Proche-Orient (1922–1923) - *Recueil des actes de la conference*, Paris 1923, 100, and His Majesty’s Stationery Office, *Lausanne Conference on Near Eastern Affairs 1922–1923—Records of Proceedings and Draft Terms of Peace*, London 1923.
- ¶167 *Ibid.*
- ¶168 *The Cyprus Gazette*, 14 December 1928, 867 et seq.
- © The Author 2008. Published by Oxford University Press. All rights reserved

KAYNAKÇA:

- 1- Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi. Mustafa Haşim Altan, İki cilt, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986, Lefkoşa.
- 2- The Foundation Tradition In Cyprus. Lefkoşa, 2008, (KVI) Kıbrıs Vakıflar İdaresi.
- 3- Evkaf Yıllığı, İyilik Dergisi, 2019-2020.
- 4- Cyprus TODAY, 1st International Congress of Cypriot Studies, April 14 – 19, 1969.
- 5- “The Ottoman Architectural Heritage in Cyprus”. Paper presented at the 2nd Island Dynamics Conference; 11-15 May 2011, in Valetta, Malta by Hakkı Atun, President of Strategic Research Center of Eastern Mediterranean University (EMU-CSS).
- 6- “The Ottoman Turkish Era in Cyprus”, 1570-1878. Paper presented at the 3rd Island Dynamics Conference; 15-18 May 2013, in Famagusta, North Cyprus by Hakkı Atun, President of Strategic Research Center of Eastern Mediterranean University (EMU-CSS).
- 7- Milletlerarası I. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969). Türk Heyeti Tebliğleri. Türk Kültürü'nü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 36 Seri: I Sayı A2.
- 8- Tarihsel-Belgesel Tiyatro Oyunlarıyla, Uğurlar Olsun Kıbrıs'ın Eski Hikayeleri Yazılsın Dostlukla Yenileri. Sevil Emirzade, Okman Printing 2021, Lefkoşa.